

İSTANBUL 2019

DURUM TESPİTİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ ARAŞTIRMA RAPORU

Yazanlar

Gülcan Kılıç
Deniz Özkor

Katkıda Bulunanlar

Arzu Karacanlar
Gamze Karadağ
Hatice Gamze Çevik
Meltem Arıoğlu
Seda Salihoğlu
Serkan Gür
Su Mine Caniklioğlu

*Alfabetik olarak sıralanmıştır

Tasarım ve Uygulama

YA DA Tasarım

Birinci Baskı

İstanbul 2019

© Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

Balat Mahallesi Kiremit Caddesi

No: 55 Fatih/İstanbul/Türkiye

(+90) 212 635 38 35

www.mavikalem.org

mavikalem@mavikalem.org

Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin Malala Fonu desteğiyle yürüttüğü Suriyeli Çocukların Eğitimine Dair Model Oluşturma Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

MAVİ KALEM
SOSYAL YARDIMLAŞMA
VE DAYANIŞMA DERNEĞİ

SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE DAİR
MODEL OLUŞTURMA PROJESİ

SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMA RAPORU

Önsöz

► 2011 yılından bu yana Suriye’de yaşanan savaşın sonuçlarından biri olarak bugün Türkiye’de geçici koruma kapsamında 3.644.342 Suriyeli yaşamaktadır.¹ Doğal ya da insan kaynaklı afetlerden etkilenen nüfus için güvenli alan, beslenme, barınma ve sağlık hizmeti almak temel ihtiyaçlardır. Eğitim ise çocukların hayat rutinlerinde normalleşmeyi sağlar, travma ile başa çıkma kapasitelerini destekler ve güçlendirir. Yer değiştirmiş olan çocuklar için okula ve eğitime devam etmeleri bu nedenlerle elzemdir.

Türkiye’de 5-17 yaş arası 1 milyondan fazla okul çağında Suriyeli çocuk yaşamaktadır. 2017-2018 öğretim yılında bu çocukların 603.929’u eğitime devam etmiştir.² Eğitime devam edenlerin sürekliliğinin sağlanması ile eğitime devam etmeyenlerin eğitim sürecine dahil edilmesi, çocukların hayata tutunmasını ve toplum içerisinde onurlu bireyler olarak yer edinmelerini sağlayacaktır.

Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu, çocukların okul içindeki durumlarını, eğitimleri ile ilgili zorlukları, devamlılıklarının sağlanması için ihtiyaçlarını ve olası çözümleri öğretmenlerin bakışından tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmamızda bilgi kaynağı olan öğretmenler, eğitim sürecinin uygulayıcılarıdır ve bütün çözümler onları kapsamalıdır. Bu nedenle araştırmanın çalışma grubu olarak öğretmenler seçilmiştir.

Ortaokul dönemi, çocukların özellikle de kız çocuklarının eğitimlerini sürdürmelerinde aksaklıkların ortaya çıktığı bir dönemdir. Araştırma grubunu ortaokul dönemindeki öğretmenler oluşturmaktadır.

Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile iş birliği içerisinde yürütülmüştür. Amacımız, bu araştırmanın Suriyeli çocukların eğitime dahil olmaları ve eğitimlerini sürdürmelerine katkı sunmasıdır. Bu süreçte bize destek olan İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü yöneticilerine, araştırma yürüttüğümüz okul idarecilerine ve araştırmaya büyük bir özveriyle katkı sunan öğretmenlere teşekkürlerimizi sunarız ■

MAVİ KALEM

¹ Detaylı bilgi için; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, erişim tarihi 23 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713.

² Detaylı bilgi için; Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, erişim tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/avrupa-birligi-turk-ve-suriyeli-cocuklarin-yeni-egitim-yilini-kutluyor-7934>.

İçindekiler

	Rapor Özeti	1
1.	GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER	4
1.1.	Araştırmanın Amacı ve Önemi	8
1.2.	Araştırmanın Metodolojisi	9
1.2.1.	<i>Gereç ve Yöntem</i>	10
2.	BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	12
2.1.	Demografik Bilgiler	13
2.2.	Suriyeli Çocukların Eğitimine Dair Durum Tespiti	15
2.2.1.	Kurumlardaki Eğitim Kalitesine Dair İhtiyaç ve Öneriler	15
2.2.2.	Eğitim Müfredatının İçeriğine Dair İhtiyaç ve Öneriler	19
2.2.3.	Öğretmenlerin Mesleklerine Yönelik İhtiyaçları	23
2.2.4.	Öğretmenlerin Gözünden Suriyeli Öğrencilerin İhtiyaçları	26
2.2.4.1.	Öğretmenlerin Gözünden Suriyeli Kız Öğrencilerin İhtiyaçları	30
2.2.5.	Öğretmenlerin Karşılaştıkları Zorluklar ve Baş Etme Yöntemleri	33
2.3.	Psikososyal İhtiyaçlara Yönelik Gözlemler	38
2.3.1.	Savaş ve Göçün Yarattığı Travmanın Suriyeli Öğretmenler Üzerindeki Etkileri	38
2.3.2.	Öğretmenlerin Gözünden Savaş ve Göçün Yarattığı Travmanın Kız ve Erkek Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	41
2.3.3.	Öğrenciler Arasında Dezavantajlı Olma Durumu	45
2.3.4.	Öğrenciler İçin Destek Mekanizmaları	48
2.3.5.	Öğretmenlerin Kaynak Kılavuzlar Hakkındaki Bilgisi	50
3.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	52
	KAYNAKLAR	57
	EK. ARAŞTIRMA FORMU	59

Tablo ve Grafikler

Tablo 1	Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul, Uyruk ve Cinsiyet Dağılımı	13
Tablo 2	Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul, Öğrenim Durumu ve Cinsiyet Dağılımı	14
Grafik 1	Eğitim Kalitesi Algısı (%)	16
Grafik 2	Eğitim Kalitesini Artırmaya Yönelik Çözüm Önerileri (%)	17
Grafik 3	Eğitim Müfredatının Geliştirilmesi İhtiyacı (%)	20
Grafik 4	Eğitim Müfredatının Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri (%)	21
Grafik 5	Öğretmenlerin Mesleki İhtiyaç Durumları (%)	24
Grafik 6	Öğretmenlik Mesleğine Yönelik İhtiyaçlar (%)	25
Grafik 7	Suriyeli Öğrencilerin İhtiyaç Durumları (%)	27
Grafik 8	Suriyeli Öğrencilerin İhtiyaçları (%)	28
Grafik 9	Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Bilgi Seviyeleri (%)	29
Grafik 10	Suriyeli Kız Öğrencilerin İhtiyaç Durumları (%)	31
Grafik 11	Suriyeli Kız Öğrencilerin İhtiyaçları (%)	32
Grafik 12	Öğretmenlerin Sınıf İçi Zorluklarla Karşılaşma Durumları (%)	34
Grafik 13	Öğretmenlerin Sınıf İçinde Karşılaştıkları Zorluklar (%)	35
Grafik 14	Öğretmenlerin Zorluklarla Baş Etme Yöntemleri (%)	36
Grafik 15	Travmanın Suriyeli Öğretmenler Üzerindeki Etki Durumu (%)	39
Grafik 16	Travmanın Suriyeli Öğretmenler Üzerindeki Etkileri (%)	40
Grafik 17	Travmanın Kız ve Erkek Öğrenciler Üzerindeki Etki Durumu (%)	42
Grafik 18	Travmanın Kız ve Erkek Öğrenciler Üzerindeki Etkileri (%)	43
Grafik 19	Öğrenciler Arasındaki Dezavantajlılıklar (%)	45
Grafik 20	Öğrenciler Arasındaki Dezavantajlılık Durumu (%)	46
Grafik 21	Kız ve Erkek Öğrenciler İçin Destek Mekanizmaları (%)	48
Grafik 22	Öğretmenlerin MEB'in Yayınladığı Kılavuzlar Hakkındaki Bilgi Durumları (%)	50

Rapor Özeti

► 18 yaş altındaki her birey çocuktur ve çocukların en temel hakları yaşamlarını sürdürmeleri, korunmaları ve gelişimlidir. Her çocuğun kişiliğinin, beceri ve yeteneklerinin gelişimi için kesintisiz, kaliteli bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocukların eğitime erişimleri en çok insani krizlerin yaşandığı dönemlerde kesintiye uğramaktadır. Örneğin; dünya genelinde çocukların %92'si ilkokula giderken mülteci çocukların %61'i ilkokula gidebilmektedir; yine dünya genelinde çocukların %84'ü ortaokula devam ederken mülteci çocukların sadece %23'ü ortaokula devam edebilmektedir. Bu oranlar lise ve üniversitede mülteciler açısından %1'lere düşmektedir (UNHCR, 2018c).

2011 yılından bu yana Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle ülkemizde yaşayan Suriyeli nüfusu Şubat 2019 verilerine göre 3.644.342'dir. Kayıtlı nüfusun %45,5'ini oluşturan 1.658.482 kişi 0-18 yaş aralığındaki çocuklardır.³ Dolayısıyla Suriyeli çocukların eğitimi konusu Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden biridir. Başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları bu alanda çok değerli çalışmalar yürütmektedir. Yapılan bu çalışmalarla birlikte bugün Türkiye'deki Suriyeli çocukların ilkokullaşma oranı %98'e ulaşmıştır (MEB, 2018a).

Bu rapor, ortaokuldaki Suriyeli öğrencilerin eğitimlerine devam etme konusunda yaşadıkları sorunları ve ihtiyaçları tespit etmeyi ve çözüm önerilerini derlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) iş birliği ile 5 Geçici Eğitim Merkezi (GEM) ve 5 resmi okulda⁴ Suriyeli öğrencilerle çalışan toplam 252 öğretmenle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu öğretmenlerin 147'si kadın, 105'i erkek; 104'ü Suriyeli, 148'i Türk; 121'i GEM'de, 131'i resmi okulda çalışmaktadır.

Araştırmanın tamamında öğretmenlerin verdiği cevaplar; cinsiyetleri, uyrukları ve çalıştıkları okul arasındaki farklara (kırılımlara) göre değerlendirilmiştir. Ancak temel karşılaştırma noktası olarak GEM ve resmi okullardaki öğretmenler arasındaki farklar göz önüne alınmıştır. Bunun sebebi, Suriyeli öğrencilerin yine Suriyeli öğrencilerle bir arada olduğu, daha çok Suriyeli öğretmenlerden eğitim gördüğü ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu (TTK) tarafından GEM'lerde okutulmak üzere onaylanan müfredata tabi oldukları okul ortamıyla, milli eğitim sistemi içindeki resmi okulların koşullarını ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve örgün eğitime uyumlarını destekleyici veriler sunabilmektir.

³ Detaylı bilgi için; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, erişim tarihi 23 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik.

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde örgün eğitim veren kurumlar resmi ve özel okul olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçici Eğitim Merkezleri de resmi okul olmakla birlikte farklı statüye sahiptir.

Bu araştırmadan elde edilmesi hedeflenen veriler iki ana başlıkta toplanmaktadır; Suriyeli çocukların eğitimine dair durumun ve psikososyal ihtiyaçlarının tespiti.

Suriyeli Çocukların Eğitimine Dair Durum Tespiti

Bu bölümde öğretmenler kurumlarındaki eğitim kalitesini ve müfredat içeriğini Suriyeli öğrenciler açısından değerlendirmişlerdir. Araştırmanın bu bölümünde aynı zamanda öğretmenlerin ve öğrencilerin ihtiyaçlarının da tespiti amaçlanmıştır.

Psikososyal İhtiyaçlara Yönelik Gözlemler

Hem Suriyeli öğretmenlerin hem de öğrencilerin üzerinde savaş ve göçün neden olduğu travmanın etkileri sürmektedir. Kız ve erkek çocuklarının farklı etkilenebilirlikleri de göz önüne alınarak travmanın etkileriyle baş etme yöntemlerinin geliştirilmesinde cinsiyet duyarlılığı göz önüne alınmıştır.

Bu araştırma için hazırlanan soru formları aşağıdaki alanlarda veri elde etmeye yönelik hazırlanmıştır:

- Çalıştıkları kurumdaki eğitim kalitesi ve müfredata dair ihtiyaç ve çözüm önerileri,
- Mesleklerine yönelik ihtiyaçlar,
- Öğrencilerin ihtiyaçları,
- Karşılaştıkları zorluklar ve baş etme yöntemi,
- Savaş ve göçün yarattığı travmanın üzerlerindeki etkisi,
- Öğretmenlerin gözlemlediği, öğrenciler üzerinde savaş ve göçün yarattığı travmanın etkisi,
- Öğrenciler arasında daha dezavantajlı olan çocuklar,
- Öğrenciler için destek mekanizmaları,
- Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin eğitiminin desteklenmesiyle ilgili kaynak kılavuzlar hakkındaki bilgileri.

Araştırmadan elde edilen veriler, eğitim kurumlarının ve müfredatın nasıl iyileştirilebileceği, Suriyeli öğrencilerin ve özellikle kız çocuklarının ihtiyaçları, öğret-

menlerin sınıf içinde yaşadıkları zorluklar ve baş etme yöntemleri, savaş ve göçün yarattığı travmanın öğrenciler ve öğretmenler üzerindeki etkileri ve öğrenciler için destek mekanizmaları başlıklarında öğretmenlerin gözlem ve yorumlarından oluşmaktadır.

Araştırma sonuçları; GEM ve resmi okuldaki öğretmenlerin ihtiyaçlar ve öneriler konusunda genel olarak farklı düşündüğünü ortaya koymuştur. GEM'deki öğretmenler daha çok okulların koşullarının iyileştirilmesi gerektiğinden ve müfredatın örgün eğitim sistemiyle uyumlu hale gelmesinden bahsederken resmi okulda çalışan öğretmenler Suriyeli öğrencilere yönelik eğitimin düzenlenmesinden bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin mesleklerine yönelik ihtiyaçları da çalıştıkları okullara göre farklılık göstermektedir. GEM'de çalışan öğretmenler mesleki güvence ve maaş artışı gibi temel ihtiyaçlarını dile getirirken resmi okulda çalışan öğretmenler mesleki olarak gelişimlerinden ve öğrencilere daha iyi eğitim vermelerini sağlayacak destekleri vurgulamışlardır.

Öğrencilerin ihtiyaçları olduğu konusunda öğretmenlerin genel olarak aynı düşündüğünü görüyoruz ancak öğrencilerin nelere ihtiyaçları olduğu konusunda resmi okulda çalışan öğretmenler psikososyal destek ile Türkçe dil bilgisi ve kendini ifade etmeye vurgu yaparken GEM'de çalışan öğretmenler maddi destek ve eğitim materyali desteğine vurgu yapmıştır. Öğretmenlerin çoğu dil engeli, öğrencilerin uyum sorunları ve materyal eksikliği gibi konular nedeniyle sınıf içinde zorluk yaşadıklarını ve bu anlamda hem pedagojik hem psikososyal hem de kurumsal desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın psikososyal ihtiyaçları tespit etmeyi amaçlayan ikinci bölümünde savaş ve göçün yarattığı travmanın hem öğretmenler üzerinde hem de öğrenciler üzerinde etkilerin sürdüğü görülmüştür. Hem öğretmenler hem de öğrenciler üzerindeki etkilere bakıldığında en çok öne çıkan iki etki "agresif davranışlar" ve "içe kapanma" olmuştur. Öğretmenler öncelikli olarak kız öğrencilerde içe kapanma, erkek öğrencilerde ise agresif davranışlar gözlemlediklerini dile getirmişlerdir. Aynı bölümde öğretmenlerden

öğrenciler arasında dezavantajlılık sıralaması yapılması istenmiştir. GEM’de ve resmi okulda çalışan öğretmenlerin gözlemleri bu anlamda farklılaşmaktadır. Resmi okulda çalışan öğretmenlerin öğrencilerin dil bilmemeleri, öğrenme zorluğu yaşamaları gibi eğitime yönelik gözlemleriyle dezavantajlılık değerlendirmesi yaptıkları görülmektedir. GEM’de çalışan öğretmenlerin ise öğrencilerin ailelerine dair daha fazla bilgi sahibi oldukları ve yoksulluk, ebeveynlerden ayrı yaşama ve genel olarak aile içinde yaşanan sorunlarla ilgili bir değerlendirme yaptıkları tespit edilmiştir. Çocuklar arasında bulunduğu koşullar itibarıyla daha dezavantajlı durumda olanların olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenler, öğrenciler için destek mekanizmaları olarak görülebilecek kişi ve kurumları dile getirmişlerdir. Okuldaki öğretmenler, rehber öğretmenler ve ebeveynler, öğretmenlerin üzerinde yoğunlaştığı destek mekanizmaları arasındadır.

Öğrencilere yönelik psikososyal destek ihtiyacı ağırlıklı olarak dile getirilmiştir. Bu alanda MEB’in yayınladığı önemli kılavuzlar olsa da öğretmenler arasında kullanımının çok fazla yaygınlaşmaması dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin acil durumlarda ve kriz sonrası toparlanma döneminde eğitimin sürdürülebilirliğinin sağlanması için öğrencilerin iyi olma halini destekleyecek örnek yaklaşımlarla tanışmış olmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Öğretmenler aynı zamanda bu kaynaklardan yararlanmaya oldukça açıktır.

Savaş ve siyasal krizlerin yarattığı göç ve yer değiştirmeden toplumdaki zarar görebilir gruplar arasından en çok kadın ve çocuklar etkilenmektedir. Kız çocukları bu yüksek risk grubundaki en zarar görebilir gruptur. Araştırmada kız çocuklarının özgün sorun ve ihtiyaçlarını tespit etmek de amaçlanmıştır.

Bugün Türkiye’deki Suriyeli nüfus içinde ilkokul çağında okullaşma oranı %98’dir (MEB, 2018a). Bu yüksek oran içinde cinsiyet dağılımına baktığımızda kız ve erkek çocukların sayısının neredeyse eşit olduğu görülmektedir. Kız ve erkek çocuklarının okula erişim oranları arasında çok fark yoktur. Ortaokul ve lise döneminde okullaşma oranı düşmekte ve eğitim gören öğrenciler

arasında kız çocuklarının oranı azalmaktadır (MEB, 2018a). Üniversite eğitimine baktığımızda ise kız çocuklarının sayısı görünmez hale gelecek kadar düşmektedir. Özellikle ortaokul döneminde öğrencilerin eğitimine devam etmelerini destekleyecek ihtiyaçların tespit edilmesi çözüme katkı sağlayacaktır.

Araştırmamızdaki bilgi kaynağı ve aynı zamanda eğitim sürecinin uygulayıcıları olan öğretmenlerin, kendilerini öğrenciler için birincil destek mekanizması olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin, tüm çocukların daha kaliteli eğitim alabilmeleri için desteklenmesi gerekmektedir ■

1.

Giriş

ve Genel Bilgiler

► Suriyeli Çocukların Eğitimine Dair Model Oluşturma (SUÇEM) Projesi; Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği tarafından İstanbul İl MEM iş birliği ile uygulanmaktadır. Malala Fonu⁵ tarafından desteklenen projenin uygulama dönemi, Nisan 2018 - Nisan 2019'dur. Proje, Türkiye'de 10-14 yaş arası Suriyeli çocukların eğitimlerini sürdürmelerine yönelik destekleyici yaklaşım ve araçların güçlendirilmesini ve bu amaçla eğitimcilere, karar vericilere ve politik aktörlere veri sağlamayı hedeflemektedir.

Öğretmenlerden yola çıkarak ortaokula devam eden Suriyeli çocukların eğitim alanındaki ihtiyaçlarının tanımlanması, destekleyici yöntemlerin tartışılması ve çözüm seçeneklerinin artırılması projenin iki bileşeniyle hedeflenmektedir. Bunlar, **Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu** ve Acil Durumlarda Eğitim için Uluslararası Ağ'ın (INEE: Inter-Agency Network for Education in Emergencies)⁶ hazırladığı Psikososyal Destek Kılavuzu'nun⁷ Türkçeleştirilmesi ve Türkiye örnekleri ile zenginleştirilmesidir. Her iki çalışma, kız ve erkek çocuklarının farklı ihtiyaçların tespit ederek olası farklı çözümleri de kapsamaktadır.

2017 yılında Mavi Kalem tarafından yürütülen Suriyeli Kız Çocuklarının Eğitime Kazandırılması ve Savunuculuk Projesi kapsamında İstanbul İl MEM desteğiyle Fatih ilçesinde bulunan Tarık Us Ortaokulu içerisinde yer alan GEM'de çalışan 22 öğretmen ile Suriyeli çocukların ve onlarla çalışan öğretmenlerin ihtiyaçlarına yönelik bir pilot araştırma gerçekleştirilmiştir. Pilot araştırma kapsamında, yüz yüze görüşmeler yapılarak GEM'lerdeki eğitim kalitesi, öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaçlarına dair öğretmenlerin görüşlerinin alınması

amaçlanmış olup bu alandaki genel ihtiyaçları tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları ile de desteklenerek Suriyeli kız çocuklarının eğitime devam etmeleri ve örgün eğitime katılımlarının artmasına yönelik savunuculuk çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmalarda kamu kurumları ile ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları hedef alınmıştır. Pilot araştırma, **Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırması**'na kaynak teşkil etmiştir.⁸

Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu, 5 GEM ve 5 resmi okulda 252 öğretmenle 18 Eylül - 26 Ekim 2018 tarihleri arasında uygulanmıştır. Araştırmanın amacı, GEM ve resmi okullarda 10-14 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerine eğitim veren öğretmenlerin tespit ettikleri sorunların öğrenilmesi, sorunlarına çözüm üretmek için ihtiyaçlarının belirlenmesi ve öneriler geliştirilmesidir. Buradan yola çıkan araştırma, öğretmenlerin özellikle Suriyeli kız öğrenciler olmak üzere, Suriyeli öğrencilerin psikososyal ve sosyal duygusal öğrenme ihtiyaçlarını gözeterik onlara daha iyi bir eğitim ortamı sağlamalarını ve böylelikle ortaokula devam etmelerini desteklemeleri amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 17 Ocak 2019 tarihi itibarıyla Türkiye'de geçici koruma kapsamında kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısı toplam **3.632.622** kişiye ulaşmıştır. Bunların 1.970.837'si erkeklerden, 1.661.785'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Verilere göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyelilerin %45,4'ü (1.649.236) 0-18 yaş aralığındaki çocuklardır.⁹ Pek çoğu eğitim çağında olan bu çocukların eğitime dahil edilmesi çok büyük önem taşımaktadır.

5 Malala Fonu, 2013 yılında Nobel Barış Ödüllü Malala Yousafzai tarafından kurulmuştur. Dünya çapındaki sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve devletlerle iş birliği yaparak tüm kız çocuklarının hakkı olan ücretsiz, güvenli ve kaliteli eğitim alma imkanını sağlamaya çalışmaktadır. Detaylı bilgi için; Malala Fund, erişim tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.malala.org/>.

6 Detaylı bilgi için; INEE, erişim tarihi 23 Şubat 2019, <http://www.ineesite.org/en>.

7 Detaylı bilgi için; INEE Guidance Note Psychosocial Support, erişim tarihi 23 Şubat 2019, http://s3.amazonaws.com/inee-assets/page-images/INEE_Guidance_Note_on_Psychosocial_Support_ENG.pdf.

8 Detaylı bilgi için; <http://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2019/03/GEM-Ara%C5%9Ft%C4%B1rma-Raporu.pdf>

9 Detaylı bilgi için; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, erişim tarihi 23 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Milli Eğitim Bakanlığı, insanca yaşamının ve eğitim almanın “tüm bireylerin en doğal hakkı” olması anlayışından yola çıkarak, Türkiye’de bulunan “eğitim çağındaki Suriyeli çocuklara her alanda ihtiyaç duydukları eğitim hizmetlerini eşitlikçi bir bakış açısıyla sunabilmek” için çalışmalar yürütmektedir (MEB, 2017a, s.1). Bakanlık, geçici koruma statüsünde bulunan çocukların her açıdan topluma uyumunu sağlamak için travma sonrası psikososyal destek hizmetleri sağlamak üzerine çalışmalar yapmakta ve bu hedefte çalışmalar yürüten kuruluşların faaliyetlerini de değerlendirerek desteklemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün UNICEF’in desteğiyle 2017 yılının Eylül ayında öğretmenler için hazırladığı Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı’nda da yer verdiği gibi; “Çocukluk insan yaşamının en önemli evresi, yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Fiziksel, bilişsel, psikolojik ve sosyal gelişimle başlayan süreç bireyin tüm yaşamını etkileyecek güce sahiptir. Bu özel dönemin geçirildiği iklim, toplumsal etkenler, gelenekler ve diğer değişkenler arasındaki farklılık nedeni ile çocukluk sosyo-kültürel bir kavram olarak değerlendirilmektedir.” (Franklin, 1993’ten aktaran MEB, 2017a, s.3).

Suriyeli bireylere yönelik eğitim hizmetleri ile ilgili mevzuata bakıldığında ilk olarak 26 Nisan 2013 tarihinde Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler başlıklı MEB genelgesinin yayımlandığı görülmektedir. Bu genelge sonrasında genişletilerek sırasıyla 26 Eylül 2013 tarihli Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri ve 23 Eylül 2014 tarihli Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelgeler yayımlanmıştır. En son yayımlanan genelgeyle Suriyeli çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanarak güvence altına alınmıştır. Böylece Türkiye’deki geçici koruma statüsündeki çocuklar, sadece Suriyeli çocukların devam ettiği GEM’lere değil, Türkiye’deki resmi okullara da yasal olarak kayıt olma hakkı kazanmışlardır (MEB, 2017a).

Suriyelilerin eğitim konularına dair çerçeveyi esas olarak çizen yasal düzenleme, 13 Ekim 2014 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 22 Ekim 2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği’dir. Yönetmeliğin Eğitim Hizmetleri başlıklı 28. maddesinde konuya ayrıntılı olarak yer verilmiştir. 28. maddenin 1. fıkrasının (a) bendinde 54-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti verilebileceği, (b) bendinde ilköğretim ve ortaokul çağındaki çocuklara eğitim verileceği, (c) bendinde ise her yaş grubu için yaygın eğitim (dil, meslek, beceri ve hobi kursları) faaliyetlerinin düzenlenebileceği belirtilmektedir.

2015 yılında Türkiye’ye gelen Suriyelilerin içinde okul çağındaki çocukların eğitimlerine devam etmeleri misyonuyla Geçici Eğitim Merkezleri açılmıştır. O dönem önemli bir soruna cevap oluşturan GEM’ler 2017 yılı ile birlikte kapatılmaya başlanmış ve Suriyeli çocukların örgün eğitim sistemine dahil edilmesi hız kazanmıştır. 2019-2020 eğitim-öğretim yılı ile birlikte GEM’lerin tamamen kapatılması ve tüm öğrencilerin kademeli olarak örgün eğitime dahil edilmeleri planlanmaktadır (MEB, 2017a).

Konuya ilişkin mevzuatla ilgili bir başka düzenleme, 8 Ocak 2018 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 16 Mart 2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konan Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’te yapılmıştır. Yönetmelikteki Eğitim Hizmetleri başlığı altında belirtilen maddede herhangi bir değişiklik ya da ekleme yapılmamıştır. Fakat yapılan değişiklik ile Tanımlar başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasına “psikososyal destek” tanımı eklenmesi önemli bir gelişmedir. Tanım şu şekildedir: “Psikososyal destek: ‘Zorlu yaşam koşullarında ortaya çıkabilecek psikolojik bozukluk ve uyumsuzlukların önlenmesi, birey, grup, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, etkilenenlerin normal yaşama geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri, güçlenmelerinin sağlanması ve savunuculuk etkilerini, toplumun başa çıkma, toparlanma ve iyileşme becerilerinin artması ile yardım çalışmalarının desteklenmesini içeren multidisipliner hizmetler bütünü”. Bu tanım doğrultusunda aynı yönetmeliğin 30. madde başlığı

“Sosyal hizmetler ve yardımlar” şeklinde değiştirilerek psikososyal destek çalışmalarını da içeren fıkralar eklenmiştir. Yönetmelikte gerçekleştirilen bu değişiklikler, geçici koruma kapsamındaki insanlarla ilgili psikososyal destek çalışmalarının önemine dikkat çekmektedir.

Yasal düzenlemelerde yapılan iyileştirmelerin dışında eğitim sisteminde yapılan önemli çalışmalardan biri, Milli Eğitim Bakanlığı’nın geliştirdiği, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi’dir (PICTES: Promoting Integration of Syrian Children to Turkish Education System). Avrupa Birliği finansmanı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen proje, 2016 yılından bu yana uygulanmaktadır. Projenin en önemli çıktıları şunlardır; Suriyeli öğrencilerin eğitime erişiminin artırılması, Suriyeli öğrencilere sunulan eğitimin kalitesinin artırılması, eğitim kurumlarının ve personelinin uygulama kapasitesinin iyileştirilmesi. İki yıldır yürütülen PICTES Projesi, Aralık 2018’de imzalanan yeni sözleşmeyle PICTES II Projesi olarak devam etmektedir. PICTES Projesi faaliyetlerine ek olarak okul öncesi eğitim, mesleki ve teknik eğitim, sosyal uyum etkinlikleri ve yetişkinlere Türkçe öğretimi konularını içeren faaliyetleri ile PICTES II Projesi kapsamında yirmi dört faaliyet yürütülecektir.¹⁰ Suriyeli çocukların örgün eğitim sistemine entegrasyonlarını sağlayan önemli bir proje olan PICTES’in faaliyetlerine destek sunacak projeler geliştirip çalışmalar yürütmek çok önemli ve değerlidir ■

¹⁰ Detaylı bilgi için; Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, erişim tarihi 23 Şubat 2019, <https://pictes.meb.gov.tr>.

1.1.

Araştırmanın Amacı

► **Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırması**, Türkiye’de yaşayan, ortaokul öğrencisi Suriyeli çocukların eğitim sürecindeki ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve eğitim hayatlarının sürdürülebilirliğinin iyileştirilmesi konusunda İstanbul İl MEM’in desteği ile MEB’te görev yapan öğretmenlerle gerçekleştirilmiştir. Suriyeli öğrenciler örgün eğitim sistemine geçerken hem GEM’lerden hem de resmi okullardan alınan verilerin karşılaştırmalı kullanılabilmesi için araştırma her iki okul türünde uygulanmıştır. Araştırma; ortaokul dönemindeki Suriyeli çocukların eğitimlerine devam etme konusunda yaşadıkları sorunları, okula devam edebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçları ve eğitim ortamında karşılaştıkları engelleri öğretmenlerin değerlendirmeleri üzerinden belirlemeyi ve çözüm önerilerini almayı amaçlamaktadır.

Savaş ve siyasal krizlerin yarattığı göç ve yer değiştirmeden, toplumdaki zarar görebilir gruplar içinde en çok kadın ve çocuklar etkilenmektedir. Kız çocukları bu yüksek risk grubundaki en zarar görebilir gruptur. Eğitime devam edememek, kız çocukları için zarar görebilirliği artıran durumlardan biridir. Bu araştırma, Suriyeli kız çocuklarının eğitime devamlarını zorlaştıran veya eğitim dışı kalmalarında etkisi olabilen özgün sorun ve ihtiyaçları da tespit etmeye yönelik hazırlanmıştır.

Çocuğun okula gitmesi; düzenli bir yaşamı, normalleşmeyi ve iyi olma halini destekler. Eğitim ortamları sosyal uyumun en önemli alanlarından biridir. Araştırmada belirlenen zorluklar, engeller, sorunlar, ihtiyaçlar ve çözüm önerileri aynı zamanda çocukların sosyal uyumuyla ilişkilendirilebilecek bilgiler sunmaktadır.

MEB (2018a) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri” başlıklı dokümanda yer alan verilere göre, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de eğitime erişim sağlayan Suriyeli öğrenci oranı resmi okullarda %56, GEM’lerde %44; toplamda ise %63’tür (MEB, 2018). Hem e-okul hem YÖBİS kayıtlarına bakıldığında kız ve erkek öğrencilerin oranının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. E-okul kayıtlarına göre kayıtlı olan öğrencilerin %49’u kadın, %51’i ise erkektir. YÖBİS kayıtlarına göre de kayıtlı öğrencilerin yarısı kadın yarısı erkektir. Buna rağmen kız ve erkek çocuklarının okula erişimini zorlaştıran ve engelleyen etmenlerin farklı olduğu yapılan farklı çalışmalarla ortaya konmuştur (ERG, 2016).

Bugün Türkiye’deki Suriyeli nüfus içinde ilkökul çağında okullaşma oranı %98’dir (MEB, 2018a). Oldukça yüksek olan bu oran içindeki cinsiyet dağılımına baktığımızda kız ve erkek çocuklarının okula erişim oranları arasında çok fark olmadığı görülmektedir (MEB, 2018a). Ortaokul ve lise dönemine geldiğimizde okullaşma oranı düşmekte ve eğitim gören öğrenciler arasında kız çocuklarının oranı da azalmaktadır. Üniversite eğitimine baktığımızda ise Suriyeli kız çocuklarının sayısı görünmez hale gelecek kadar düşmektedir. Dolayısıyla özellikle ortaokul döneminde öğrencilerin eğitime devam etmesindeki ihtiyaçların ve çözüm önerilerinin tespit edilmesi çok değerlidir. Araştırmada öğretmenler tarafından gözlemlenen, özellikle kız çocuklarının ortaokula devam edebilmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçların ve eğitim ortamında karşılaştıkları engellerin belirlenmesi hedeflenmiştir ■

1.2.

Araştırmanın Metodolojisi

► **Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırması**, nicel bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Çalışma, sosyal bilimlerde ve uygulamalı alanlarda yaygın şekilde kullanılan “tarama araştırması” şeklinde kurgulanmıştır. Nicel araştırmalarda genel anlamda doğrusal yönde ilerleyen ve tümdengelimsel bir süreçten bahsedilebilir. Bu süreç, soyut fikirlerden belirli veri toplama tekniklerine ve teknikler tarafından üretilen sayısal bilgilere doğru ilerler. Elde edilen sayısal bilgiler, başlangıçtaki soyut fikirlerin deneysel bir temsildir. Tarama araştırması, çoğunlukla tek seferde pek çok şey hakkında soruların sorulduğu araştırma yöntemidir. Değer, tutum, görüş, davranış ve beklentiye yönelik sorulardan oluşan anketler kullanılır (Neuman, 2010).

Öğretmenlere yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırmada anket uygulaması, yüz yüze görüşmeler şeklinde yapılmıştır. Görüşme türleri arasında en yüksek yanıtlama oranlarına ulaşılan yüz yüze görüşme, görüşmecinin kişiler ve ortamla ilgili görsel yardımcılarını da kullanmasına imkan sağlar.

Görüşmeler, ortaokullarda Suriyeli çocuklar ile birebir çalışan, GEM’lerde ve resmi okullarda görev yapan öğretmenler ile yapılmıştır. Öğretmenlerin araştırma grubu olarak seçilmesinin nedeni; ortaokula devam eden Suriyeli öğrencilerin sorun ve ihtiyaçlarını yakından gözlemleyebilme olanaklarının olması ve çözüm önerileri sunabilecek olmalarıdır.

GEM ve resmi okullardaki benzer ve farklı gözlemleri karşılaştırmak için araştırmaya katılan GEM ve

resmi okulda çalışan öğretmen sayısının birbirine yakın olmasına ve karşılaştırmalı değerlendirmeye karar verilmiştir. Kadın ve erkek öğretmen sayısının birbirine yakın olması ile cinsiyete duyarlı sorularda öğretmenlerin cinsiyetinin verilen cevaplara etkilerine bakılabilmesi, öğretmenlerin çeşitli branşlardan seçilmesi ile de farklı uzmanlıklardan gözlemlere yer verilmesi hedeflenmiştir.

Araştırma kapsamında toplam 252 öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Öğretmenlerin 147’si kadın, 105’i erkek; 148’i Türk, 104’ü Suriyeli; 131’i resmi okulda, 121’i GEM’de çalışmaktadır.

Araştırma, İstanbul İl MEM’in belirlediği Suriyeli nüfus yoğun olduğu ilçelerdeki 5 GEM’de ve 5 resmi okulda yapılmıştır. GEM’ler, Bağcılar Aşkaleli İbrahim Polat Ortaokulu GEM, Zeytinburnu Haluk Ündeğer İlkokulu GEM, Bahçelievler Prof. Dr. Osman Öztürk İmam Hatip Ortaokulu GEM, Fatih Ali Nar İmam Hatip Ortaokulu GEM ve Küçükçekmece Tayfur Sökmen İlkokulu GEM olmak üzere 5 farklı ilçede bulunmaktadır.

Resmi okullar ise, Bağcılar İnönü Ortaokulu, Güngören İncirlibahçe Ortaokulu, Küçükçekmece İkitelli Ortaokulu, Zeytinburnu Reşat Tardu Ortaokulu ve Güngören Mehmetçik İmam Hatip Ortaokulu olmak üzere 4 farklı ilçede bulunmaktadır. İstanbul İl MEM’in okulları belirlemesi ve araştırma ekibinin okullara gitmeden önce araştırma ile ilgili izin yazısının okul idarecilerine iletilmesi görüşme yapılan öğretmenlerle iletişimi kolaylaştırmıştır.

Araştırma uygulama ekibi, SUÇEM Projesi'nde çalışan Sosyal Çalışmacı ve araştırma süresince Arapça-Türkçe ardıl çeviri için çalışan Tercümandan oluşmaktadır. Suriyeli öğretmenler ile yapılan görüşmelerin tamamında görüşmeyi yapan Sosyal Çalışmacı ile birlikte bir Arapça-Türkçe Tercüman da görev almıştır. Türkçe bilmeyen ya da Arapça konuşarak kendini daha iyi ifade edeceğini düşünen kişilerle görüşmeler tercümanın ardıl çevirisiyle gerçekleştirilmiştir ■

1.2.1.

Gereç ve Yöntem

► Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler için 40 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Proje Koordinatörü, Proje Lideri, Proje Danışmanı, Acil Durumlarda Eğitim Uzmanı/INEE Asgari Standartlar Sertifikalı Eğitmeni, Sosyal Çalışmacı, İzleme ve Değerlendirme Uzmanı ve İletişim Sorumlusundan oluşan SUÇEM proje ekibi ve Mavi Kalem çalışanı ve alanında uzman danışmanların önerileri dikkate alınarak, INEE eğitimde asgari standartlara uygun ve cinsiyet duyarlılığına sahip toplam 40 soru hazırlanmıştır. Hem psikososyal destek ve sosyal duygusal öğrenme alanında veri toplanması hem de cinsiyete özgü farklılıkları ortaya çıkarmayı amaçlayan sorular ile öğretmenlerin yaklaşımları analiz edilmiş ve özellikle kız çocuklarının eğitim alanındaki özgün ihtiyaçları ve karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Hem GEM'lerde, hem resmi okullarda ortaokula devam eden Suriyeli öğrenciler ile çalışan öğretmenlerin gözlemlediği sorunları, ihtiyaçları belirlemek ve öğretmenlerin çözüm önerilerini öğrenmek için; uyruk, branş, yaş, cinsiyet, Suriye'de öğretmenlik yapıp yapmadığı, Suriye'de öğretmenlik yaptıysa kaç sene yaptığı, Türkiye'de kaç senedir öğretmenlik yaptığı, öğrenim durumu, çalıştığı kurum, ortalama olarak toplam kaç öğrencisi olduğu, ortalama olarak toplam kaç Suriyeli öğrencisi olduğu gibi öğretmenlere yönelik demografik ve genel bilgilerin yer aldığı giriş bölümü 11 sorudan oluşmaktadır.

Araştırma formu hazırlanırken öğretmenlerin aşağıdaki alanlarda gözlemlerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir;

- Öğretmenlerin tespitleri (12, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31. soru) ve çözüm önerileri (13, 15, 25, 32, 33. soru) olarak;
 - Çalıştıkları kurumdaki eğitim niteliği ve müfredata dair ihtiyaç ve çözüm önerileri,
 - Mesleklerine yönelik ihtiyaçları,
 - Karşılaştıkları zorlukları ve baş etme yöntemleri,
 - Savaş ve göçün yarattığı travmanın Suriyeli öğretmenler ve öğrenciler üzerindeki etkileri,
 - Öğrenciler için destek mekanizmalarına dair gözlemleri,
- Öğretmenlerin gözlemlendiği çocukların ihtiyaçları (16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 34 ve 38. soru),
- Suriyeli öğrencilerin eğitiminin desteklenmesiyle ilgili MEB tarafından hazırlanmış olan Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı ile Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı ve INEE tarafından hazırlanan Psikososyal Destek Kılavuzu hakkında öğretmenlerin bilgileri (36, 37, 39 ve 40. soru).

Görüşmelerde, KOBO Toolbox¹¹ programına girilmiş araştırma formu uygulayıcı tarafından doldurulmuştur. Yanıt seçenekleri görüşmeciye belirtilmeden gelen yanıtlar uygun seçeneklere girilmiştir. Uygun seçenek yoksa "diğer" seçeneğine girilmiştir. Soruların anlaşılabilirliğinden emin olmak için, Sosyal Çalışmacı soruları araştırma formundan okuyarak ve gerekli gördüğü yerde ek sorular sorarak ihtiyaç duyulan destek ve açıklamayı sağlamıştır. Öğretmenlerin verdiği yanıtlar anonim şekilde form numarası ile saklanmış ve analiz edilmiştir. Öğretmenlerin anonim görüşmeciler olarak araştırmaya katılması ile çekinmeden yanıt vermeleri ve fikirlerini doğrudan yansıtan sonuçların çıkması hedeflenmiştir.

Görüşmeler 21 günde tamamlanmıştır. Her bir görüşme ortalama 30 dakika sürmüştür. Araştırmanın kodlaması ve veri temizliği Mavi Kalem izleme/değerlendirme ekibi tarafından yapılarak analize hazırlanmıştır. Verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences, Sosyal Bilimler İstatistik Programı) ile yapılmıştır. Tüm testler, sosyal bilimlerde tercih edilen 0.05 anlam düzeyinde ve %95 güven aralığı seçilerek oluşturulmuştur. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve uyruk, cinsiyet, okul türü kırılımını baz alınarak, iki değişken arasındaki ilişkiyi analiz etmek için çapraz tablo analizi (Crosstabs Analizi) uygulanmıştır. Bu çapraz tablo analizlerinde satır, sütun ve toplam olmak üzere üç farklı olasılık dağılımına, katılımcı bazlı bakılmıştır. Tüm sorularda gruplar arası değişkenliğe bakılırken bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. T-testi ile cevapların uyruk, cinsiyet ve okul türüne göre istatistiksel anlamda bir fark gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Çoklu cevaplı sorularda SPSS'te tanımlanmış cevaplar birleştirilmiş ve katılımcı sayısı baz alınarak analizler yapılmıştır. Bu nedenle bu sorularda yanıtların oranları toplamı %100'ü geçmektedir.

Verilerin analizinde ve değerlendirilmesinde SUÇEM Proje Koordinatörü, Sosyal Çalışmacı ve izleme/değerlendirme ekibi birlikte çalışmışlardır. Ortaya çıkan sonuçlar, araştırma kapsamında sorulan soruların çapraz analizi ile yeniden değerlendirilerek bu raporda aktarılan analizler ve değerlendirmeler oluşturulmuştur ■

11 KOBO Toolbox, herkesin kullanımına açık mobil veri toplama aracıdır.

2.

Bulgular ve

Değerlendirme

2.1.

Demografik Bilgiler

► Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırması, İstanbul İl MEM'in belirlediği 5 GEM ve 5 resmi okulda toplam 252 öğretmen ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 147 kadın, 105 erkek öğretmen katılmıştır. MEB 2017-2018 istatistiklerine göre örgün öğretimde toplam 1.030.130 öğretmen bulunmakta olup bu sayının 339.850'sini ortaokul eğitiminde yer alan öğretmenler oluşturmaktadır. 339.850 öğretmenin 195.037'si kadın, 144.813'ü erkektir. Ortaokul eğitimi veren toplam okul sayısı 18.745'dir. Toplam öğrenci sayısı 5.590.134 iken; bu sayının 2.748.614'ünü kız öğrenciler, 2.841.520'sini erkek öğrenciler oluşturmaktadır (MEB, 2018c).

Görüşme yapılan 252 öğretmenin 104'ü Suriyeli (49 kadın, 55 erkek), 148'i Türk (98 kadın, 50 erkek) öğretmenlerden oluşmaktadır. Görüşme yapılan öğretmenlerin 131'i resmi okul, 121'i GEM çalışanıdır. Türk öğretmen sayısının daha fazla olmasının nedeni; gidilen GEM'lerde ortaokul dersine giren ve/veya aynı okulda belli bir sürenin üzerinde çalışan öğretmenlerin sayısının sınırlı olmasıdır. Ayrıca GEM'de çalışan öğretmenlerin 17'si Türk'tür (Tablo 1).

Tablo 1

Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul, Uyruk ve Cinsiyet Dağılımı

OKUL TÜRÜ	OKUL ADI	SURIYELİ		TÜRK	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
RESMİ OKUL	Güngören Mehmetçik İmam Hatip Okulu	0	0	19	5
	Küçükçekmece İkitelli Ortaokulu	0	0	18	7
	Zeytinburnu Reşat Tardu Ortaokulu	0	0	16	8
	Güngören İncirlibahçe Ortaokulu	0	0	21	12
	Bağcılar İnönü Ortaokulu	0	0	15	10
	Toplam		0	0	89
GEM	Zeytinburnu Haluk Ündeğer İlkokulu GEM	19	11	3	2
	Bağcılar Aşkaleli İbrahim Polat Ortaokulu GEM	14	19	2	2
	Fatih Ali Nar İmam Hatip Ortaokulu GEM	6	12	1	2
	Bahçelievler Prof. Dr. Osman Öztürk İmam Hatip Ortaokulu GEM	5	5	2	0
	Küçükçekmece Tayfur Sökmen İlkokulu GEM	5	8	1	2
	Toplam		49	55	9

Tablo 2

Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul, Öğrenim Durumu ve Cinsiyet Dağılımı

OKUL TÜRÜ	Lise		Üniversite Ön Lisans		Üniversite Lisans		Yüksek Lisans		Doktora	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
RESMİ OKUL	0	0	0	2	85	37	3	3	1	0
GEM	2	2	2	0	51	52	3	9	0	0
Toplam	2	2	2	2	136	89	6	12	1	0

Görüşme yapılan öğretmenlerin branş dağılımı şu şekildedir; 41 Türkçe öğretmeni, 33 matematik öğretmeni, 28 İngilizce öğretmeni, 27 fen bilgisi öğretmeni, 26 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, 20 beden eğitimi öğretmeni, 18 rehber öğretmen, 18 Arapça öğretmeni, 16 sosyal bilgiler öğretmeni, 13 sınıf öğretmeni (ortaokul dersine giren veya nöbetçi vb. öğretmen olarak ortaokul öğrencileri ile iletişimde olan/gözlemlemiş olan), 8 resim/görsel sanatlar öğretmeni, 7 coğrafya öğretmeni, 6 kimya öğretmeni, 4 müzik öğretmeni, 4 tarih öğretmeni, 4 fizik öğretmeni, 4 teknoloji tasarım öğretmeni, 2 bilişim teknolojileri öğretmeni, 1 özel eğitim öğretmeni, 1 felsefe öğretmeni, 1 biyoloji öğretmeni, 1 beslenme öğretmeni ve 1 bilgisayar teknikleri öğretmenidir.

Öğretmenlerin %59,1'i 25-34 yaş arasında, %24,6'sı 35-44 yaş arasında, %9,5'i 45-59 yaş arasında, %6,3'ü 18-24 ve %0,4'ü 60-74 yaş arasındadır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin %35,7'si 3 yıl ve daha az süredir, %33,7'si 4 ve/veya 5 yıldır ve %30,6'si 6 yıl ve üstü süredir Türkiye'de öğretmenlik yapmaktadır. Türkiye'de 3 yıl ve daha az süredir öğretmenlik yapan öğretmenlerin %47,8'i Suriyeli ve %52,2'si Türk öğretmenlerdir. Türkiye'de 4 ve/veya 5 yıldır öğretmenlik yapanların %60'ı Suriyeli ve %40'ı Türk öğretmenlerdir. Türkiye'de 6 yıl ve üstü süredir öğretmenlik yapanların

%13'ü Suriyeli ve %87'si Türk öğretmenlerdir.

104 Suriyeli öğretmenin %90,4'ü Suriye'de öğretmenlik yapmıştır. Suriye'de öğretmenlik yapanların %26'sı 2 yıl ve daha az süredir, %21,9'u 3-4 yıl arasında ve %52,1'i 5 yıl ve üstü süre Suriye'de öğretmenlik yapmıştır.

Görüşülen öğretmenlerin %89,3'ü üniversite mezunu (%60,4'ü kadın, %39,6'sı erkek; %54,2'si resmi okulda çalışan; %45,8'i GEM'de çalışan), %7,1'i yüksek lisans mezunu (%66,7'si erkek, %33,3'ü kadın; %66,7'si GEM'de çalışan, %33,3'ü resmi okulda çalışan), %1,6'sı lise mezunu (%50 kadın, %50 erkek; %100 GEM'de çalışan), %1,6'sı ön lisans mezunu (%50'si erkek, %50'si kadın; %50'si GEM'de çalışan, %50'si resmi okulda çalışan) ve 1 resmi okulda çalışan kadın öğretmen doktora mezunudur. Görüşülen öğretmenler ile dolaylı olarak yaklaşık 10.600 öğrenciye ve 2.300 Suriyeli öğrenciye ulaşılmıştır (Tablo 2) ■

2.2.

Suriyeli Çocukların

Eğitimine Dair Durum Tespiti

2.2.1.

Kurumlardaki Eğitim Kalitesine

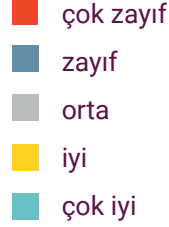
Dair İhtiyaç ve Öneriler

► Okullardaki eğitim kalitesiyle ilgili öğretmenlerin düşüncelerine bakıldığında büyük oranda gelişmeye açık bir ortam olduğuna dair bir algıya sahip oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin %43,7'si eğitimin kalitesini "orta", %34,1'i "iyi", %12,7'si "zayıf", %7,9'u "çok iyi", %1,6'sı ise "çok zayıf" olarak değerlendirmektedir. GEM'de çalışan öğretmenler, resmi okulda çalışan öğretmenlere göre eğitim kalitesini daha iyi olarak değerlendirmişlerdir. GEM'lerde çalışan öğretmenlerin %43'ü eğitim kalitesini "iyi", %39,7'si "orta" olarak tanımlamaktadır. Resmi okulda çalışan öğretmenlerin eğitim kalitesiyle ilgili aktarımlarına bakıldığında

%47,3'ünün "orta", %26'sının "iyi" olarak değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Suriyeli çocuklar açısından eğitim sistemimizin sunduğu olanakların, öğretmenlerin gözünden bakıldığında ortalama bir seviyede olduğu söylenebilir (Grafik 1).

Kurumlardaki eğitim kalitesini Suriyeli çocuklar açısından arttırmak için neler yapılabileceğine dair öğretmenlerin %47,3'ünün "dersliklerin desteklenmesi" şeklinde öneri sunduğu görülmektedir. Öğretmenler bu konuyla ilgili olarak dersliklerin çocuklar için daha uygun bir ortama dönüştürülmesine ve öğretimi des-

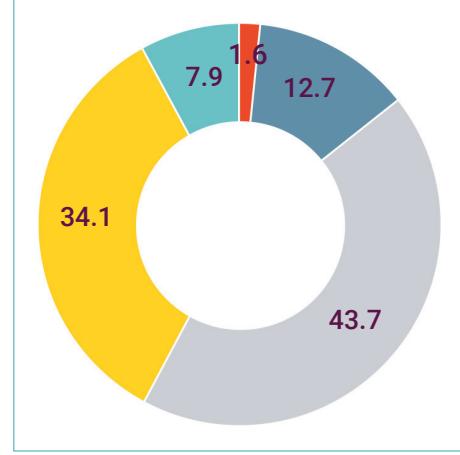
Grafik 1 - Eğitim Kalitesi Algısı (%)

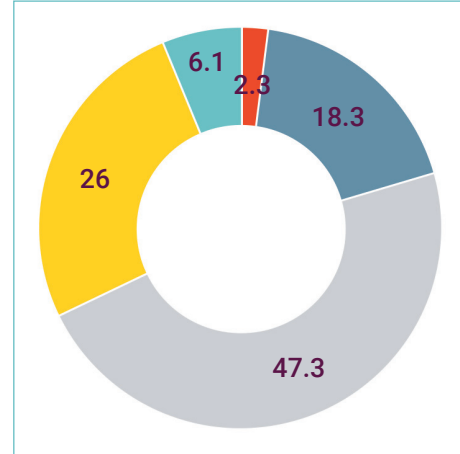
tekleyci materyallerle donatılmasına vurgu yapmışlardır. Bilgisayar, internet, akıllı tahta, spor malzemesi, oyun seti, laboratuvar malzemeleri gibi sınıf içi öğrenimi destekleyici araçlarla dersliklerin geliştirilebileceğini dile getirmişlerdir. Bu cevabı veren öğretmenlerin %8'i dersliklerin geliştirilmesi önerisini destekleyen bir çözüm olarak sınıf mevcutlarının daha az olması gerektiğini belirtmiştir. GEM'de çalışan öğretmenler, resmi okulda çalışanlara göre kurumdaki eğitim kalitesini arttırmak için dersliklerin geliştirilmesi gerektiğini daha fazla vurgulamışlardır. "Dersliklerin desteklenmesi" cevabını verenlerin %60,9'u GEM'de, %39,1'i resmi okulda çalışan öğretmenlerdir. Bu veriye göre GEM'lerdeki öğretmenlerin uygun eğitim ortamı ve materyallerinin temin edilmesine yönelik derslik düzenlemeleri ihtiyacının resmi okullardaki öğretmenlere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Grafik 2).

Kurumlardaki eğitim kalitesini artırmaya yönelik çözüm önerileriyle ilgili ifade edilen bir diğer konu, öğretmenlerin %24,3'ünün vurguladığı "öğrencilerin Türkçe dil bilgilerinin geliştirilmesidir". Burada dikkat çeken nokta, Suriyeli öğretmenlerin sadece %1'inin, Türk öğretmenlerinse %41,4'ü bu konudaki ihtiyaçtan bahsetmesidir. Benzer şekilde GEM'de çalışan öğretmenlerin sadece %2,5'u bu konuya değinirken resmi okuldaki öğretmenlerin %45,5'i bu konuyu en önemli ihtiyaç olarak vurgulamıştır. Bu noktada iki sebepten bahsedilebilir. Birinci sebep olarak, Suriyeli öğretmenlerin Türkçe dil bilgilerinin zayıf olmasından dolayı Suriyeli öğrencilerin Türkçe ihtiyaçlarını gözlemleyememeleri ve bununla birlikte Suriyeli öğrencilerin resmi okullar-

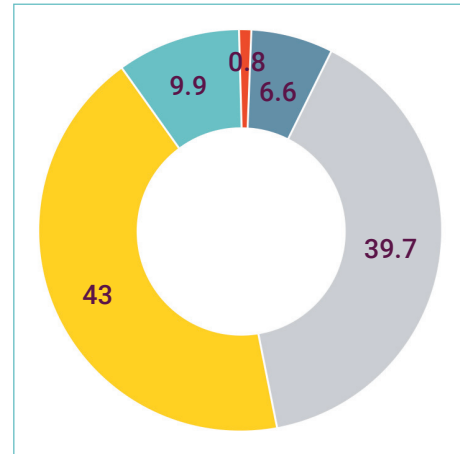
Genel

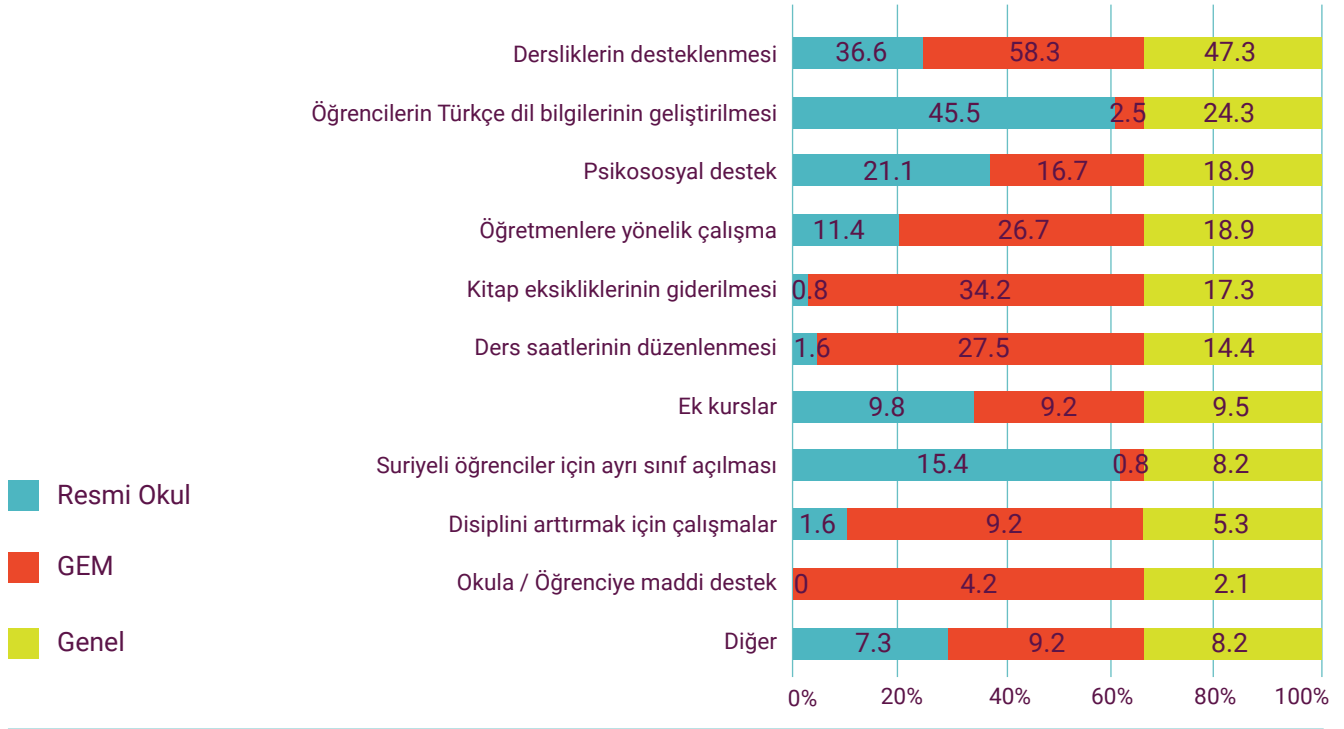

Resmi Okul

GEM

Grafik 2 - Eğitim Kalitesini Artırmaya Yönelik Çözüm Önerileri (%)

da eğitimlerine devam etmesiyle bu ihtiyacın daha görünür hale gelmiş olduğu söylenebilir. Resmi okullarda çalışan öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin Türkçe dil bilgilerini geliştirmeleri için kurumda yapılabilecek çözüm önerileri arasında sıraladıkları; “ek Türkçe dersleri”, “ek Türkçe kursları” ve “okuma-yazma dersi ve kursları” önemli bir yer tutmaktadır. Bir diğer sebep ise GEM’lerde toplam 30 saat olan ders saatinin 15 saatinin Türkçe dersine ayrılmış olmasıdır. GEM’lerin, Türkçe dil eğitiminin yoğun olarak verildiği bir “geçiş” eğitim merkezi olma işlevini üstlenmelerinden dolayı böyle bir programları bulunmaktadır (MEB, 2018b). Haftada 15 saat Türkçe dersi, Suriyeli çocukların Türkiye toplumuna ve eğitim sistemine uyum sağlaması için önemli bir araçtır (Taştan&Çelik, 2017).

Eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik önerilerden biri olan “psikososyal destek” öğretmenlerin %18,9’u tarafından dile getirilmiştir. Öğretmenler bu başlık altında öğrencilere yönelik kültürel-eğitimsel sosyal uyum

çalışmaları, sosyal etkinlikler, rehberlik çalışmaları ve psikolojik destek ihtiyacından bahsetmişlerdir. Bu cevabı veren GEM ve resmi okul çalışanı öğretmenler arasında anlamlı bir fark yoktur. Hem GEM’de hem resmi okullarda eğitime devam eden öğrencilerin bu konularda desteklenmesi, öncelikle öğrencilerin bütüncül iyi olma haline katkı sunacak ve dolayısıyla onların eğitim sistemine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak ve sosyal- kültürel hayata uyum süreçlerini güçlendirecektir. Böylelikle, kurumlardaki eğitim kalitesinin artacağı düşünülmektedir. MEB’in (2017a) öğretmenlerle gerçekleştirdiği çalışmalarda da öğretmenlerin görüşlerinin benzer şekilde dil problemi ve uyum güçlüğü konularında yoğunlaştığı görülmektedir.

Öğretmenlerin eğitimin kalitesinin artırılmasıyla ilgili önerilerine bakıldığında çoğunlukla öğrenciye ya da eğitim ortamı ve içeriğine yönelik konulara ağırlık verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin yalnızca %18,9’u konuyla ilgili “öğretmenlere yönelik çalışmalar” yapı-

ması gerektiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin ders hazırlığı için desteklenmeleri, bu başlık altında vurgulanan bir nokta olmuştur. Öğretmen atamalarının yapılması, Suriyeli çocuklara dair öğretmenlerde farkındalık yaratılması, branş öğretmenlerinin atanması dile getirilen diğer konular arasındadır. Öğretmenlere yönelik çalışmaların yapılması önerisi, daha çok GEM’de çalışan öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin %17,3’ü kurumlarındaki eğitim kalitesinin artması için “kitap eksikliklerinin giderilmesi” gerektiğini söylemektedir. GEM’de çalışan öğretmenlerin %34,2’si, resmi okulda çalışan öğretmenlerin ise 0,8’i bu cevabı vermiştir. Bu veriler bize bu ihtiyacın daha çok GEM’lere yönelik olduğunu göstermektedir. Hali hazırda GEM’lerde Suriye eğitim sistemine uygun Arapça kitaplar da okutulmaktadır.

Eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik bir diğer öneri “ders saatlerinin düzenlenmesi” (%14,4) hakkındadır. GEM ve resmi okullarda çalışan öğretmenlerin cevapları karşılaştırıldığında bu ihtiyacın daha çok GEM’lere yönelik olduğu görülmektedir. Resmi okulda çalışan öğretmenlerin sadece %1,6’sı bu konuyu belirtirken GEM’de çalışan öğretmenlerin %27,5’i bu öneride bulunmuştur. GEM’de çalışan öğretmenlerin çoğunluğunun aktardığı çözüm önerisi, ders saatlerinin arttırılmasıdır. Bir diğer öneri ise derslerin sabah saatlerine alınmasıdır. GEM’lerin genelinde ders saatleri 14:00-19:00 arasındadır. Resmi okullardaysa dersler sabah saatlerinde başlayıp en geç öğleden sonra son bulmaktadır. Öğretmenler, ders saatinin geç başlamasının ve geç bitmesinin eğitim kalitesini ve dolayısıyla öğrenmeyi olumsuz etkilediğini düşünmektedirler.

Okullardaki eğitim kalitesini arttırmaya yönelik yukarıda bahsedilen önerilerin dışında öğretmenlerin çözüm olarak belirttikleri diğer öneriler şöyledir: “ek kurslar”(%9,5), “Suriyeli öğrenciler için ayrı sınıf açılması” (%8,2), “disiplini arttırmak için çalışmalar” (%5,3) ve “okula/öğrenciye maddi destek”(%2,1). Ek kurslar önerisi özellikle okula ara vermiş, eğitimi kesintiye uğramış çocuklar için belirtilen bir çözüm önerisi olmuştur. Suriyeli öğrenciler için ayrı sınıf açılması önerisini yapanların %95’i resmi okulda çalışan öğretmenlerdir. Diğer

bir taraftan disiplini artırma ihtiyacı çok büyük oranda (%84,6) GEM’de çalışan öğretmenlerin dile getirdikleri bir öneridir. Öğretmenlerin dile getirdiği Suriyeli öğrenciler için ayrı sınıf açılması ve disiplini arttırmaya yönelik çalışmaların olması öğretmenlerin psikososyal anlamda desteklenme ihtiyacına işaret etmektedir.

Kurumlardaki eğitim kalitesinin Suriyeli çocuklar açısından artırılması konusunda öğretmenlerin önerilerine bakıldığında öncelikli olarak eğitim ortam ve içeriğine yönelik konulara ağırlık verdikleri görülmektedir. Bu kapsamda çocuklar için eğitim materyallerinin geliştirilmesi ve temini gibi konularda önerilerde bulunmuşlardır. Sonrasında ise öğrencilerin desteklenmesine yönelik olarak, Türkçe dil bilgilerinin geliştirilmesi için ek dersler ve ek kurslar gibi önerileri dile getirmişler ve psikososyal desteğe vurgu yapmışlardır. Öğretmenlerin çok az bir bölümü, kendilerinin ders hazırlığı için desteklenmeleri ve Suriyeli çocuklara dair öğretmenlerde farkındalık yaratılması gibi öğretmenlere yönelik önerilerini belirtmiştir.

GEM’de çalışan öğretmenlerin öncelikli önerisi dersliklerin geliştirilmesi iken resmi okulda çalışan öğretmenlerin öncelikli önerisi öğrencilerin Türkçe dil bilgilerinin geliştirilmesi olmuştur. Genel tabloya baktığımızda dersliklerin geliştirilmesi başlığının ön planda olduğu görülmektedir. Diğer bir taraftan GEM’de çalışan öğretmenler ile resmi okulda çalışan öğretmenlerin kurumlarındaki eğitim kalitesinin artırılması için sadece psikososyal destek alanı ve ek kurslar konusunda ortaklaştıkları görülmektedir. Diğer başlıkların hepsinde öğretmenler arasında çalıştıkları kurumlara göre yüksek oranda farklar olduğu görülmektedir ■

2.2.2.

Eğitim Mufredatının

İçeriğine Dair İhtiyaç ve Öneriler

► Öğretmenlerin eğitim kalitesiyle ilgili belirttikleri konular dışında müfredata yönelik önerileri de alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlası (%67,1) eğitim müfredatının Suriyeli çocuklar açısından geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında iki okul türü arasında bu konuya yaklaşımda farklılık olduğu görülmektedir. GEM’de çalışan öğretmenler resmi okulda çalışan öğretmenlere oranla bu ihtiyacı daha fazla dile getirmiştir. Müfredatın geliştirilmesi gerektiğini düşünenlerin %53,8’i GEM’de çalışan, %46,2’si resmi okulda çalışan öğretmenlerdir. Öğretmenlerin bu konuda ayrışmasının bir sebebi olarak halihazırda GEM’lerde MEB TTK’nın onayladığı Suriye eğitim sistemi ile örtüşen müfredatın uygulanmasını gösterilebilir. MEB tarafından tanımlandığı üzere, “Geçici Eğitim Merkezleri, kamplarda ve kamp dışındaki Suriyeli öğrencilere yönelik, kurum ve kuruluşların desteğinde, Valilik izni ve denetimi altında, gönüllü Suriyeli eğitimciler tarafından revize edilmiş ve gözden geçirilmiş Arapça müfredata göre öğretim yapılan kurumlardır” (MEB, 2018b). GEM’lerde ve resmi okullarda farklı müfredatlar uygulanmasının özellikle GEM’de çalışan öğretmenlerin müfredatın geliştirilmesi konusunu daha fazla gündeme getirmesine neden olduğu söylenebilir (Grafik 3).

Eğitim müfredatının Suriyeli çocuklar açısından geliştirilmesi gerektiğini düşünen öğretmenlerin (169 kişi)

önerilerine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun eğitim materyallerinin içerik ve çeşitliliğinin geliştirilmesine yönelik önerileri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin konuyla ilgili en başta gelen önerisi “kitapların geliştirilmesidir” (%23,5). Kitapların içeriğinin geliştirilmesi, kitapların içindeki hatalı bilgilerin çıkarılarak güncel bilgilerin eklenmesi, görsel olarak zenginleştirilmesi ve kitapların müfredatla uyumlu hale getirilmesi, bu kapsamda belirtilen öneriler arasında yer almaktadır. Kitapların geliştirilmesini öneren öğretmenlerin %74,4’ü GEM’de çalışırken %25,6’sı resmi okulda çalışmaktadır. Bu durum, GEM’lerde kitapların geliştirilmesi ihtiyacının resmi okullara göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Daha önce belirtildiği gibi GEM’de çalışan öğretmenlerin %34,2’si kurumlarındaki eğitim kalitesini arttırmak için kitap eksiklerinin giderilmesini dile getirmiştir, bu öneri GEM’de öğretmenlerin ikinci çözüm önerisine denk gelmektedir. Öğretmenler burada kitap sayısının artırılarak öğrencilere dağıtılmasından bahsederken müfredatın geliştirilmesi konusunda kitapların müfredatı destekleyecek şekilde geliştirilmesinden ve zenginleştirilmesinden bahsetmektedirler (Grafik 4).

Müfredatın geliştirilmesi konusunda gelen bir diğer önemli öneri, öğretmenlerin %16,3’ünün belirttiği “ders zamanının arttırılmasıdır”. Bu önerinin tamamına yakını (%96,3) GEM’lerde çalışan öğretmenlerden gel-

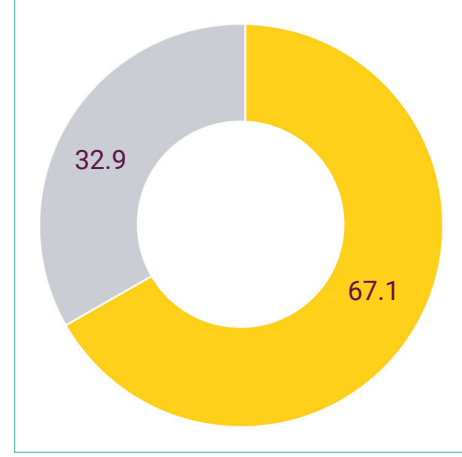
Grafik 3 - Eğitim Müfredatının Geliştirilmesi İhtiyacı (%)

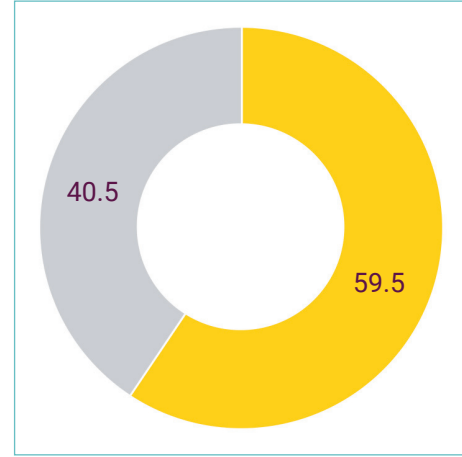
miştir. GEM'lerde ders saatlerinin 35 dakika ile sınırlı kalması ve ders saatlerinin genel olarak 14:00-19:00 saatleri arasında olması yeterli görülmemektedir. Bu nedenlerle GEM'lerdeki öğretmenlerin, eğitimin resmi okullardaki gibi düzenlenmesi ihtiyacını belirttikleri düşünülmektedir.

Öğretmenlerin başka bir önerisi ise "konuların sadeleştirilmesi" üzerinedir (%13,9). Suriyeli çocuklar açısından müfredatın geliştirilmesi için ders kitaplarının, kitaplardaki metinlerin, konuların ve genel olarak tüm müfredatın sadeleştirilmesi ve çocukların anlayabileceği şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirten öğretmenlerin %91,3'i resmi okulda çalışmaktadır. Resmi okullarda çalışan öğretmenlerin örgün eğitim sistemine dahil edilen Suriyeli öğrencileri Türkçe müfredatla eğitim aldığı ortamda derse katılımlarını gözlemleme fırsatları bulunmaktadır. Suriyeli çocukların okula ara vermeleri, dil engelini olması, travmaya maruz kalmaları ve sosyal uyum konusunda zorluk yaşamaları gibi durumlar eğitim sistemine dahil olmalarını zorlaştıran sebepler arasındadır. Tüm bunların yanında çocukların eğitime dahil olmalarının kolaylaştırılması için müfredat içinde çeşitli alanlarda sadeleştirilmeye gidilmesi, konuyla ilgili olarak resmi okulda çalışan öğretmenlerin en başta gelen önerisidir (%28,4).

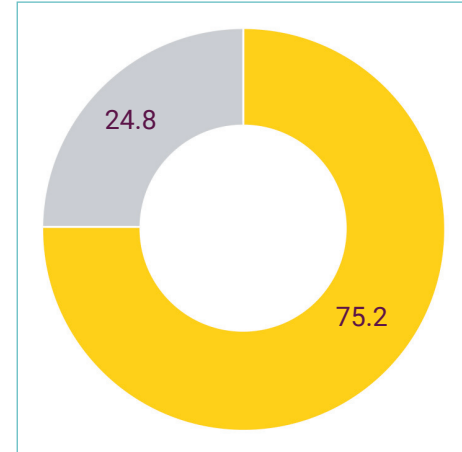
Genel

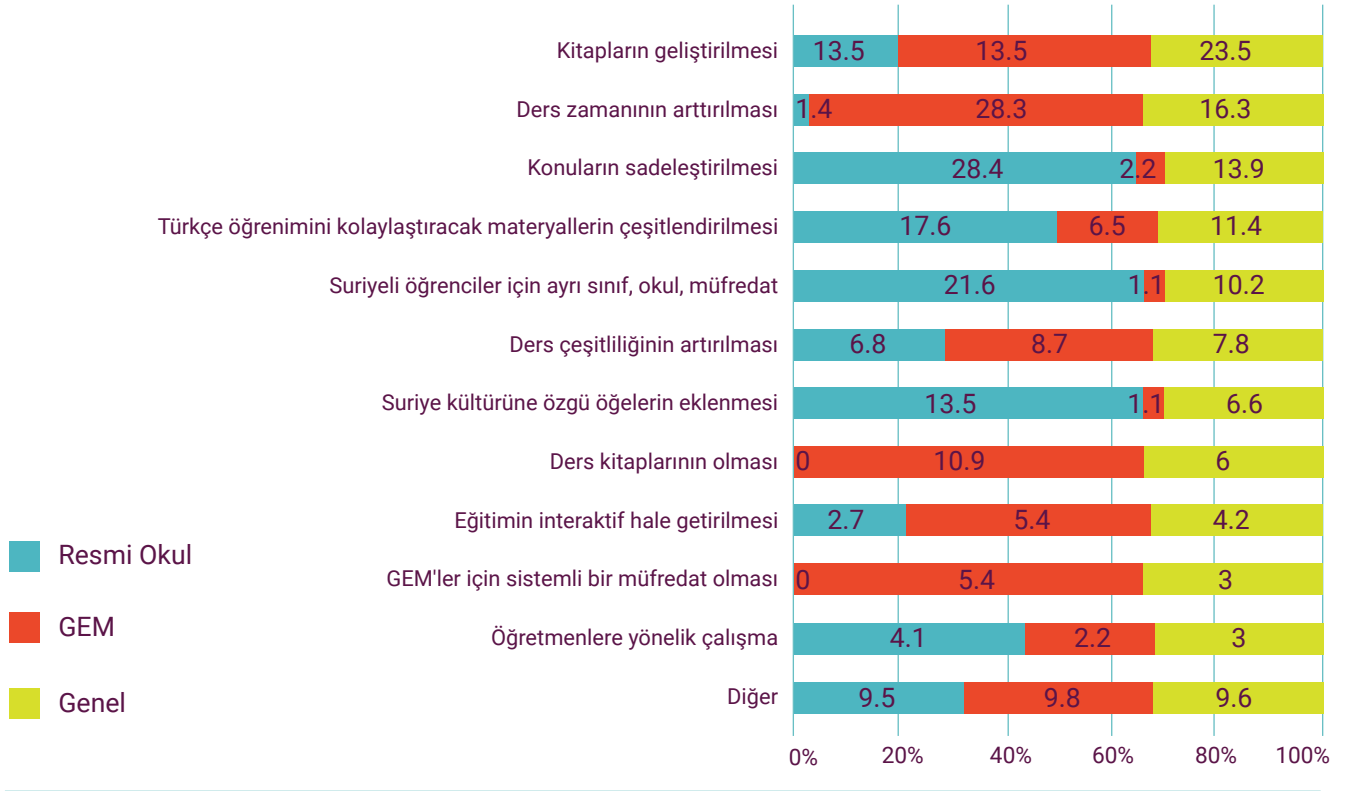

Resmi Okul

GEM

Grafik 4 - Eğitim Müfredatının Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri (%)

Eğitim müfredatının Suriyeli çocuklar açısından geliştirilmesi gerektiğini düşünen öğretmenlerin en çok üzerinde durdukları konulardan biri genel olarak çocukların anlayabilecekleri şekilde düzenlemelerin yapılmasıdır. Öğretmenlerin bununla ilgili önerilerinden bir diğeri, “Türkçe öğrenimini kolaylaştıracak derslerin ve materyallerin çeşitlendirilmesidir” (%11,4). Bu öneri, ağırlıklı olarak Türk öğretmenlerden gelmiştir (%78,9). Türkçe kursu açılması ve yabancılara yönelik Türkçe öğretimi kaynak kitaplarının temin edilmesi öğretmenlerin somut önerileri arasındadır.

Müfredatın geliştirilmesine yönelik diğer önerilere baktığında; “Suriyeli öğrenciler için ayrı sınıf, okul ve müfredat olması” (%10,2), “ders çeşitliliğinin arttırılması” (%7,8), “Suriye kültürüne özgü öğeler eklenmesi” (%6,6), “ders kitaplarının olması” (%6), “eğitimin interaktif hale gelmesi” (%4,2), “öğretmenlere yönelik çalışmalar yapılması” (%3) ve “GEM’ler için sistemli bir müfredat olması” (%3) gibi daha çok eğitim ortamları

rındaki niteliğin arttırılmasına dair çözüm önerileri sunulduğu görülmektedir.

“Sistemli bir müfredat olması” ve “ders kitaplarının olması” önerilerinin tamamını GEM’de çalışan öğretmenlerin dile getirdiği görülmektedir. Bu durum, GEM’lerdeki eğitim sistemi ihtiyaçlarına dair düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

“Suriyeli öğrenciler için ayrı sınıf/okul/müfredat” önerisini yapan öğretmenlerin tamamına yakını (%94,1) resmi okulda çalışan öğretmenlerdir. Bu öneri, resmi okullarda çalışan öğretmenlerin sınıflarında öğrencileri eğitime dâhil etme konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bu anlamda yapılacak olan sosyal uyum çalışmaları öğretmenleri de desteklenmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda “Suriye kültürüne özgü öğeler eklenebilir” önerisini yapan öğretmenlerin tamamı Türk öğretmenlerdir.

Eğitim m¼fredatının Suriyeli ocuklar açısından ge-
liştirilmesine yönelik öğretmenlerin nerileri alınarak
bu alandaki ihtiyacın tespit edilmesi hedeflenmiştir.
GEM’de çalışan öğretmenler konuyla ilgili gerekliliği
resmi okulda çalışan öğretmenlere göre daha çok dile
getirdikleri için nerileri de ön plana çıkmıştır. Bu se-
beple özellikle GEM’de çalışan öğretmenlerin belirttiği
Suriyeli ocuklar için m¼fredatın geliştirilmesine y-
nelik olarak kitapların geliştirilmesi ve ders zamanının
arttırılması nerileri ilk iki sıradada yer almaktadır. Res-
mi okulda çalışan öğretmenlerin çoğunlukla sade, ko-
lay ve anlaşılır nitelikte eğitim verilmesi ve uygulama
metotlarının çeşitliliğinin artırılması konusuna dikkat
Çektikleri gr¼lmektedir. GEM’lerde filtreleme gerçek-
leştirilerek revize edilen bir m¼fredat varken, resmi
okullarda dil sorunu nedeniyle Suriyeli ocukların mev-
cut m¼fredattan faydalanma konusunda zorlandıkları
söylenebilir (Taştan&elik, 2017). Her iki okul t¼r¼nde
de, var olan m¼fredatların öğretmenler açısından ge-
liştirilmesi gereken nitelikte olduğu gr¼lmektedir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, sağlıklı bir uyum
s¼recinin işlemesi için 2020 yılına kadar t¼m GEM’le-
rin kapatılarak Suriyeli ğrencilerin MEB’e bağlı okul-
larda eğitime devam etmeleri ngr¼lmektedir (MEB,
2017a). n¼m¼zdeki yıllarda Suriyeli ğrencilerin
tamamı Bakanlığın rg¼n eğitim m¼fredatı kapsa-
mında eğitim alacaklardır. Suriyeli ğrencilerin, onlar
için yeni olan eğitim sistemine hazırlıklı olması önem
taşımaktadır. Bu bağlamda MEB’in 2019 yılında y¼r¼t-
meyi planladığı oryantasyon eğitimleri önemli bir açığı
kapatacak niteliktedir. Böylece ğrencilerin T¼rke dil
bilgisi gelişimi sağlanacak ve öğrenciler yeni m¼freda-
ta daha hazır hale gelebilecektir. Diğer taraftan resmi
okullarda t¼m öğrencilere birlikte eğitim verecek đ-
retmenlerin desteklenmesi önemlidir. Ayrıca ğret-
menlerin ortak sınıfta aynı m¼fredatı işleyebilmesi için
içerik, uygulama ve iletişim gibi pek çok farklı konuda
destek almaları gerekmektedir. Bu durumda eğitim
sistemi içindeki t¼m aktörlerin kapsayıcı bir eğitim or-
tamı oluşturulması ve kaliteli bir eğitim sunulması için
hazırlanması ve gelişime açık olması önemlidir ■

2.2.3.

Öğretmenlerin Mesleklerine

Yönelik İhtiyaçları

► Suriyeli çocukların eğitimi için mesleklerine yönelik ihtiyaçları hakkında konuşulduğunda öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%77) bu ihtiyaçlarını dile getirdiği görülmektedir (Grafik 5). Bu konuda öğretmenlerin görüşleri, hem uyruk hem de okul türüne göre farklılık göstermektedir. İhtiyaçları olduğunu söyleyenlerin %55,7'si GEM'de, %44,3'ü resmi okulda çalışmaktadır. Aynı zamanda Suriyeli öğretmenlerin %90,4'ü ve Türk öğretmenlerin %67,6'sı mesleklerine yönelik ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Mesleklerine yönelik ihtiyacı olduğunu belirten öğretmenlerin cinsiyet dağılımında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Öğretmenlerin (194 kişi) ihtiyaçlarının neler olduğuna bakıldığında, öğretmenlerin %32,3'ünün belirttiği "maaş artışı" ilk sırada gelmektedir (Grafik 6). Bu ihtiyacı belirten öğretmenlerin cinsiyet, uyruk ve çalıştığı okul türüne göre farklılık vardır. Bu ihtiyacı belirten öğretmenlerin %74,2'si erkektir.

"Maaş artışı" ihtiyacın tamamının Suriyeli ve GEM'de çalışan öğretmenler tarafından dile getirildiği görülmektedir. Bunun sebebi GEM'de çalışan Suriyeli öğretmenlerin maaşlarının asgari ücrete yakın olmasıdır. Öğretmenlerle yapılan farklı araştırmalarda da ücret konusu, GEM'lerde çalışan öğretmenlerin ihtiyaçları arasında belirtilmektedir (Emin, 2016; Taştan&Çelik, 2017). Aynı zamanda sigortalı olma, kadrolu olma ve

vatandaş olma hakkı gibi "mesleki güvence" ihtiyacını dile getiren öğretmenlerin (%7,3) neredeyse tamamı (%92,9) Suriyelidir. Görüşme yapılan tüm Suriyeli öğretmenlerin de %13,8'inin "mesleki güvence" ihtiyacını dile getirdiği görülmektedir.

Öğretmenlerin %24,5'inin belirttiği mesleklerine yönelik bir diğer ihtiyaçları "mesleki alanda gelişim eğitimleridir". Öğretmenler bu başlık altında; etkili öğretme teknikleri eğitimi (%44), travma yaşamış/ayrımcılığa uğramış çocuklarla çalışma konusunda eğitim (%29), iletişim eğitimi (%15) ve çocuk/ergenlik psikolojisi eğitiminden (%13) bahsetmişlerdir.

Mesleğe yönelik ihtiyaçlar arasında öğretmenlerin %24'ünün dile getirdiği "eğitim materyalleri" ihtiyacı da yer almaktadır. Bu başlık altında öğretmenler akıllı tahta, kırtasiye malzemesi, oyun malzemesi, ders branşına yönelik malzemeler (laboratuvar, spor, görsel sanatlar vb.), teknolojik malzeme ve kaynak kitap gibi ihtiyaçları belirtmişlerdir. Bu ihtiyaçları belirten öğretmenlerin %80,4'ü GEM'lerde çalışan öğretmenlerdir.

Öğretmenlerin %22,4'ünün belirttiği bir diğer ihtiyaç ise "dil eğitimidir". Öğretmenler bu başlık altında Türkçe eğitimi (%55), Arapça eğitimi (%35), İngilizce eğitimi (%5) ve isteyen öğretmenler için Kürtçe, Lazca vb. dil eğitimlerinden (%5) bahsetmişlerdir. Bu ihtiyacı %74,4

Grafik 5 - Öğretmenlerin Mesleki İhtiyaç Durumları (%)

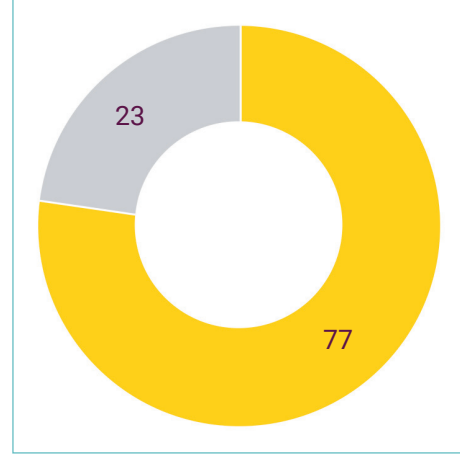

oranla Türk öğretmenler belirtmiştir. Dil eğitimi başlığı altında Suriyeli öğretmenler Türkçe eğitime vurgu yaparken, Suriyeli öğrenciler ile daha iyi iletişim kurabilmek için Türk öğretmenler temel düzeyde Arapça bilgilerinin olmasının iyi olacağını belirtmişlerdir.

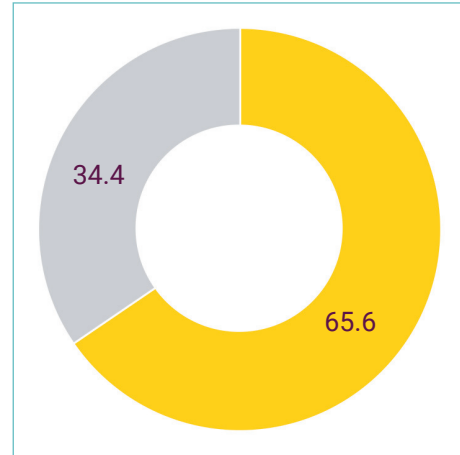
Öğretmenlerin mesleklerine yönelik belirttikleri diğer ihtiyaçlar ise şöyledir; “mesleki güvence” (%7,3), “Suriye kültürü ile ilgili bilgi edinme” (%6,3), “öğrencilerin ve ailelerin sosyal, duygusal, psikolojik, ekonomik ve eğitim durumları hakkında bilgi edinme” (%5,7), “ders saatlerinin düzenlenmesi” (%4,7), “çalıştığı okulu seçme hakkı” (%2,6) ve “başka branştan öğretmenler ile birlikte çalışma” (%2,6). Sadece Türk öğretmenler Suriye kültürü ile ilgili bilgi edinme ihtiyacı olduğunu belirtmiş olup %91,7’si resmi okulda çalışmaktadır. Benzer bir şekilde öğrencilerin ve ailelerin sosyal, duygusal, psikolojik, ekonomik ve eğitim durumları hakkında bilgi edinme ihtiyacını ifade eden öğretmenlerin tamamı resmi okul çalışanıdır. GEM’de öğretmenlerin çoğu Suriyeli olduğu için öğrenciler ve aileleri ile aynı dili ve aynı kültürü paylaşmalarından dolayı resmi okulda çalışan öğretmenlere göre öğrencileri ve aileleri ile daha rahat iletişim kurma fırsatı bulmaktadırlar.

Suriyeli çocukların eğitimi için öğretmen olarak mesleklerine yönelik ihtiyaçları sorulduğunda öğretmenlerin büyük çoğunluğunun böyle bir ihtiyacı olduğunu

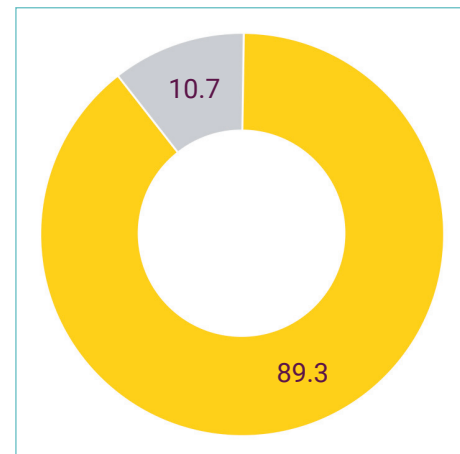
Genel

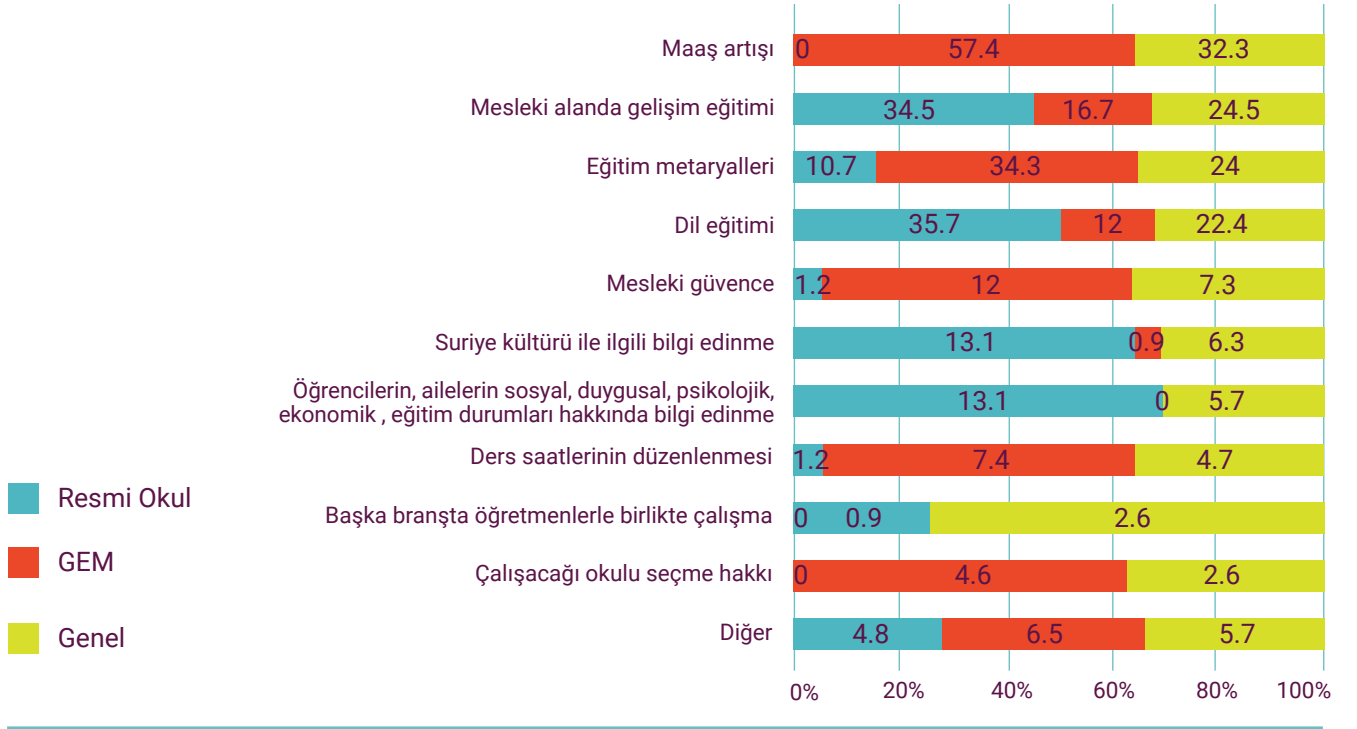

Resmi Okul

GEM

Grafik 6 - Öğretmenlik Mesleğine Yönelik İhtiyaçlar (%)

dile getirdiği görülmektedir. Bu alanda GEM’de çalışan öğretmenlerin daha fazla ihtiyaçlarının olduğu tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta, farklı uyruklardan öğretmenlerin çok farklı konulara vurgu yapmasıdır. GEM’lerdeki öğretmenlerin ihtiyaçlarına yönelik elde edilen tespitler, başka araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Maaşlar, eğitim materyalleri sorunu GEM’lerde çalışan öğretmenlerin, dil sorunu ise her iki okul türündeki öğretmenlerin temel sorunları arasında yer almaktadır (MEB, 2017a; Taştan&Çelik, 2017; Emin, 2016). Suriyeli öğretmenler kendilerine yönelik daha çok temel ihtiyaçlarından bahsederken (maaş artışı, sosyal güvence ve eğitim materyalleri gibi), Türk öğretmenler hem kişisel gelişim ve eğitim becerileri kapasitelerini hem de verdikleri eğitimin kalitesini artırmaya yönelik ihtiyaçlarından bahsetmektedirler ■

2.2.4.

Öğretmenlerin Gözünden Suriyeli

Öğrencilerin İhtiyaçları

► Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçlarıyla ilgili görüşleri sorulduğunda çok büyük bir bölümünün öğrencilerin ihtiyaçları olduğunu dile getirdiği görülmektedir. Öğrencilerin ihtiyaçları olduğunu belirten öğretmenlerin, uyruk, cinsiyet ve okul türü bakımından ayrışmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin %95,6'sı öğrencilerin ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir (Grafik 7).

Öğretmenler (241 kişi), gözlemledikleri çeşitli ihtiyaçları dile getirdiklerinde öğrencilerin “psikososyal destek”, “maddi destek/eğitim materyalleri desteği”, “dil ve kendini ifade etme konusunda gelişim” ve “kültürel adaptasyon” ihtiyaçlarının öne çıktığı görülmektedir. Öğretmenlerin %46,7'sinin vurguladığı öğrencilerin “psikososyal destek” ihtiyacı başlığı altında rehberlik hizmetleri, farklı kültürden gelen öğrenciler için uyum etkinlikleri, sosyal etkinlikler ve psikolojik destek ihtiyaçları yer almaktadır (Grafik 8). Çalışmakta oldukları kurumdaki eğitim kalitesini Suriyeli çocuklar açısından arttırmaya yönelik ihtiyaçlar konusunda öğretmenlerin 3. sırada dile getirdiği psikososyal destek alanı, öğrencilerin ihtiyaçları gündeme geldiğinde öğretmenler tarafından 1. sırada dile getirilmiştir. Bunu belirten öğretmenlerin daha çok resmi okulda çalışan öğretmenler olduğu görülmektedir. Öğretmenler rehberlik servisleri dışında psikososyal destek alanlarına da işaret etmişlerdir. Bu başlık altında, psikolojik destek ve öğrenciler arasında uyum etkinlikleri öğrencilerin ihtiyaçları ara-

sında belirtilmiştir. Bunlara ek olarak resmi okullarda Suriyeli öğrenciler için psikososyal alanın daha öncelikli bir konuya dönüştüğü görülmektedir. Konuyla ilgili diğer araştırmalara bakıldığında çocukların Suriye’de geride bıraktıklarını, yaşadıkları travmayı ve yıkıcı savaş deneyimlerini paylaşma isteğinde oldukları görülmektedir (İBÜ, 2015). Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti tüm öğrenciler için olduğu gibi Suriyeli öğrenciler için de önemli bir ihtiyaçtır.

Psikososyal destek ihtiyacı, %66,1 oran ile daha çok kadın öğretmenler tarafından dile getirilmektedir. Araştırmanın genelinde cinsiyet dağılımında anlamlı bir fark görülmezken bu soruda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre psikososyal destek ihtiyacını daha fazla dile getirdiği görülmektedir.

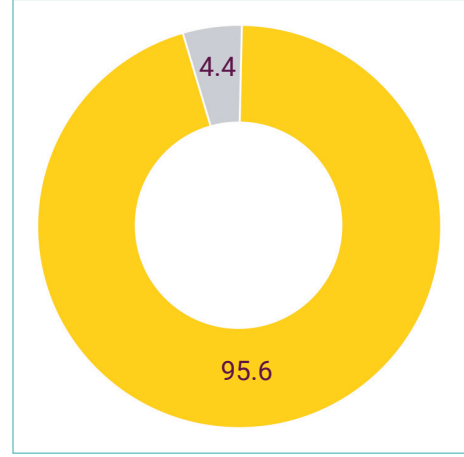
Psikososyal destek başlığı ile ilişkili olan bir diğer konu “kültürel adaptasyondur”. Öğretmenlerin %16,3’ü öğrencilerin kültürel adaptasyona ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Bu ihtiyacı belirten öğretmenlerin %84,6’sının resmi okulda çalıştığı ve %92,3’ünün Türk olduğu göz önüne alındığında, resmi okullarda kültürel adaptasyon ihtiyacının daha belirgin olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin ihtiyaçları arasında öğretmenlerin %42,9’unun dile getirdiği “maddi destek/eğitim materyalleri” ihtiyacına değinen öğretmenlerin, %67’si

Grafik 7 - Suriyeli Öğrencilerin İhtiyaç Durumları (%)

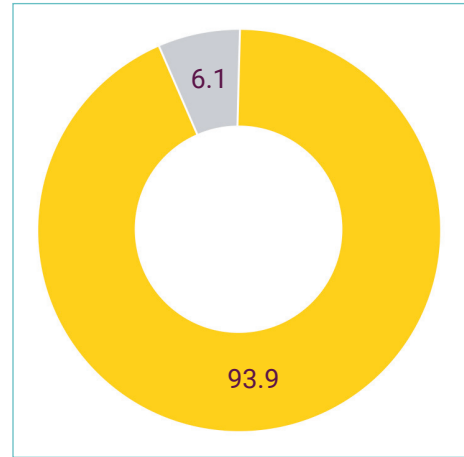
Genel

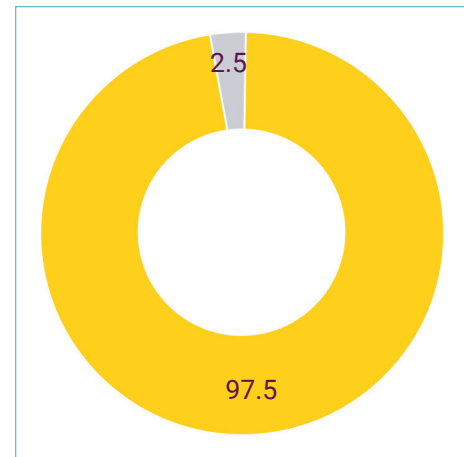
GEM’de çalışmaktadır, %61,2’si ise Suriyelidir. Öğretmenler bu ihtiyaçlar kapsamında parasal destek dışında hem öğrencilerin kitap ve kırtasiye malzemeleri gibi bireysel eğitim materyalleri hem de akıllı tahta, laboratuvar araçları gibi okulda erişebilecekleri eğitim materyalleri ihtiyaçlarını vurgulamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR, 2018b) yayımladığı “Sıra Onda” başlıklı rapora göre, mülteci kız ve erkek çocuklarının okula devam etmesinin önündeki en büyük engel maliyettir. Okul ücretleri, üniformalar, kitaplar, diğer eğitim materyalleri ve ulaşım maliyeti hem erkek hem de kız çocukları için eğitimin önündeki en önemli engellerdir. Raporda küçük maliyetlerin bile geçim kaynaklarını bırakmak zorunda kalan ve genellikle çalışma hakkından mahrum bırakılan insanlar için sorun yaratabileceğinden bahsedilmiştir. Bu konuda PICTES projesinin çalışmaları olmakla birlikte öğrencilerin ihtiyaçlarının devam ettiği görülmektedir.

Bu konuda dikkat çeken bir nokta, öğrencilerin “ünifor-ma” ihtiyacının (%7,1) maddi destekten bağımsız ifade edilmesidir. Bunu dile getiren öğretmenlerin tamamı GEM’de çalışan öğretmenler olup GEM’lerde ünifor-manın zorunlu olması ihtiyacına işaret etmişlerdir. Resmi okulların genelinde öğrencilerin ünifor-ma giyme zorun-luluğu varken GEM’lerin çoğunda öğrencilerin ünifor-ma giyme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu konuda öğret-menler, ünifor-ma kullanımının okulda disiplin yaratma-da desteği olduğunu düşündüklerini dile getirmişlerdir.

Resmi Okul

GEM

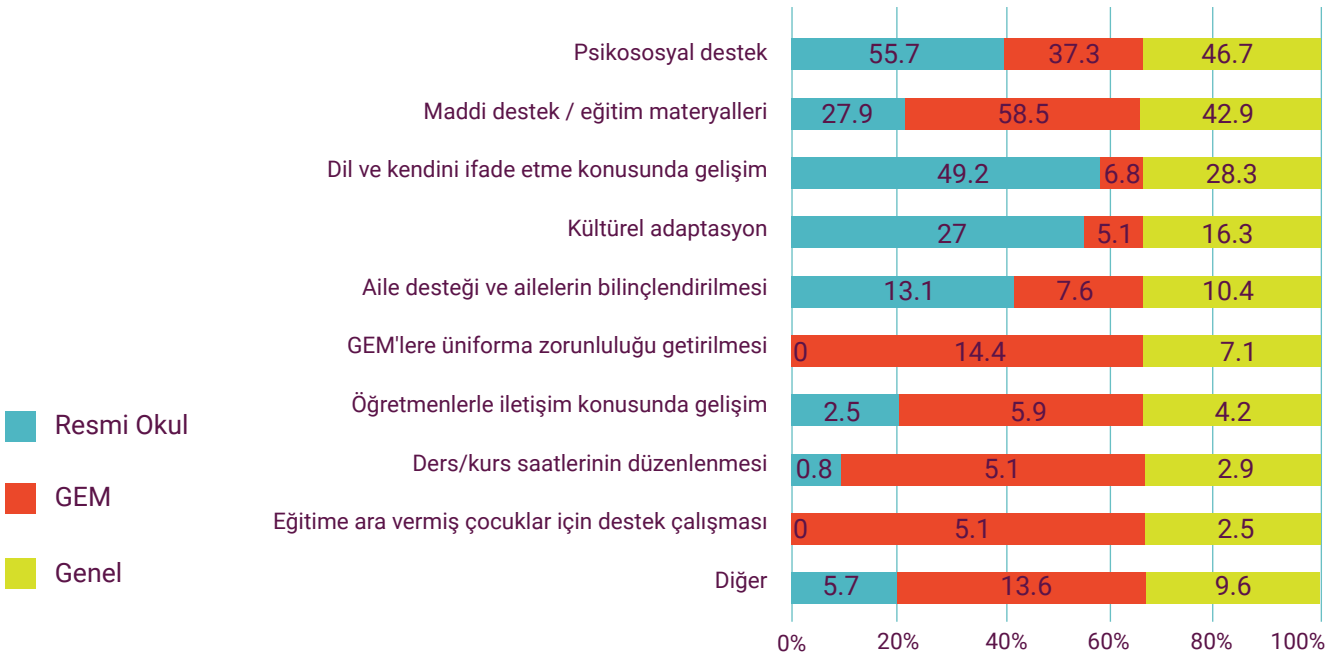

“Dil ve kendini ifade etme” ihtiyacını öğretmenlerin %28,3’ü dile getirmiştir. Bu ihtiyaç daha çok Türk (%95,6) ve resmi okulda çalışan öğretmenler (%88,2) tarafından vurgulanan bir konu olmuştur. Dil konusundaki bu ihtiyacın, Suriyeli öğrencilerin de yer aldığı resmi okullarda daha görünür olduğu oldukça açıktır. Öğretmenlerin çalıştıkları kurumda eğitim kalitesini artırmaya yönelik önerileri arasında da resmi okuldaki öğretmenlerin öncelikli olarak vurguladığı konunun “öğrencilerin Türkçe dil bilgilerinin geliştirilmesi” olduğunu tekrarlamak gerekir.

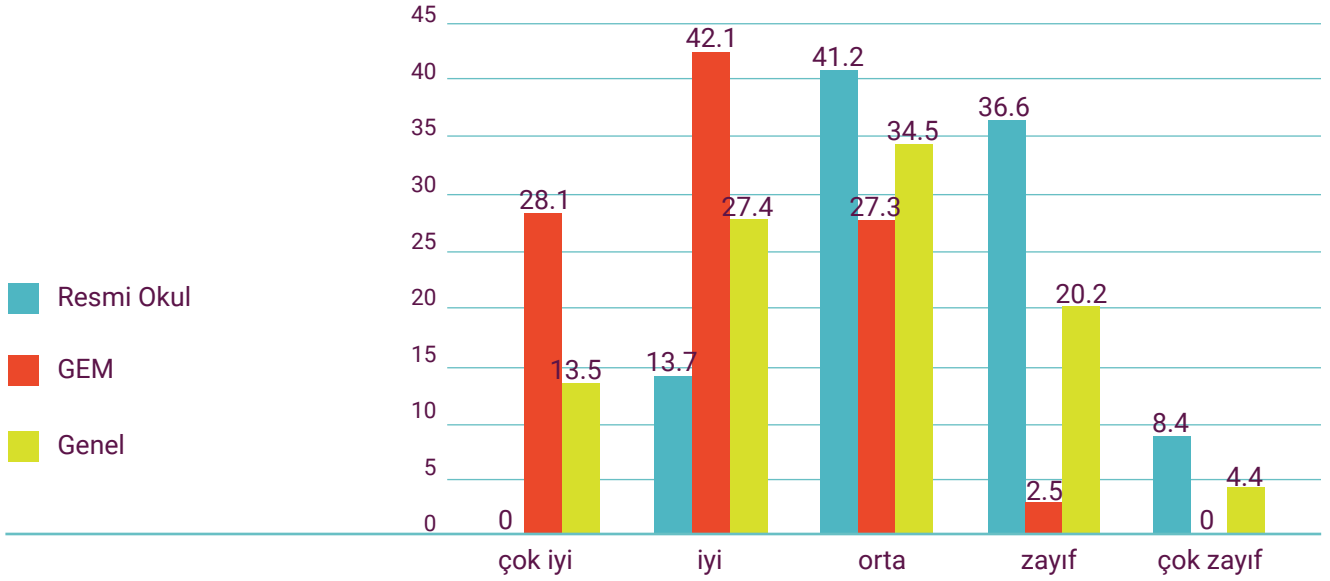
Öğretmenlere, öğrencilerin Türkçe bilgi seviyeleri sorularak Suriyeli öğrencilerin Türkçe dil bilgilerinin öğretmenleri tarafından ne düzeyde değerlendirildiğini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu soruya öğretmenlerin %13,5’i “çok iyi”, %27,4’ü “iyi”, %34,5’ü “orta”, %20,2’si “zayıf” ve %4,4’ü “çok zayıf” cevabını vermiştir (Grafik 9). Bu soruda GEM’de ve resmi okulda çalışan öğret-

menlerin görüşleri farklılık göstermektedir. Öğrencilerin Türkçe bilgi seviyelerine “çok iyi” diyenlerin tamamı ve “iyi” diyenlerin %73,9’u GEM’de çalışan öğretmenler; “orta” diyenlerin %62,1’i, “zayıf” diyenlerin %94,1’i ve “çok zayıf” diyenlerin tamamı resmi okulda çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Resmi okulda çalışan öğretmenler, öğrencilerin Türkçe bilgi düzeylerini orta ve altında değerlendirirken GEM’de çalışan öğretmenlerin orta ve üstü olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Daha önce belirtildiği gibi Türkçe dil bilgisi eksikliği, resmi okullarda daha belirgin bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca resmi okulda çalışan öğretmenlerin ana dili Türkçe olduğu için çocukların dil bilgisi seviyesini Suriyeli öğretmenlere göre daha gerçekçi değerlendirebildikleri düşünülmektedir.

Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik belirttikleri diğer konular; “aile desteği ve ailelerin bilinçlendirilmesi” (%10,4), “öğretmenlerle iletişim ko-

Grafik 8 - Suriyeli Öğrencilerin İhtiyaçları (%)

Grafik 9 - Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Bilgi Seviyeleri (%)

nusunda gelişim" (%4,2), "ders/kurs saatlerinin düzenlenmesi" (%2,9) ve "eğitime ara vermiş çocuklar için destek çalışması" (%2,5) olarak sıralanabilir.

Öğretmenlere kurumlarına, müfredata ve mesleklerine yönelik ihtiyaçları sorulduğunda öğretmenlerin çoğunluğu bu alanlarda ihtiyaç olduğunu belirtirken öğretmenlerin neredeyse tamamı öğrencilerin ihtiyaçlarını belirtti. Bu paylaşımlar, öncelikli ihtiyaçların öğrenciler üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Diğer yandan Suriyeli öğrencilerin ihtiyaç tespitinde GEM'de ve resmi okulda çalışan öğretmenler arasında çok büyük bir fark olmamakla birlikte resmi okulda çalışan öğretmenlerin öğrencilere yönelik daha çok ihtiyaç gözlemledikleri tespit edilmiştir ■

2.2.4.1.

Öğretmenlerin Gözünden

Suriyeli Kız Öğrencilerin İhtiyaçları

► Öğretmenlerin kız çocukları özelindeki ihtiyaç tespitlerine bakıldığında %95,6'sının Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçları olduğunu gözlemlerken Suriyeli kız çocuklarının farklı ihtiyaçları olduğunu gözlemleyen öğretmenlerin oranının %46,4'te kaldığı görülmektedir (Grafik 10). Raporun giriş bölümünde belirtildiği gibi Suriyeli öğrencilerin özellikle ilkokula erişim oranında cinsiyete dayalı bir fark olmasa da eğitim alanında ve eğitime devam etme konusundaki ihtiyaçları ve yaşadıkları sorunlar farklılık gösterebilmektedir. Eğitime erişim konusundaki başlıca sorunlardan biri, kız ve erkek çocuklar arasında yapılan ayrımdır. INEE (2018) Psikososyal Destek Kılavuzu'nda belirtildiği gibi eğitimin güvenli ve toplumsal cinsiyete duyarlı olması gerekir. Erkek ve kız çocukların karşı karşıya bulunduğu riskler birbirinden farklı olabilir ve dolayısıyla nitelikli eğitime erişim fırsatlarını farklı şekillerde etkileyebilir. Bu farklılıkların tespit edilerek ona göre hareket edilmesi önemlidir.

GEM'de çalışan öğretmenler ile resmi okulda çalışan öğretmenler, kız çocuklarının farklı ihtiyaçlarının belirlenmesi konusunda anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Kız çocuklarının farklı ihtiyaçları olduğunu belirtenlerin (117 kişi) %59,8'ini oluşturan resmi okulda çalışan öğretmenlerdir ve aynı şekilde bunu belirtenlerin %70,1'ini Türk öğretmenler oluşturmaktadır. GEM'lerde çalışan öğretmenlerin kız çocuklarının ihtiyaçlarından daha az bahsetmelerinin sebebi, öğretmenlerin hem

kendilerinin hem de öğrencilerin ihtiyaçlarıyla ilgili maaşların düşüklüğü ve maddi sorunlar gibi çok daha temel konularda sıkıntıları olmasından kaynaklanabilir. Kadın öğretmenlerin konuya dair tespitlerine bakıldığında erkek öğretmenlere göre bir farklılık gözlenmektedir. Öğretmenlerin eğitim alanında cinsiyete duyarlı bir bakış açısı geliştirmeleri amacıyla güçlendirilmeleri gerekli görülmektedir.

Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçlarına dair öğretmenlerin büyük çoğunluğunun vurguladığı "psikososyal destek" ihtiyacı Suriyeli kız çocuklarının farklı ihtiyaçları bakımından da öğretmenlerin en fazla (%52,5) vurguladığı konu olmuştur (Grafik 11). Bu başlıkla ilişkili olarak öğretmenler rehberlik desteği, sosyal etkinlikler/sosyalleşme, psikolojik destek ve öğrenciler için uyum etkinliklerinden bahsetmişlerdir. Suriyeli çocukların ihtiyacı olarak bahsedilmeyen ama kız çocuklarının farklı ihtiyaçları konusunda öğretmenlerin belirttiği bir konu olarak, ergenlik döneminde yaşanan değişimler ile ilgili eğitimler karşımıza çıkmaktadır. Suriyeli kız çocuklarının psikososyal destek ihtiyacından bahseden öğretmenlerin %69,4'ü resmi okulda çalışan öğretmenlerdir.

Suriyeli çocukların ihtiyaçları konusunda öğretmenlerin sadece %10,4'ü "aile desteği ve ailelerin bilinçlendirilmesi" ihtiyacını dile getirirken kız çocukları özelinde sorulduğunda öğretmenlerin %26,3'ünün bu ihtiyaca

Grafik 10 - Suriyeli Kız Öğrencilerin İhtiyaç Durumları (%)

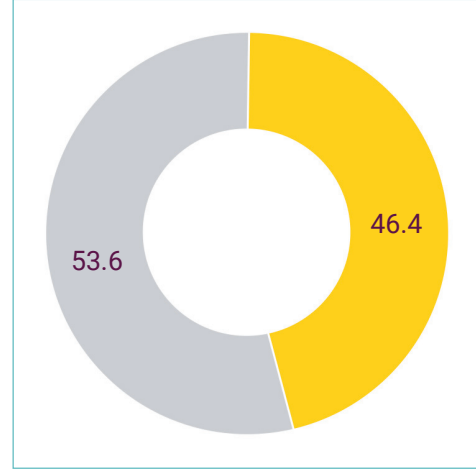

vurgu yaptığı görülmektedir. Bu başlık altında öğretmenler; ailelerin kız çocuğunun eğitiminin önemine ve kız çocuklarına baskı yapmamalarına dair bilinçlendirilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Aile faktörünün kız çocukları söz konusu olduğunda oldukça önemli bir etkene dönüştüğü görülmektedir. Aile desteği ve ailelerin bilinçlendirilmesini kız çocukları için bir ihtiyaç olarak gözlemleyen öğretmenlerin oranları arasında cinsiyetlerine, uyruklarına ve çalıştıkları okullara göre anlamlı bir fark görülmemektedir.

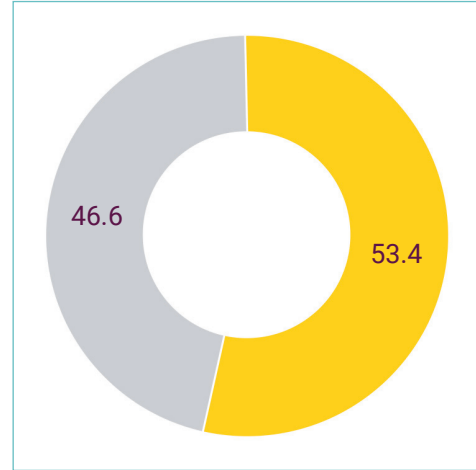
Suriyeli çocukların ihtiyaçları konusunda dile getirilmeyen ama kız çocuklarının ihtiyaçları içerisinde belirtilen bir diğer ihtiyaç, öğretmenlerin %5,9'unun dile getirdiği "çocuk yaşta evliliği önleme üzerine bilinçlendirme çalışmasıdır". Bu konuyu belirten öğretmenlerin %85,7'si GEM'de çalışmaktadır. Çocuk yaşta evlilik sorununun GEM'lerde daha çok görünür olabileceği buradan çıkarılabilecek sonuçlar arasındadır. Ayrıca GEM'de çalışan öğretmenlerin çoğunluğu Suriyeli olduğu için kendi toplulukları içinden olan kız çocuklarının çocuk yaşta evliliğe maruz bırakılmasını topluluk dışından olan öğretmenlere göre daha çok gözlemleyebildikleri de söylenebilir. Kız çocuğunun ailede ekonomik bir yük olarak görülmesinden dolayı evlendirilmesi, eğitime devam etmelerinin önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (UNHCR, 2018c). Ekonomik durumu iyi olmayan Suriyeli ailelerin kız çocuklarını erken yaşta evlendirmeleri nedeniyle kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum kalması sıklıkla rastlanılan bir durumdur (Emin, 2016).

Öğretmenlerin çok az bir bölümü (%4,2) "öğretmenler ile iletişim konusunda gelişim" ihtiyacını Suriyeli çocuklar için dile getirirken "öğretmenlerle yakın ileti-

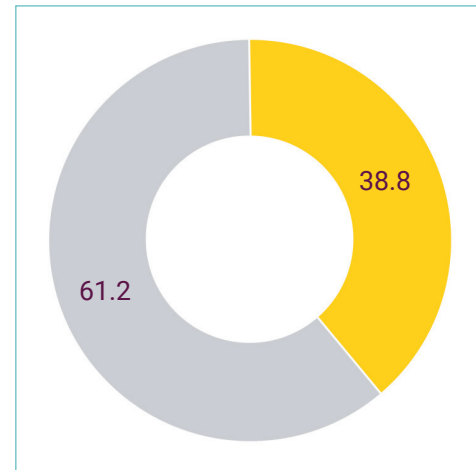
Genel

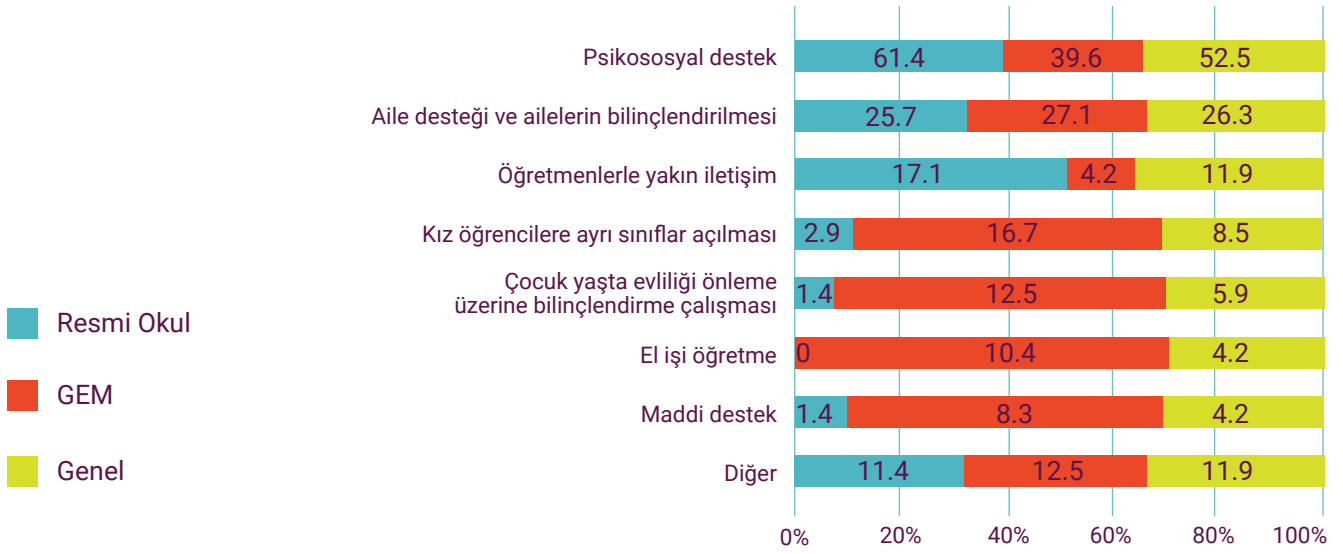

Resmi Okul

GEM

Grafik 11 - Suriyeli Kız Öğrencilerin İhtiyaçları (%)

şim” ihtiyacını öğretmenlerin %11,9’u kız çocukları için belirtmiştir. Öğretmenler bu ihtiyacın nedeni olarak, gözlemlerine göre kız çocuklarının daha içe kapanık ve çekingen olmaları nedeniyle öğretmenler ile iletişim konusunda daha fazla desteklenmeye ihtiyaçları olduğunu aktarmışlardır.

“Kız öğrencilere ayrı sınıf açılması” %8,5 oranıyla azımsanmayacak bir sayıda öğretmenin dile getirdiği bir ihtiyaç olmuştur. Bu ihtiyacı dile getirenler arasında cinsiyet bakımından bir farklılık yoktur. GEM’de çalışan öğretmenlerin resmi okulda çalışan öğretmenlere göre ve Suriyeli öğretmenlerin Türk öğretmenlere göre daha fazla oranda bu cevabı verdiği görülmektedir. Bu ihtiyacı belirten öğretmenlerin bir kısmı, kız çocukları için ayrı sınıflar olursa ailelerin kızlarını okula gönderme konusunda daha rahat edebileceklerini dile getirmişlerdir.

“Dil ve kendini ifade etme” ihtiyacı, Suriyeli çocukların ihtiyaçlarına dair özellikle resmi okulda çalışan öğretmenlerin genel olarak belirttiği önemli bir ihtiyaç iken kız çocuklarına dair ihtiyaçlarda dile getirilmemiştir. Diğer bir taraftan Suriyeli çocukların ihtiyaçlarında ikinci önemli konu olarak öğretmenlerin %42,9’unun belirttiği “maddi destek/eğitim materyalleri” ihtiyacını, kız çocuklarının ihtiyaçları konusunda öğretmenlerin sadece %4,2’si dile getirmiştir.

UNHCR’in (2018b) “Sıra Onda” başlıklı raporunda belirtildiği ve yapılan pek çok araştırmada da ortaya çıktığı gibi, küçük kardeşlere ve/veya yaşlılara bakmak ve ev işlerinden sorumlu olmak gibi konuların hepsi yoğun bir şekilde kız çocuklarının üzerine düşen görevler olarak görülmektedir (Taştan&Çelik, 2017). Kız çocuklarının yaşları büyüdükçe eğitime devam etmeleri konusunda karşılaştıkları engeller artmaktadır. Kaynakları kısıtlı olan bir mülteci ailede, eğitime devam edebileceklerin seçilmesi gerekiyorsa, gelecekte daha fazla kazanç potansiyeline sahip olarak görüldükleri için sıklıkla erkek çocukların tercih edildiği belirtilmiştir. Çünkü gelişmekte olan birçok ülkede, ortaokula gitmek için kaynaklar ilkokuldan çok daha fazladır. Daha fazla özel ekipmanlar, daha karmaşık öğrenme materyalleri ve daha nitelikli öğretmenler gerektirir (UNHCR, 2018b). Bunlar dışında öğretmenlerin %4,2’si “el işi öğretme” ihtiyacını belirtmiştir.

Tüm bu koşullar göz önüne alındığında kız çocuklarının eğitime dahil edilmesi ve eğitime devamının sağlanması için gerekli olan müdahalelerde aileden devlete, sivil toplum kuruluşlarından okul yönetimine kadar pek çok kişi ve kuruma görev düştüğü son derece açıktır. Tüm bu süreçlerde kız çocuklarına özgü gereksinimlerin dikkate alınması önem taşımaktadır ■

2.2.5.

Öğretmenlerin Karşılaştıkları Zorluklar ve Baş Etme Yöntemleri

► Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin de bulunduğu sınıf ortamına dair değerlendirmeleri alındığında %83,7'sinin sınıf içinde zorluklarla karşılaştığı görülmektedir. GEM'lerde ve resmi okulda çalışan öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında öğretmenlerin benzer koşullarda oldukları ve yoğunlukla sınıflarında zorluklarla karşılaştıkları tespit edilmiştir (Grafik 12).

Sınıf içinde zorluklar yaşadığını belirten öğretmenlerin (211 kişi) %32,7'si "dil engelini" en çok karşılaşılan sorunlardan biri olarak tanımlamaktadır (Grafik 13). Bu konuyu dile getiren öğretmenlerin cinsiyet, uyruk ve çalıştığı okul türüne bakıldığında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin %70,1'i kadın, tamamı Türk ve %95,5'i resmi okul çalışanıdır. Bu cevap bize öğrencilere ve öğretmenlere dil eğitiminin önemini bir kez daha göstermektedir. GEM'lerde Türkçe dışındaki dersler Arapça olduğu için bu zorluk daha çok resmi okulda çalışan öğretmenlerin karşısına çıkmaktadır. Dil eğitimi, sosyal uyum açısından önemli bir role sahip olmasından dolayı, öncelikle çözülmesi gereken sorunlardan biridir. Mültecilerin Türkçe derslerine katılımının sosyal uyuma olumlu katkı sağlaması ve Türk kurumları aracılığıyla sunulan hizmetlere erişimini desteklemesi, bu konuda yapılan pek çok çalışmanın sonuçları arasındadır (UNHCR, 2018a).

Öğretmenlerin sınıf içinde karşılaştıkları bir diğer zor-

luk, %28,8'inin dile getirdiği "sınıfta düzenli çalışmayı zorlaştıran öğrenci davranışlarıdır". Öğretmenler bu başlık altında, öğrencilerin derste çaba göstermemeleri, öğrenciler arasında gerginlik olması, öğrencilerin saygısız davranışları (küfretmesi, cam kırması, öğretmeni dinlememesi, utanmama vb.), öğrencilerin okula/ders içi çalışmaya önem vermemeleri ve okul materyallerini getirmemeleri gibi konulara işaret etmişlerdir. Bu zorluklardan bahseden öğretmenler arasında okul türü bakımından farklılık görülmemektedir.

Öğretmenlerin %27,3'ü karşılaşılan zorluklar arasında öğrencilerin yaşadığı "uyum sorunundan kaynaklı zorlukları" belirtmiştir. Bunu belirten öğretmenlerden %78'i farklı uyuktan öğrenciler arasında var olan uyum sorunlarına, %11'i ise seviye-yaş farkından kaynaklanan uyum sorununa değinmiştir. Uyum sorunundan kaynaklı zorlukları belirten öğretmenlerin %64,3'ü resmi okulda çalışmaktadır. Özellikle Suriyeli öğrencilerin de eğitim gördüğü resmi okullardaki öğretmenlerin, öğrenciler arasındaki uyum sorununa dikkat çektikleri görülmektedir. Öğretmenler bu başlık altında; ırkçı söylem, dışlayıcı/soyutlayıcı davranış, kutuplaşma, gruplaşma, fiziksel şiddet, dalga geçme ve kültürel anlaşmazlık gibi uyum sorunlarından bahsetmişlerdir. Uyum sorunu olarak dile getirilen bu başlık yaş, seviye, uyruk, kültür vb. farklılıklardan kaynaklanan uyum sorunlarının tamamını kapsamaktadır. Bu cevabı veren öğret-

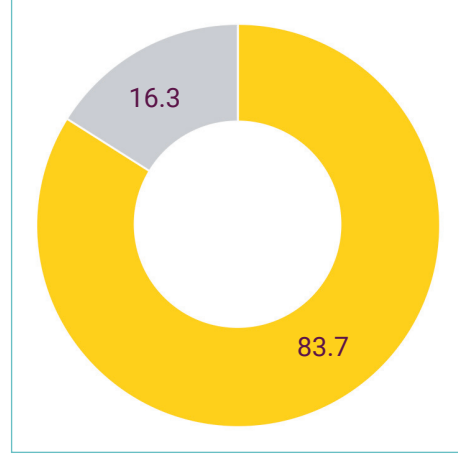
Grafik 12 - Öğretmenlerin Sınıf İçi Zorluklarla Karşılaşma Durumları (%)

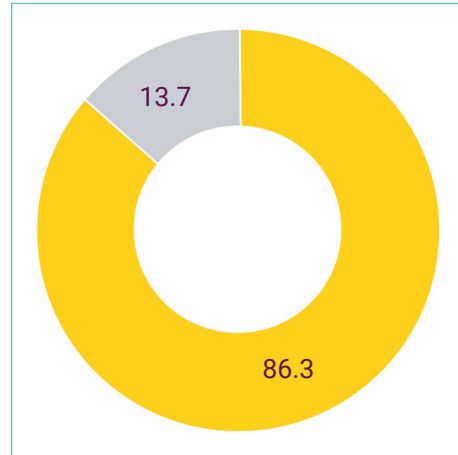
menlerin %11'i eğitime ara veren öğrencilerin dersi takip edememesine değinmişlerdir. Zorunlu göç ve afet gibi acil durumlarda çocukların eğitime ara vermek zorunda kalması ve eğitime erişememesi büyük sorun teşkil etmektedir. Tüm bu koşullar, çocukların öğrenme becerilerini olumsuz etkilemektedir (INEE, 2018). Öğretmenlerin vurguladığı dersi takip edememe sorunu, okula geç başlamış veya belli bir süre eğitimine devam edememiş öğrencilerin okula döndüklerinde uyum sorunu yaşadığını göstermektedir. Bu durum, psikosozal desteğin bir parçası olan sosyal uyum etkinliklerinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi, görüşme yapılan öğretmenlerden; Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçları olduğunu düşünenlerin %46,7'si psikosozal destek alanında ihtiyaçları olduğunu vurgulamıştır. Bu öğretmenlerin de %9'u öğrenciler için uyum etkinlikleri ihtiyacından bahsetmişlerdir.

Çatışma veya kriz nedeniyle örgün eğitimden ayrı kalan çocuklar için "hızlandırılmış eğitim programları" bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu programlarla, yoğun bir müfredat uygulanarak öğrencinin temel eğitim hizmetlerinden yararlanması sağlanmaktadır (INEE, 2018). Türkiye'de de konuyla ilgili olarak hayata geçirilen çalışmalar bulunmaktadır. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) iş birliğinde Suriyeli ço-

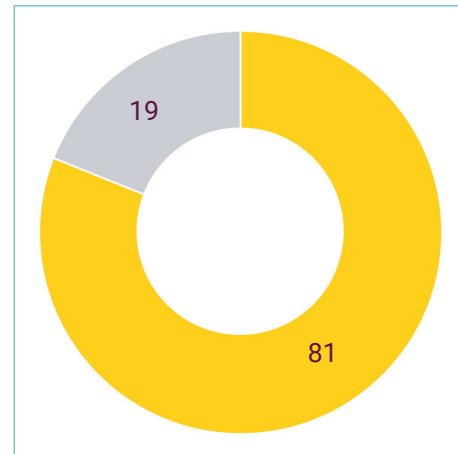
Genel

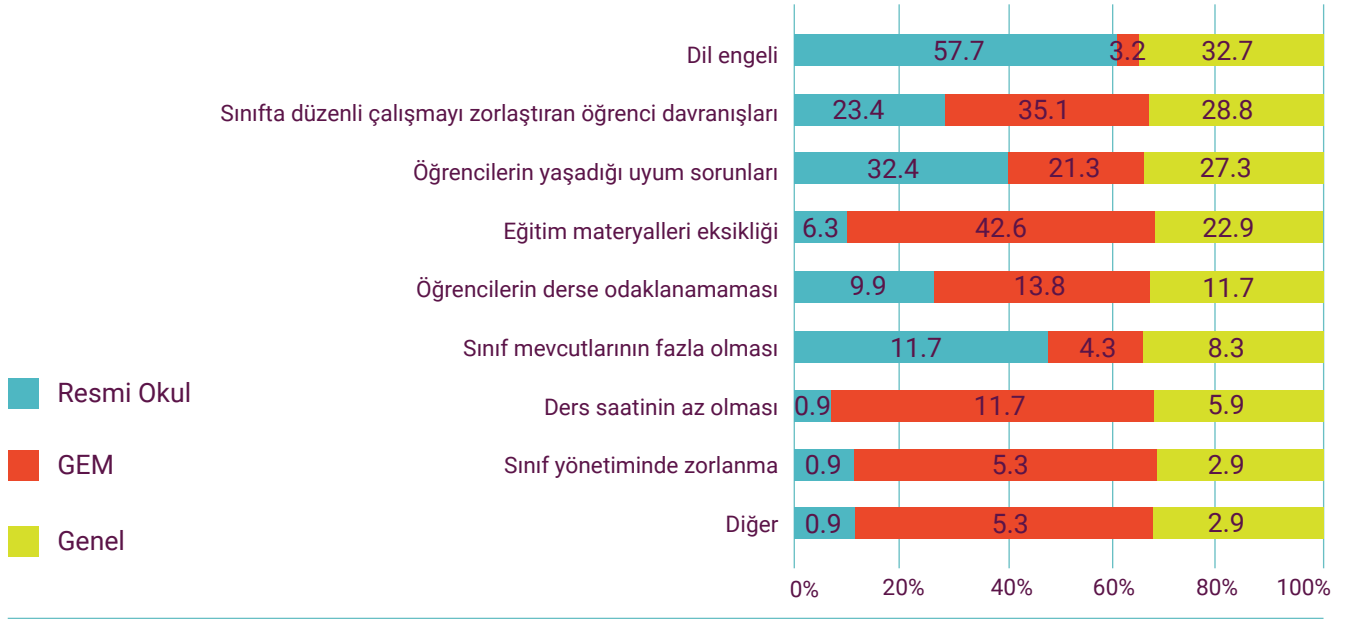

Resmi Okul

GEM

Grafik 13 - Öğretmenlerin Sınıf İçinde Karşılaştıkları Zorluklar (%)

cuklara sunulacak eğitim imkânlarının kalitesinin artırılması amacını taşıyan Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) 8 Ocak 2018’de başlatılmıştır. HEP ile eğitim sürecinden 3-6 yıl süreyle uzak kalmış veya örgün eğitim imkanlarına erişemeyen, geçici koruma altındaki 10-18 yaş arası Suriyeli çocukların eğitim sistemine dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Programın ilgili seviyelerini tamamlamalarının ardından yaşlarına uygun örgün ve yaygın eğitim fırsatlarına yönlendirilmesi yapılacaktır.¹²

Öğretmenlerin %22,9’unun belirttiği “eğitim materyali eksikliği”, sınıflarında yaşadıkları zorluklardan bir diğeridir. Bu zorluğa değinen öğretmenlerin %44’ü öğrencilerin eğitim materyalleri eksikliğinden (kitap, spor malzemesi, öğretici oyuncak vb.), %29’u öğretmenlerin eğitim materyali eksikliğinden (fotokopi, kitap, defter, tahta kalem vb.), branşlarına yönelik malzeme eksikliğinden (spor malzemesi, resim malzemesi vb.) ve

%27’si sınıf donanımı eksikliğinden (projeksiyon, bilgisayar, akıllı tahta, klima, laboratuvar, iskelet, harita vb.) bahsetmiştir. Bu sorunu dile getiren öğretmenlerin %85,1’i GEM’lerde ve %14,9’u resmi okullarda çalışmaktadır. Suriyeli çocukların ihtiyaçları konusunda eğitim materyalleri eksikliğini önemli bir ihtiyaç olarak öğretmenlerin dörtte birinin dile getirmesinin yanı sıra bu ihtiyacın öğretmenlerin sınıf içerisinde zorluk yaşamalarına neden olduğu da görülmektedir. Ayrıca, GEM’lerde çalışan öğretmenlerin resmi okulda çalışan öğretmenlere göre eğitim materyallerine ve sınıf donanımlarına erişimlerinin daha kısıtlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerin sınıf içinde yaşadıklarını belirttiği diğer zorluklar; “öğrencilerin derse odaklanamaması” (%11,7), “sınıf mevcutlarının fazla olması” (%8,3), “ders saatlerinin az olması” (%5,9) ve “sınıf yönetiminde zorlanmadır” (%2,9). Ders saatinin az olması ve sınıf

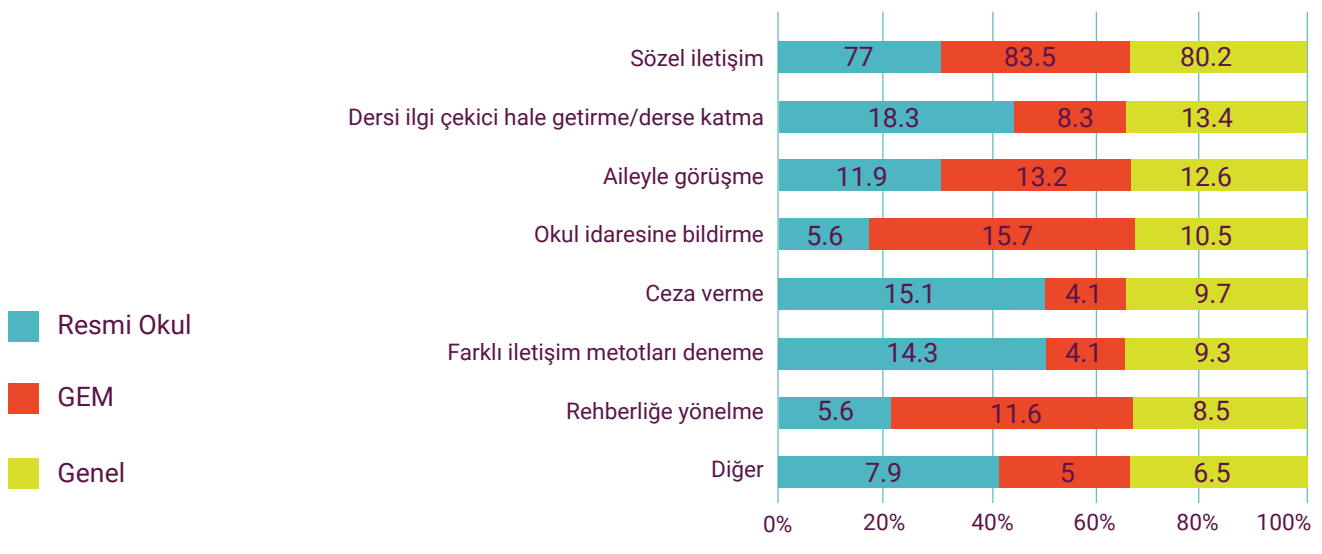
¹² UNICEF’in Kasım 2018’de yayımlanan Suriyeli mültecilere yönelik raporunda yaklaşık 1.500 çocuğun Kasım ayında Hızlandırılmış Eğitim Programı’na (HEP) kaydolduğu ve programın duyurulduğu Mayıs ayından bu yana toplam 4.638 okul dışı kalan çocuğun programdan faydalandırıldığı belirtilmektedir.

mevcutlarının fazla olmasından dolayı sınıfta zorluk yaşadığını belirten öğretmenler, çalıştıkları okul türü açısından farklılık göstermektedir. Ders saatinin az olduğuna değinen öğretmenlerin %91,7'si GEM'de çalışırken sınıf mevcutlarının fazla olduğuna değinen öğretmenlerin %76,5'i resmi okulda çalışmaktadır.

Öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda karşılaştıklarını belirttikleri zorlukların çoğunluğunun öğrencilerle ilgili olduğu görülmektedir. Baş etme yöntemlerine bakıldığında da öğrencilerle ilgili birebir çözüm önerilerinin çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlere karşılaştıkları bu zorluklarla baş etme stratejileri sorulduğunda öğretmenlerin %80,2'si "sözel iletişim"e başvurduğunu ifade etmiştir (Grafik 14). Öğretmenler sözel iletişim başlığı altında birebir iletişim, sınıf içi konuşma, sözlü uyarma, arkadaşça yaklaşma, arabulucu olma ve sorunun nedenini anlamaya çalışma gibi yöntemlere değinirken bu yöntemden bahseden öğretmenlerin %64'ünün birebir iletişimden bahsetmesi önemli bir noktadır. Hem GEM hem de resmi okulda çalışan öğretmenler karşılaştıkları zorluklar ile baş etmek için sözel iletişimi bir yöntem olarak kullanmaktadır.

Bu konuda öğretmenlerin %13,4'ünün bahsettiği diğer bir yöntem "dersi ilgi çekici hale getirme/derse dahil etme" olarak ifade edilmiştir. Öğretmenler dersi ilgi çekici hale getirmek için oyun/etkinlik yapma, görev/sorumluluk verme, ödül verme, oturma düzeninde değişiklik yapma, tahtadakileri yazmak için Suriyeli öğrencilere ek süre verme ve grup çalışması yapma gibi çözümler ürettiklerini dile getirmiştir. Bu yaklaşıma başvuran öğretmenlerin %69,7'si resmi okulda çalışmaktadır.

Öğretmenlerin %12,6'sının belirttiği "aile ile görüşme", zorluklarla baş etme yöntemlerinden bir diğeridir. Her iki okul türünde çalışan öğretmenlerin de karşılaştıkları zorluklar karşısında öğrencilerin ailesi ile görüşme yöntemini kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin yaşanan sorunların çözümlenmesinde aileleri de sürece dahil etmeye çalışması önemlidir. INEE Psikososyal Destek Kılavuzu'nda, psikososyal destek, "insanların kendi sosyal dünyaları içinde bütüncül iyi olma halini teşvik eden süreç ve eylemler" olarak tanımlanır (2018, s.14). Aile ve arkadaşların sağladığı desteği (de) kapsar. Aynı zamanda kılavuzda psikososyal destek; birey, aile ve toplulukların dayanma ve baş etmesini kolaylaştırma süreci olarak da ele alınmaktadır.

Grafik 14 - Öğretmenlerin Zorluklarla Baş Etme Yöntemleri (%)

Öğretmenlerin %10,5'i sınıfta zorlukla karşılaştıklarında "okul idaresine yönlendirme" yaptıklarını ve genellikle sorunun çözülemediği noktalarda bu yönetime başvurduklarını belirtmişlerdir. Bu yönetime başvuran öğretmenlerin %73,1'inin GEM'de çalışan öğretmenler olduğu göz önüne alındığında, GEM'lerde yaşanan zorlukların sınıf içinde çözülme oranının daha düşük olduğu görülmektedir.

"Ceza vermek" öğretmenlerin %9,7'sinin sınıfta zorluklar ile karşılaştıklarında kullandıkları baş etme yöntemlerinden biridir. Bu başlık altında öğretmenler ceza olarak yazı yazdırdıklarını, ödev verdiklerini, oturma düzeni değişikliği yaptıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin %9,3'ü sınıfta karşılaştıkları zorluklar ile baş etme stratejisi olarak "farklı iletişim yöntemleri" kullandıklarını ifade etmiştir. Bu yöntemler altında Türkçe-Arapça bilen öğrenci/öğretmenlerden çeviri için destek alma, öğretmenin bildiği basit Arapça kelimeleri kullanması gibi dil engelini çözmek için farklı iletişim yöntemleri kullanma, göz teması ve fiziksel temas bulunmaktadır. Öğretmenler fiziksel temas başlığı altında öğrencinin yanına gidip omzunu tutmak/dokunmak gibi davranışlardan bahsetmişlerdir. Bu yöntemi kullandığını belirten öğretmenlerin %78,3'ü resmi okul çalışanı ve %91,3'ü Türk'tür. Dil engelini resmi okullarda daha çok karşılaşılan bir zorluk olmasından dolayı resmi okulda çalışan öğretmenlerin dil engelini aşmak için farklı iletişim yöntemlerini denedikleri görülmektedir. Öğretmenlerin dil engelinden kaynaklı, sözel iletişim kuramadıklarında bu sorunu görmezden gelmek yerine farklı yöntemler kullanarak öğrenciye ulaşma çabaları, psikososyal iyi olma halinin ve sosyal ve duygusal öğrenmenin desteklenmesi için önemlidir. Öğrencilerle iletişime yönelik bu çabaları, öğretmenlerin konuya duydukları hassasiyeti göstermektedir.

Zorluklarla baş etme yöntemi olarak öğretmenlerin %8,5'i "rehberliğe yönlendirme"den bahsetmiştir. Bu cevabı veren öğretmenlerin cinsiyet, uyruk, çalıştığı

okul türü farklılık göstermeden tümünün zorluklar ile karşılaştığında rehberliği çözümün bir parçası olarak görmeleri önemli bir noktaya işaret etmektedir. MEB'in yürüttüğü PICTES projesi resmi internet sitesinde yer alan bilgiye göre ülkelerindeki olumsuz koşullardan kaçarak ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli öğrencilerin ruhsal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti verilmesi planlanmıştır. Mart 2017 - Haziran 2018 tarihleri arasında, bu kapsamda 500 rehber öğretici, psikolog ve sosyolog istihdam edilerek Suriyeli öğrencilere bir yıl boyunca psikolojik destek sağlanmıştır. Bu çalışmalar, rehberlik hizmetinin PICTES projesi kapsamında da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.¹³

Bu bölümde öğretmenlerin sınıf içinde karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların kaynağının ne olduğunu tespit etmek ve bunlarla ilgili çözüm yöntemlerini öğrenmek hedeflenmiştir. Öğretmenlerin çoğu, çok kültürlü ve çok dilli bir okulda çalışırken zorlukla karşılaştığını belirtmiştir. Karşılaştıkları zorluklardan en başta gelen dil engeli olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin önemli bir kısmının karşılaştığı zorluklar ile sözlü iletişim kurarak baş etmeyi denediği görülmektedir. Öğretmenlerle yapılan diğer araştırmalarda da dil engeli, temel sorun alanları içinde ilk sıralarda gelmektedir (MEB, 2017a; Taştan&Çelik, 2017; Emin, 2016; İBÜ, 2015) ■

13 Detaylı bilgi için; Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, erişim tarihi 23 Şubat 2019, <https://pictes.meb.gov.tr/izleme/Faaliyetler/RehberlikFaaliyetleri#content>

2.3.

Psikososyal İhtiyaçlara

Yönelik Gözlemler

2.3.1.

Savaş ve Göçün Yarattığı

Travmanın Suriyeli Öğretmenler

Üzerindeki Etkileri

► Savaş ve beraberinde yaşanan kitlesel göçlerin, ruh sağlığı açısından ağır travmalara neden olabileceği bilinmektedir. Yaşanan olayların herkesin üzerinde farklı etkisi olacağı ve travmanın etkilerinin insan hayatının farklı dönemlerinde ortaya çıkabileceği ve bu etkilerin süresinin kişilerin yaşantısına göre değişken olduğu unutulmamalıdır. Suriyeli öğretmenlerin (104 kişi) büyük bir çoğunluğu (%83,7) yaşadıkları savaş ve göçün neden olduğu travmanın üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında bir fark olmadığı, savaş ve göçün yarattığı travmanın hem kadın hem erkek öğretmenler üzerinde etkisi olduğu açıkça görülmektedir (Grafik 15).

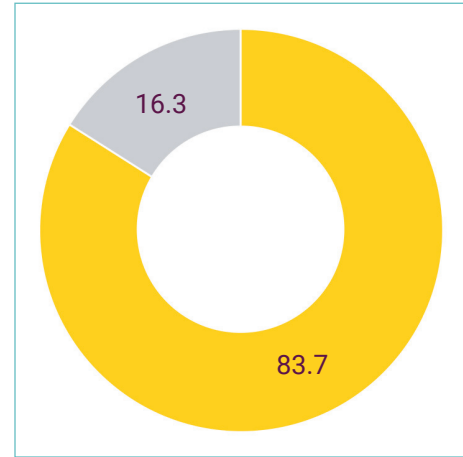
Savaş ve göçün neden olduğu travmanın etkilerinden bahseden Suriyeli öğretmenlerin (87 kişi) dile getirdikleri etkilere bakıldığında “agresif davranışlar” (%16,9), “içe kapanma” (%15,7), “özlem” (%15,7), “üzüntü” (%14,5), “yalnızlık hissi” (%13,3), “sıkıntılı-düşünceli olma” (%13,3), “depresyon” (%10,8), “umutsuzluk” (%9,6), “stres” (%9,6), “korku” (%9,6), “kişisel olarak güçlenme” (%9,6), “ayrımcılığa maruz kalma” (%6) ve “dikkat dağınıklığı/odaklanamama” (%4,8) gibi farklı duygulanımlar ve bunların sonuçlarıyla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Grafik 16). Bu etkileri dile getiren öğretmenlerin cinsiyet dağılımı arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu durum, savaş ve göçün neden olduğu travmanın hem kadın hem erkek öğretmenler üzerinde benzer etkileri olduğuna işaret etmektedir. Ancak burada görüşme yapılan öğretmenlere kadın olarak ya da erkek olarak travmanın üzerlerinde nasıl bir etkisi olduğunun sorulmadığını belirtmek gerekir. Öğretmenlik mesleği üzerinden yürütülen görüşmeler sonucunda doğrudan cinsiyete özgü sonuçların çıkması beklenmemektedir. Savaş ve göç gibi toplumsal olaylarla birlikte ortaya çıkan deneyim, ihtiyaç ve taleplerin cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla değerlendirilmesi önemlidir.

Suriyeli öğretmenlerin savaş ve göçün yarattığı travmanın üzerlerindeki etkisinden bahsederken olumlu yönde dile getirdikleri tek konu olarak “kişisel olarak güçlenme” (%9,6) karşımıza çıkmaktadır. Travmanın

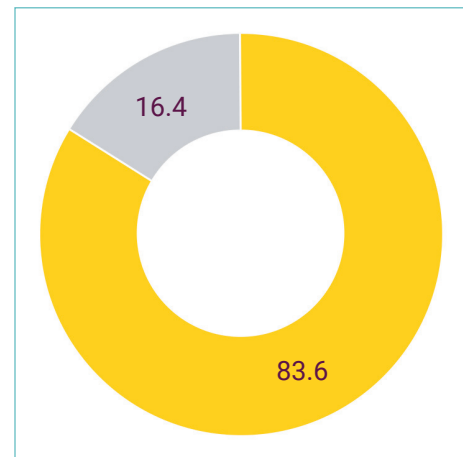
Grafik 15 - Travmanın Suriyeli Öğretmenler Üzerindeki Etki Durumu (%)

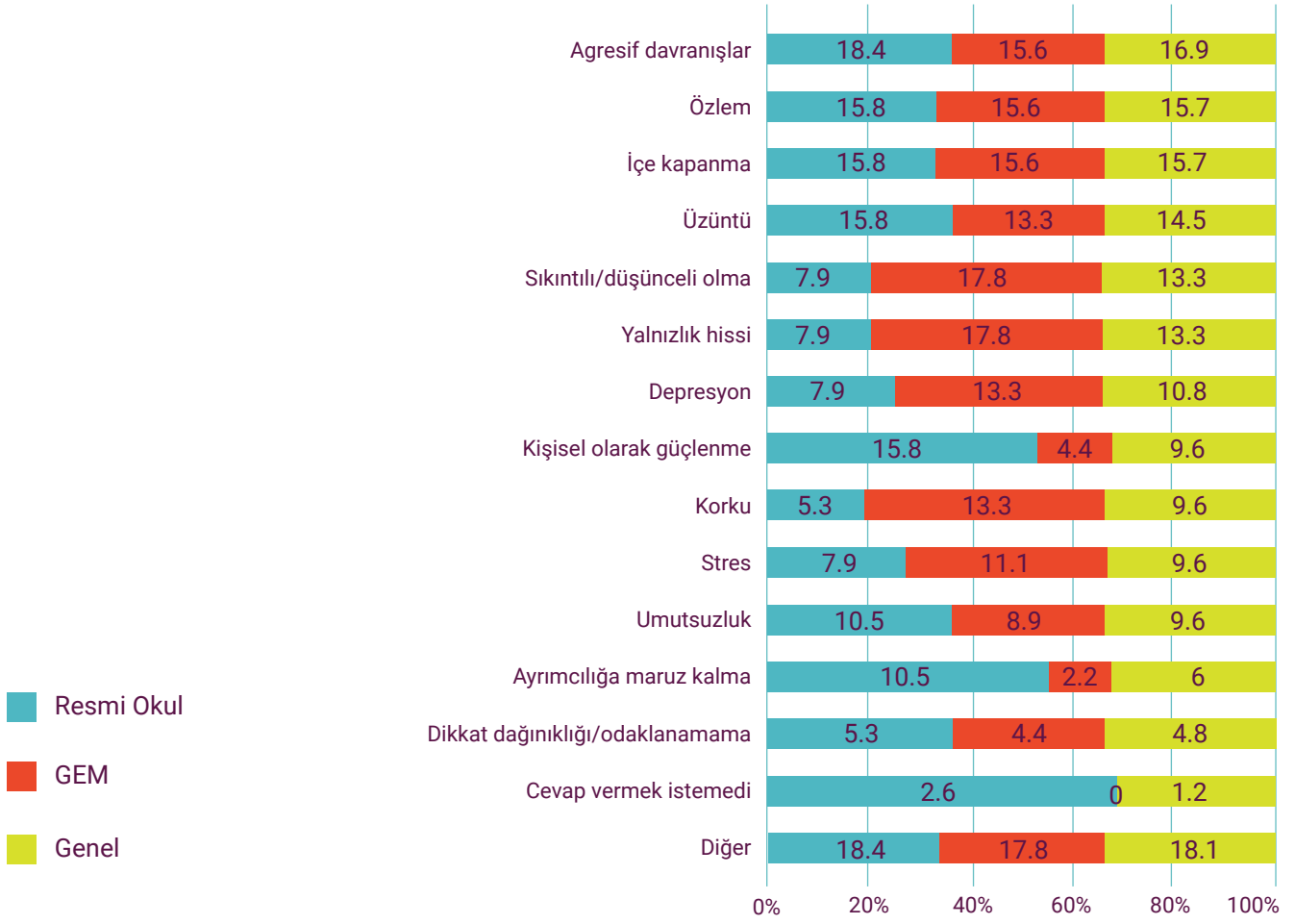

Kadın

Erkek

Grafik 16 - Travmanın Suriyeli Öğretmenler Üzerindeki Etkileri (%)

etkilerinin çoğunlukla olumsuz sonuçlar doğurması ön görülürken bu konuda yapılan olumlu aktarımlar önem taşımaktadır. Öğretmenler travma sonrası kişisel olarak güçlenmeyi; özgüven artması, olgunlaşma, daha sabırlı hale gelme, dayanıklılığın artması ve yardımlaşmayı öğrenme şeklinde tanımlamaktadırlar. Travma yaşamanın etkisi olarak hayatlarında olumlu değişiklikler ve gelişmelerin yaşandığını dile getiren öğretmenler de bulunmaktadır.

İnsani krizlerde unutulmaması gereken bir nokta öğretmenlerin de krizden etkilenebileceğidir. Bu süreçlerde öğretmenler ve diğer eğitim personelinin ihtiyaçları ihmal edilmemeli; öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını

karşılamaya destek olurken öğretmenlerin ihtiyaçları ve kapasiteleri de dikkate alınmalıdır (INEE, 2018). Savaş travması yaşayan çocuklarla çalışan öğretmenlerin de "ikincil travma" yaşadığı düşünülerek, öğretmenlere de psikososyal destek verilmesi önemlidir (İBÜ, 2015) ■

2.3.2.

Öğretmenlerin Gözünden Savaş

ve Göçün Yarattığı Travmanın

Kız ve Erkek Öğrenciler

Üzerindeki Etkileri

► Öğretmenlere savaş ve göçün neden olduğu travmanın eğitimine devam eden çocuklar üzerindeki etkileriyle ilgili iki ayrı soru yöneltildiğinde, %86,5'i (218 kişi) erkek öğrenciler, %84,5'i (213 kişi) de kız öğrenciler üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir (Grafik 17). Travmanın erkek öğrenciler üzerinde etkisi olduğunu belirten öğretmenlerin %54,1'i Türk ve %52,3'ü GEM'de çalışmaktadır. Kız öğrenciler üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum diyen öğretmenlerin %54,9'u Türk ve %50,7'si GEM'de çalışmaktadır. Bu da özellikle GEM'de çalışan Türk öğretmenlerin ağırlıklı olarak bu gözlemi yaptığını göstermektedir.

Savaş ve göçün yarattığı travmanın erkek öğrenciler üzerindeki etkileriyle ilgili öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında %58,3'ünün erkek öğrencilerde "agresif davranışlar/şiddet eğilimi" gözlemlediği görülmektedir (Grafik 18). Erkek öğrenciler ile ilgili bu etkiyi gözlemleyen öğretmenlerin %66,7'si kadın öğretmenlerdir.

Kadın öğretmenlerin bu konudaki gözlemlerinin erkek öğretmenlere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Kadın öğretmenlerin şiddete karşı algılarının daha açık olduğu ve dolayısıyla bunu daha fazla gözlemleyebildikleri söylenebilir.

Kız öğrencilerde "agresif davranışlar/şiddet eğilimi" gözlemleyen öğretmenlerin oranı ise %17,1'dir. Öğretmenler bu çocukların oyunlarında ve birbirlerine davranışlarında şiddet eğilimli olduklarını ve şiddeti normalleştirdiklerini dile getirmişlerdir.

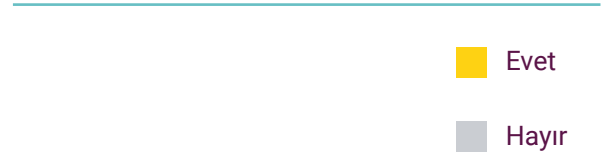
Öğretmenlerin %47,9'unun dile getirdiği kız öğrencilerdeki "içe kapanma", yaşanan travmanın kız öğrencilerdeki en önemli etkisi olarak aktarılmıştır (Grafik 18). "İçe kapanma", erkek öğrenciler için ikinci sırada büyük orana sahiptir ve öğretmenlerin %22,2'sinin dile getirdiği bir etkidir. Bu konuda kız çocukları ve erkek çocukları arasında önemli bir fark vardır. Her iki cinsiyete dair

travma sonrası yaşanan etkileri değerlendirdiğimizde toplumun kız çocuklara yüklediği içe kapanma ve erkek çocuklara yüklediği agresif davranışlar /şiddet eğilimi öğretmenlerin yanıtlarında da ortaya çıkmıştır. Her iki etki başlığında da çocuklarla rehberlik ve psikososyal destek çalışmalarının yürütülmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

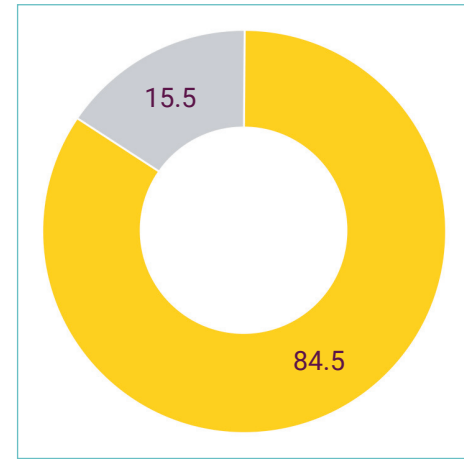
Öğretmenler savaş ve göçün yarattığı travmanın erkek öğrenciler üzerinde; “erken olgunlaşma” (%9,3), “umursamazlık” (%7,4), “korku” (%7,4), “ait hissedememe/dışlanmışlık hissi” (%6,5), “depresyon” (%5,6), “dikkat dağınıklığı/odaklanamama” (%5,1), “umutsuzluk” (%4,6), “özgüvensizlik” (%4,6) ve “aşırı endişe” (%3,7) etkilerini gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler yaşanan travmanın kız öğrenciler üzerinde de erkek öğrenciler ile benzer olarak; “korku” (%10,9), “umursamazlık” (%10,4), “ait hissedememe/dışlanmışlık hissi” (%6,6), “umutsuzluk” (%5,7), “erken olgunlaşma” (%5,7), “özgüvensizlik” (%5,2), “aşırı endişe” (%4,3) ve “dikkat dağınıklığı/odaklanamama” (%3,3) etkilerini gözlemlemiştir. Kız öğrencilerde öğretmenlerin gözlemledikleri ama erkek öğrenciler için gözlemlenmeyen travma etkilerine bakıldığında; “duygusallaşma” (%6,2), “üzüntü” (%4,7), “çocuk yaşta evlendirilme” (%4,3), ve “evlilik/aşk düşüncesi” (%1,9) konuları karşımıza çıkmaktadır.

“Çocuk yaşta evlendirilme” sorunundan bahseden öğretmenlerin %88,9’u GEM’de çalışan Suriyeli öğretmenlerdir. Bu sonuç önemli bir noktaya işaret etmektedir. Kız çocuklarının çocuk yaşta evlendirilmesi özellikle göç, savaş gibi insani kriz durumlarında daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusunda görüldüğü gibi, çocuğun temel gereksinimlerinin tam olarak karşılanamadığı durumlarda çocuk istismarı karşılaşılabilecek sorunlar arasında yer almaktadır. Göç sonrasında Suriyeli kız çocuklarının evlendirilmesinin yaygınlaştığı ve evlenme yaşının 11’e kadar düştüğünü gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Türkey’den aktaran Aydın vd., 2017). Öğretmenlerin kız çocuklarının özel ihtiyaçları arasında çocuk yaşta evliliği önlemeye yönelik bilinçlendirme çalışmaları ihtiyacını ve konunun önemini dile getirmeleri de bu sorunun gözlemlenmesinden kaynaklanmaktadır.

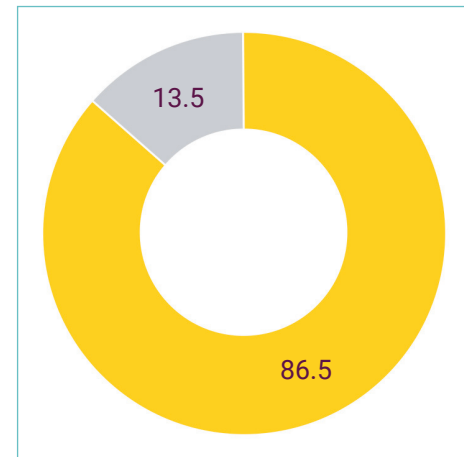
Grafik 17- Travmanın Kız ve Erkek Öğrenciler Üzerindeki Etki Durumu

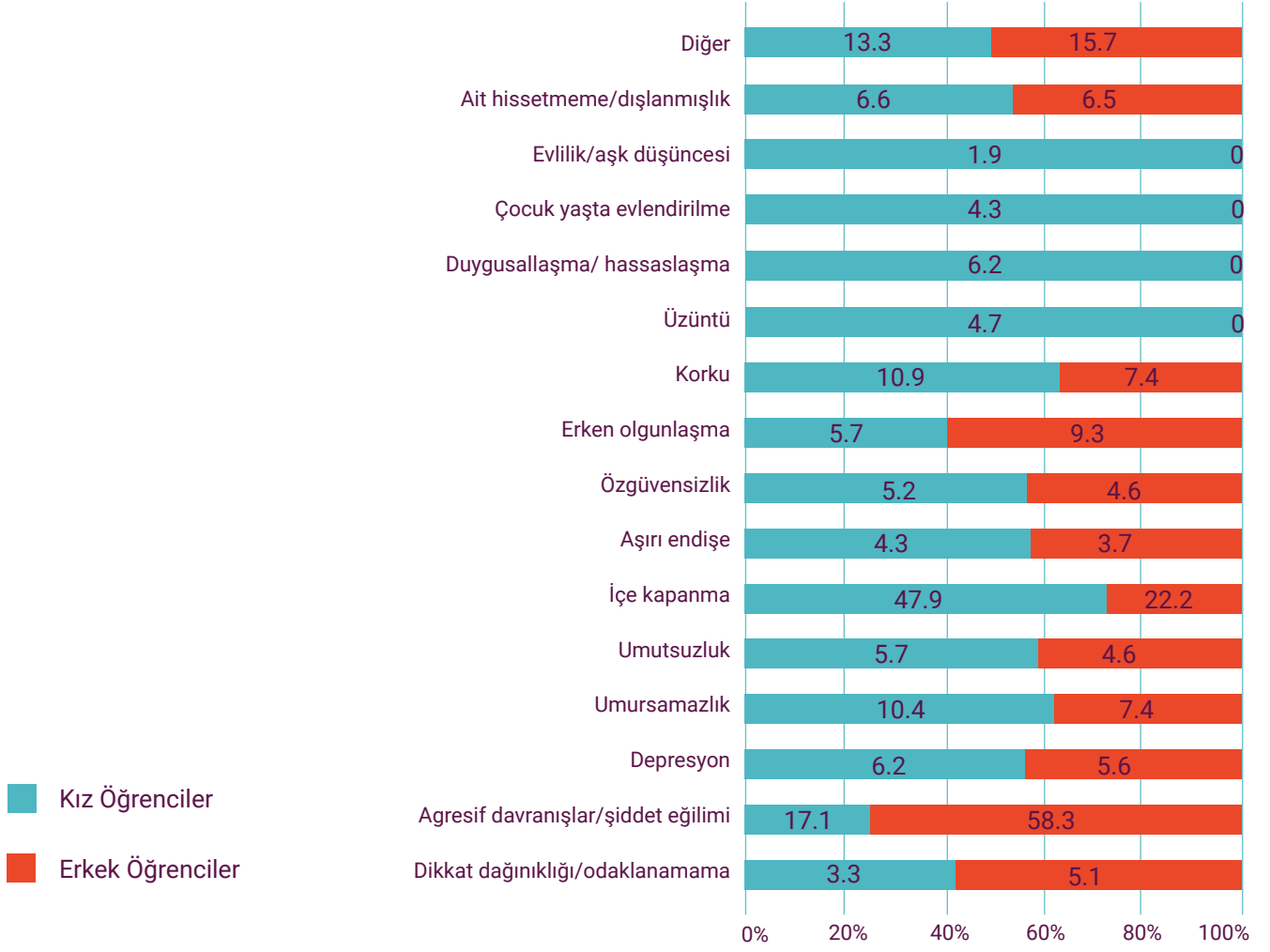

Kız Öğrenciler Üzerinde

Erkek Öğrenciler Üzerinde

Grafik 18 - Travmanın Kız ve Erkek Öğrenciler Üzerindeki Etkileri (%)

Öğretmenlerin kız öğrencilerde gözlemedikleri “üzüntü” ve “duygusallaşma/hassaslaşma” etkilerinin erkek öğrencilerde gözlemlenmemesi de önemli bir konudur. Savaş ve göçün neden olduğu travma sonucu çok doğal bir şekilde yaşanabilecek olan üzüntü duyma, duygusallaşma ya da hassaslaşma hali, toplumsal olarak erkeklerden beklenmeyen, onlara “yakıştırılmayan” bir durum olarak görüldüğü için erkek çocuklarının bu ruh halini yaşasalar da etraflarına yansıtılmaya çalıştıkları düşünülebilir. Aynı zamanda öğretmenler erkek çocuklarının yaşadığı üzüntü ve duygusallaşma/hassaslaşma halini yeterince gözlemleyemiyor olabilirler. Bu noktada, duyguları tanımak ve yönetmek, başkalarının bakış açlarına değer vermek, kişiler arası konuları yapıcı bir şekilde ele almak için gereken temel yetkinlikleri kazanma süreci olarak tanımlanan ve “psikososyal destek” şemsiyesinin önemli bir bileşeni olarak görülen sosyal duygusal öğrenmenin öğretmenler tarafından kullanılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

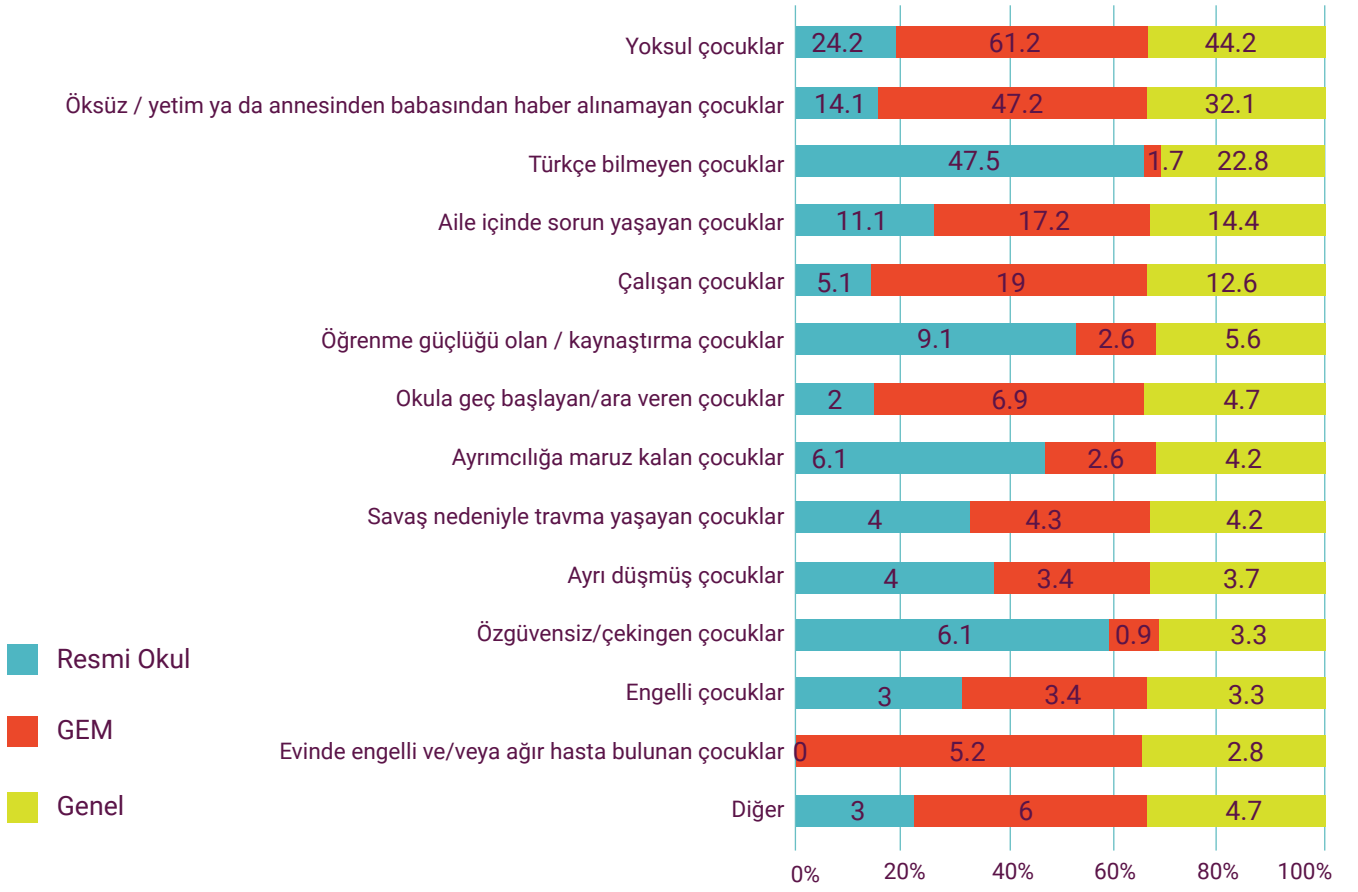
Çocukları ve gençleri derinden etkileyen insani krizler bazen aile ilişkilerini de bozuyor, sosyal uyumu zedeliyor ve yalnızlık, emin olamama, korku, kızgınlık, yas ve üzüntü gibi duygular oluşturuyor” (INEE, 2018, s.7). Öğretmenlerin, kız ve erkek öğrencilerin üzerlerinde savaş ve göçün yarattığı travmanın etkilerinin ne olduğu ve bu etkilerin ne şekilde yaşandığına dair gözlemleri tespit edilmiştir. Sorunun, kız ve erkek öğrenciler olarak ayrı sorulması, yapılan analizde kız ve erkek çocuklarının yaşadıkları farklı etkilerin görünürlüğünü sağlamıştır.

Hem öğretmenler hem de öğrenciler üzerindeki etkilere bakıldığında en çok öne çıkan iki etki “agresif davranışlar” ve “içe kapanma” olmuştur. Suriyeli öğretmenlerin kendilerine dair verdikleri yanıtlarda özlem duygusu da ön plana çıkmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilere dair gözlemlerinde daha kesin yorumlar yaparken (erkek çocuklar için agresif davranışlar %58,3; kız çocuklar için içe kapanma %47,9 oranıyla dile getirilmiştir) kendilerine dair gözlemlerinde çok daha çeşitlendirerek, en fazla %9 oranında ortak cevaplar verdikleri görülmektedir. Tam da bu noktadan hareketle, pek çok konuda öğretmenlerin desteklenmesi için yapılması gereken çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır ■

2.3.3.

Öğrenciler Arasında

Dezavantajlı Olma Durumu

Grafik 19 - Öğrenciler Arasındaki Dezavantajlılıklar (%)

Grafik 20 -
Öğrenciler Arasındaki Dezavantajlık Durumu (%)

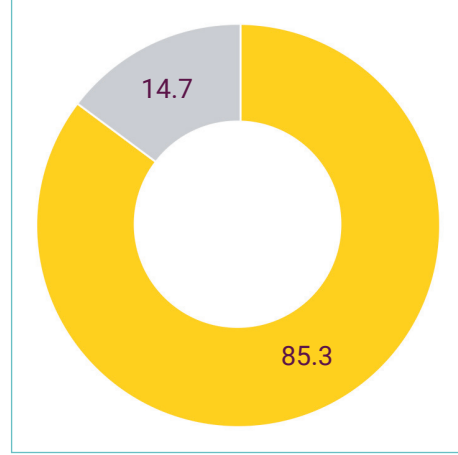
► Öğretmenlerin %85,3'ünün (215 kişi) sınıflarındaki Suriyeli çocuklar arasında "dezavantajlı olma" durumuna göre bir öncelik sıralaması yapabildiği görülmektedir (Grafik 20). Bu önceliklendirmeyi yapanların %55,8'i kadın, %53'ü Türk ve %54'ü GEM'de çalışan öğretmenlerdir.

Öğretmenlerin Suriyeli çocuklar arasında daha dezavantajlı olma üzerinden belirledikleri önceliklere baktığımızda %44,2'sinin "yoksul çocukları" ilk sırada belirttiği görülmektedir (Grafik 19). Bu öğretmenlerin %74,7'si GEM'de, %25,3'ü resmi okulda çalışan öğretmenlerdir.

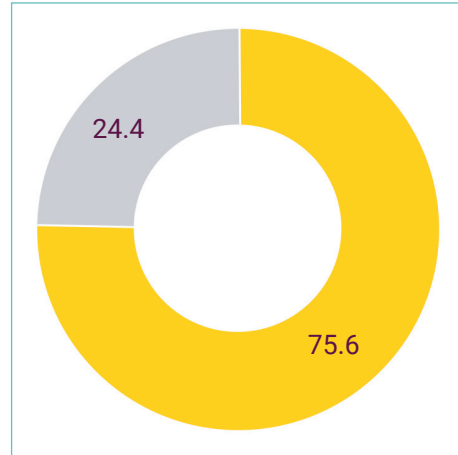
İkinci olarak "öksüz/yetim ya da annesi/babasından haber alamayan çocukların" öğretmenlerin %32,1'i tarafından dezavantajlı olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu cevabı dile getirenler arasında GEM'de çalışan öğretmenlerin oranı %79,7 iken resmi okulda çalışan öğretmenlerin %20,3'tür.

Suriyeli çocuklar arasında daha dezavantajlı olduğu ifade edilen "Türkçe bilmeyen çocuklar", tüm öğretmenlerin %22,8'i, Türk öğretmenlerinse %43'ü tarafından belirtilmiştir. Bu dezavantajı sadece Türk öğretmenler tanımlamıştır ve %95,9'u resmi okul çalışanıdır. Türk öğretmenler çocuklar arasında en dezavantajlı olanları "Türkçe bilmeyen çocuklar" olarak tanımlamaktadır. Anadili Türkçe olan öğretmenlerin çocukların Türkçe bilgi seviyelerini daha iyi takip edebildikleri ve çocukların Türkçe bilmemelerinden dolayı yaşadıkları zorlukları yakından gözlemleyebildikleri söylenebilir. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta; GEM'de Arapça bilen öğretmenlerin olması ve Türkçe dışındaki tüm

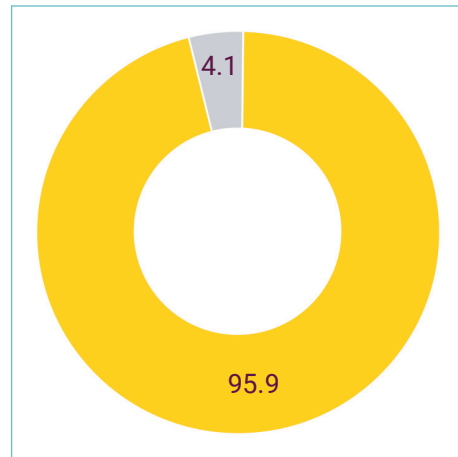
Genel

Resmi Okul

GEM

dersler Arapça olduğundan öğrencilerin resmi okullardaki Suriyeli öğrencilere göre daha az dil engeliyle karşılaşmalarıdır. Yapılan görüşmelerdeki farklı başlıklarda dil engelinden kaynaklanan zorluklar ve dil öğrenme ihtiyacı, karşımıza daha çok resmi okulda çalışan öğretmenlerin dile getirdiği sorun ve ihtiyaçlar olarak çıkmaktadır. Dil temelli sorunların ve ihtiyacın öğretmenler tarafından sıklıkla gözlemlendiği ve önemsendiği görülmektedir. Yapılmış olan çalışmalarda öğrencilerin dil konusunda yaşadıkları sorunlar ve bundan dolayı okula uyumla ilgili karşılaştıkları zorluklar benzer şekilde dile getirilmektedir (Taştan&Çelik, 2017; Emin, 2016; İBÜ, 2015)

“Aile içinde sorun yaşayan çocuklar”, öğretmenlerin %14,4’ü tarafından Suriyeli çocukların arasında daha dezavantajlı olarak değerlendirilen bir diğer gruptur. Ailesinden biri hapiste olan, aile içi şiddet gören, annesi babası boşanan, ailesi tarafından ihmal edilen ve kalabalık ailesi olan çocuklar bu gruba dahil edilmiştir. Bu değerlendirmeleri yapan öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre dağılımları farklılık göstermemektedir.

Öğretmenlerin %12,6’sı diğer öğrencilere göre daha dezavantajlı olarak “çalışan çocukları” belirtmişlerdir. Bunu dile getirenlerin %81,5’i GEM’de çalışan öğretmenlerdir. Bu durum, GEM’deki Suriyeli öğrenciler arasında çalışan çocukların daha yüksek oranda olabileceğine işaret etmektedir. Diğer taraftan GEM’lerde derslerin genel olarak 14:00 itibari ile başlamasının,

çocukların hem çalışıp hem de eğitimlerine devam etmelerine olanak sağladığı söylenebilir.

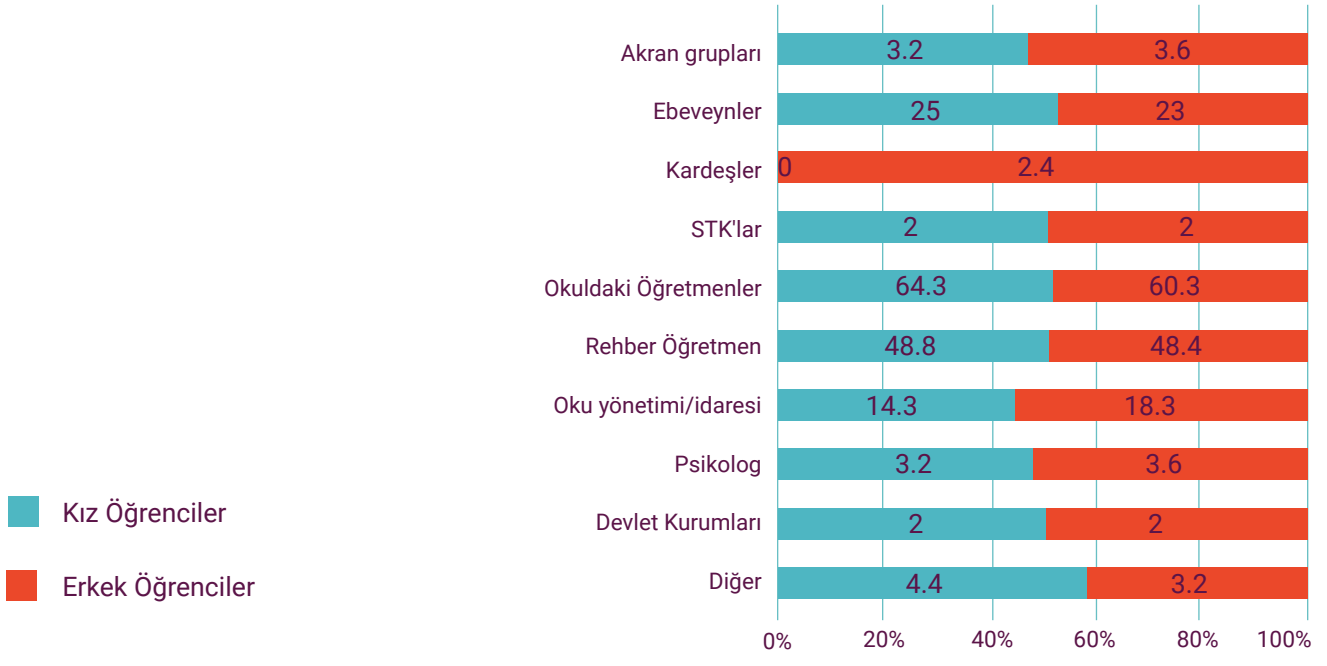
Öğretmenlerin Suriyeli çocuklar arasında daha dezavantajlı olma üzerinden belirttikleri diğer öncelikler şöyledir; “öğrenme güçlüğü olanlar/kaynaştırma öğrencileri” (%5,6), “okula geç başlayan/ara veren çocuklar” (%4,7), “savaş nedeniyle travma yaşayan çocuklar” (%4,2), “ayrımcılığa maruz kalan çocuklar” (%4,2), “ayrı düşmüş çocuklar” (%3,7), “engelli çocuklar” (%3,3), “özgüvensiz/çekingen olan çocuklar” (3,3) ve “evinde engelli ve/veya ağır hasta bulunan çocuklar” (%2,8). “Okula geç başlayan/ara veren çocuklar” ve “evinde engelli ve/veya ağır hasta bulunan çocuklar” cevaplarını veren öğretmenler okul türü kırılımına göre farklılık göstermektedir. “Okula geç başlayan/ara veren çocuklar” cevabını verenlerin %80’i, “evinde engelli ve/veya ağır hasta bulunan çocuklar” cevabını verenlerin tamamı GEM’de çalışmaktadır.

Öğretmenlerin değerlendirmelerine bakıldığında, resmi okulda çalışan öğretmenlerin öğrencileri okul ortamında pedagojik olarak kapsamlı bir şekilde gözlemleyebildikleri ve bu alandaki özelliklerinden yola çıkarak dezavantajlılık değerlendirmesi yaptıkları görülmektedir. GEM’de çalışan öğretmenlerin ise öğrencilerin ailelerine dair daha fazla veriye sahip olmalarından dolayı aile durumlarıyla ilgili değerlendirmeye yöneldikleri tespit edilmiştir ■

2.3.4.

Öğrenciler İçin

Destek Mekanizmaları

Grafik 21 - Kız ve Erkek Öğrenciler İçin Destek Mekanizmaları (%)

► Öğretmenlerin erkek çocukların sorunları olduğunda destek alabilecekleri kişi ya da kurumlarla ilgili görüşlerine bakıldığında hem GEM hem de resmi okulda çalışan öğretmenlerin “okuldaki öğretmenler” (%60,3), “rehber öğretmenler” (%48,4) ve “ebeveynler”(%23) üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Grafik 21).

Kız çocuklarının sorunları olduğunda alabilecekleri destek konusunda da hem GEM hem de resmi okulda çalışan öğretmenler “okuldaki öğretmenler” (%64,3), “rehber öğretmenler” (%48,8) ve “ebeveynler” (%25) gibi okul ve aile eksenindeki mekanizmalardan bahsetmektedir (Grafik 21).

Hem kız hem erkek çocuklar için verilen cevaplarda öğretmenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Çoğunlukla belirtilen “okuldaki öğretmenler”, “rehber öğretmenler” ve “ebeveynler” gibi destek mekanizmalarında tüm öğretmenlerin cinsiyete, uyruğa ve çalıştıkları okullara göre ortaklaştığını görüyoruz. Öğretmenlerin verdiği cevaplarda hem kız çocukları hem de erkek çocukları için sorun yaşadıklarında onları destekleyebilecek kişi olarak kendilerini görmeleri ve sorumlu hissetmeleri önemlidir. Aynı zamanda rehber öğretmenin ve ebeveynlerin çocuğun desteklenmesindeki önemi de öğretmenler tarafından dile getirilmiştir.

Öğretmenlerin yanıtları arasında “okul yönetimi/idaresi” erkek öğrenciler için %18,3, kız öğrenciler için %14,3 oranıyla öğrencilerin sorunlarına dair çözüm üretilmesi için sorumlu destek mekanizmalarından biri olarak tanımlanmıştır. Bu konudan bahseden öğretmenlerin oranı kız çocuklar için daha düşüktür. Hem kız hem erkek çocukları için “okul yönetimi/idaresi”nin destekleyici tarafının daha çok GEM’de çalışan öğretmenler tarafından öne çıkarıldığı görülmektedir. Sınıfta karşılaşılan zorluklar ile baş etme stratejileri konusunda da “okul yönetimi/idaresine yönlendirme” yöntemini belirten öğretmenlerin çoğunluğunu GEM’de çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Bu durum, okul idaresinin

özellikle GEM’ler için önemli bir rolü olduğuna işaret etmektedir. Okul idaresi, eğitim alanında öğrenciler açısından olduğu gibi öğretmenler açısından da önemli bir noktadadır. Bu durumdan INEE Psikososyal Destek Kılavuzu’nda şöyle bahsedilmektedir; “... eğitimcilerin, akademik ortamda psikososyal desteği de içeren açıkça belirtilmiş çalışma koşullarına sahip olmasından idareciler sorumludur”(2018).

Bahsedilenlerin dışında, hem kız hem erkek çocukları için “akran grupları” (ortalama %3,4), “psikolog” (ortalama %3,4), “STK’lar” (ortalama %2) ve “devlet kurumları” (ortalama %2) da sorunları olduğunda destek alabilecekleri kişi ve/veya kurumlar arasında öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin %2,4’ü erkek çocukları için “kardeşleri” destek alabilecekleri kişiler arasında sıralamıştır.

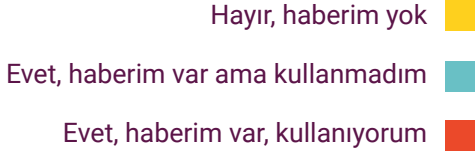
Burada çocuğun iyi olma haline katkı sunacak bileşenlerden en önemlisinin okul olduğu bir kere daha görünür hale gelmektedir. Eğitim kurumları, çocuklara destek olacak kişi ve kurumların tamamını bir araya getiren, kesiştiren yerlerdir. Eğitim ortamlarına, öğrenciden veliye, kamu kurumlarından sivil toplum kuruluşlarına kadar farklı deneyim ve uzmanlıklara sahip pek çok kişi ve kurumun katılımı önem taşımaktadır ■

2.3.5.

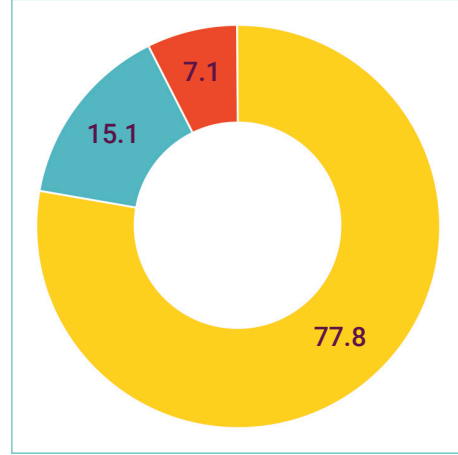
Öğretmenlerin Kaynak Kılavuzlar

Hakkındaki Bilgisi

Grafik 22 - Öğretmenlerin MEB'in Yayınladığı Kılavuzlar Hakkındaki Bilgi Durumları (%)

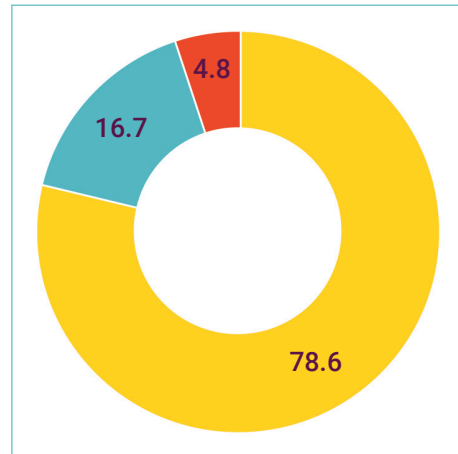
Rehberlik Hizmetleri Kılavuzu

► Öğretmenlerin savaş gibi kriz sonrası toparlanma döneminde eğitim ve özel olarak Suriyeli çocukların eğitimi alanında çıkmış önemli kaynaklar olan MEB'in hazırladığı Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı, Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı ve INEE Eğitimde Asgari Standartlar; Hazırlık, Müdahale, Toparlanma kitabı hakkındaki bilgilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Öğretmenlerin %96,4'ü INEE Eğitimde Asgari Standartları hakkında bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bu bilgiye sahip olanlarsa, "internetten" ve "okuldan" duyduklarını ifade etmişlerdir.

Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuzu

MEB'in hazırladığı önemli bir kaynak olan Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı'ndan haberleri olup olmadığı ve yararlanma durumları sorulduğunda; öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (%77,8) haberi olmadığını söylerken, %15,1'i "evet haberim var ama kullanmadım", %7,1'i ise "evet haberim var ve kullanıyorum" şeklinde yanıt vermişlerdir (Grafik 22).

Öğretmenlere MEB'in hazırladığı önemli kaynaklardan bir diğeri olan Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı'ndan haberleri olup olmadığı ve yararlanma durumları sorulduğunda %78,6'sı haberi olmadığını belirtirken %16,7'si "evet haberim var ama kullanmadım", % 4,8'i ise "evet haberim var ve kullanıyorum" şeklinde ifade etmiştir (Grafik 22).

Suriyeli çocukların eğitimindeki uyum süreçlerinde en önemli rol, resmi okullarda görev alan yönetici ve öğretmenlere düşmektedir. Bu uyum sürecinde rehberlik ve danışma hizmetlerinin artırılması önem taşımaktadır. Bu ihtiyaçlardan yola çıkarak MEB ve UNICEF işbirliği ile, "Rehberlik Hizmetlerinin Etkinliğinin Arttırılması" ve "Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetlerinin Güçlendirilmesi" eğitici eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Eğitimlerin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliği için eğitim içeriklerinin basılı materyaller haline getirilmesi amacıyla kılavuz kitaplar hazırlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. 7-16 Ağustos 2017 tarihlerinde Hatay'da "Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Kılavuz Kitaplar Hazırlanması Çalıştayı" gerçekleştirilmiştir. Çalıştayı'nın birinci bölümünün sonunda "Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı", ikinci bölümünün sonunda da "Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı" hazırlanmıştır (MEB, 2017a; MEB, 2017b).

Her iki okul türünde çalışan öğretmenlerin de çoğunlukla bu kaynakları duymadıkları görülmektedir. Burada dikkat çeken nokta, MEB'in hazırladığı iki kaynağın öğretmenler tarafından çoğunlukla bilinmemesi ve bilenlerin ise bu kaynağı kullanmamasıdır. Suriyeli çocukların eğitim kalitesinin artırılması için önemli olan

bu kaynakların tanıtımının yapılmasına ve öğretmenlerin kullanımları için desteklenmesine ihtiyaç vardır.

Öğretmenlere yönelik bir psikososyal destek kılavuzunun olması durumunda öğretmenlerin çoğu (% 96) böyle bir kaynaktan yararlanmak isteyeceğini belirtmiştir. Öğretmenlerin cinsiyetleri, uyrukları ve çalıştıkları okul türüne göre verdikleri cevapların değişmediği görülmektedir. INEE uzmanlarının tam da bu ihtiyaçlarla hazırladıkları Psikososyal Destek Kılavuzu ile öğretmenlerin psikosoyal destek sağlayarak ve sosyal duygusal öğrenmenin gerçekleşmesi için yaklaşım geliştirerek güçlenmesi ve böylece eğitim kalitesinin daha da artması hedeflenmektedir.

Hem GEM'de hem resmi okulda çalışan öğretmenlerin çoğu, bu alanda Milli Eğitim Bakanlığı veya Mavi Kalem'in çıkardığı kaynaklardan haberdar olmamalarına rağmen çoğu psikososyal alanda bir kaynağa ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Bu ihtiyacın dile getirilmesi, bu kaynakların öğretmenlerin erişimine sunulmasının ve tanıtımının yapılmasının önemini göstermektedir. Öğretmenlerin bu alanda desteklenmesi eğitimin kalitesini artıracak gibi öğretmenlerin ve Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik çözümlerin desteklenmesini ve öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar ile baş etme yöntemleri geliştirmelerini sağlayarak Suriyeli öğrencilerin örgün eğitim sistemine uyumlarını güçlendirecektir ■

3.

Sonuç ve

Değerlendirme

► Eğitim, bir insan hakkı olarak, kriz durumlarından etkilenen çocuklar da dâhil olmak üzere bütün çocukların hakkıdır.¹⁴ Savaş ve göç ortamında doğan, büyüyen ve eğitim hakkından faydalanamayan Suriyeli çocukların diğer çocuklara kıyasla, daha fazla istismar ve kötü muamele riski altında olmalarından dolayı hem fiziksel hem de psikolojik gelişimlerinin beklenen seyrinde ilerleyemediği konuyla ilgili yapılan pek çok çalışmada ortaya çıkan sonuçlar arasındadır (UNESCO, 2011). Yerinden edilmiş çocukların yaşanan kriz sırasında eğitime erişiminin ve devam etmesinin sağlanması, uluslararası toplumun görevi olmakla birlikte sivil toplum ve kamunun ortak çabalarına ihtiyaç duyulan önemli bir konudur.

Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırması'nda, Suriyeli çocukların eğitim alanındaki ihtiyaçları, sorunları ve öğretmenlerin çözüm önerilerini ortaya çıkarma amacıyla yola çıkılmıştır. Suriyeli çocukların ve ayrıca Suriyeli kız ve erkek çocukların olası farklı ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla İstanbul İl MEM iş birliği ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin özellikle Suriyeli kız öğrenciler olmak üzere, Suriyeli öğrencilerin psikososyal ve sosyal duygusal öğrenme ihtiyaçlarını gözetenek onlara daha iyi bir eğitim ortamı sağlamaları ve böylelikle ortaokula devam etmelerini desteklemeleri için gerekli olan planlamaların hayata geçirilmesi, araştırmanın uzun vadedeki nihai hedefleri arasındadır.

Araştırmadan elde edilen veriler, eğitim kurumlarının ve müfredatın nasıl daha iyi hale getirilebileceği, Suriyeli öğrencilerin ve özellikle kız çocuklarının ihtiyaçları, öğretmenlerin sınıf içinde yaşadıkları zorluklar ve baş

etme yöntemleri, savaş ve göçün yarattığı travmanın öğrenciler ve öğretmenler üzerindeki etkileri ve öğrenciler için destek mekanizmaları alanlarında öğretmenlerin gözlemleri hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca konuyla ilgili önemli görülen üç kaynak olan, Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı, Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı ve INEE Eğitimde Asgari Standartlar: Hazırlık, Müdahale, Toparlanma kitabı hakkında öğretmenlerin bilgilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Öğretmenler başta olmak üzere eğitim alanındaki herkesin bu kaynakları ve Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgili mesleki anlamda ihtiyaç duydukları tüm kaynakları etkili bir şekilde kullanmalarını desteklemek, araştırmanın nihai hedeflerinden biridir.

İnsani krizler çoğu zaman uzun vadeye yayıldığı için çocukların iyi olma hali üzerindeki etkileri ölçülebilir duruma gelmektedir. Zorunlu göç; barınma, sağlık ve eğitim de dahil olmak üzere günlük hayatın her alanında uzun vadeli sorunlara neden olmaktadır (INEE, 2018). Suriye'de yaşanan savaş ve peşi sıra gelen zorunlu göç, çocukların nitelikli eğitime erişimini kısıtlamış ve öğrenme becerilerini olumsuz etkilemiştir. Bu araştırmanın bir amacı da çocukların psikososyal iyi olma halinin, öğretmenler ve eğitim alanında çalışan herkes tarafından desteklenmesi gerekliliğine vurgu yapmaktır. Bu yaklaşımdaki bir eğitim, çocukların öğrenmeye daha hazır olmalarını ve eğitim olanaklarına daha fazla katılmalarını sağlayabilir (INEE, 2018).

Suriyeli çocuklarla ilgili yapılacak her türlü çalışmada

14 Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28. maddesinde belirtildiği üzere; Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b- Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c- Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e- Okullarda düzenli biçimde devamların sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biri dildir. Ortak bir dil olmadan ancak sınırlı bir şekilde iletişim kurmamız mümkün olabilir. Bu konuda yaşanan zorluklar ve ihtiyaçlar hem öğrenciler hem de öğretmenler için geçerlidir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin dil konusundaki ihtiyacı, Suriyeli öğrencilerin resmi okullarda eğitime dahil edilmesiyle daha görünür hale gelmektedir. Daha kaliteli ve verimli bir eğitim ortamı oluşturmak için dil konusundaki sıkıntıların çözülmesi gerekmektedir.

Suriyeli çocukların hayatında eğitim, çok temel bir gereksinim olmakla birlikte psikososyal destek ile bir arada yürütülmediği sürece tek başına bir çözüm olması beklenemez. Öğrencilerin sosyal uyum çalışmaları, rehberlik çalışmaları ve psikolojik destek gibi konularda desteklenmeleri onların psikososyal iyi olma haline katkı sağlayacaktır. Hem eğitim sistemine hem de sosyal hayata uyumları kolaylaşacaktır. Özellikle Suriyeli ve Türk öğrencilerin ve öğretmenlerin birlikte olacakları, kültürel ve sosyal değerlerin paylaşılarak farklılıklar ve benzerliklerle bir arada olmanın güçlendirici etkisinin ortaya çıkarılacağı uyum etkinlikleri, eğitim ortamındaki ve gündelik hayattaki ilişkilerin güçlenmesini sağlayacaktır. Bu konuda öğretmenlerin, grubu yönlendirici etkisi çok önemlidir. Öğretmenlerle; sosyal uyum çalışmalarının gerçekleştirilmesi, çocuklarla etkili iletişim kurulması ve grup etkinliklerinin yürütülmesi gibi konularda özel olarak çalışılması gerekmektedir.

Resmi okullarda Suriyeli öğrencilerin eğitime dahil olmasıyla birlikte Suriyeli öğrenciler için psikososyal alanın daha öncelikli bir konuya dönüştüğü görülmektedir. Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti, Suriyeli öğrenciler için önemli bir ihtiyaçtır. Bu konuda rehberlik servisinde çalışan öğretmenlerin desteklemesi önemli bir konudur. Travmaya maruz kalan öğrencilerle çalışmak, farklı bir yaklaşım gerektirmektedir.

Öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin eğitiminin ayrılmaz bir parçası olan psikososyal destek çalışmalarında etkin bir şekilde yer almaları için öncelikle kendilerini mesleki anlamda güvende hissetmeleri

gerekmektedir. Suriyeli öğretmenlerin maaş ve sigorta durumu gibi çok temel mesleki gereksinimlerinin karşılanması önem taşımaktadır. Öğretmenlerin travma üzerine çalışmaları, onların da ikincil travmaya maruz kalmalarına neden olabilir. Bu nedenle öncelikle öğretmenlerin psikolojik olarak kendilerini korumayı öğrenmeleri gerekmektedir. Öğretmenler de çatışmanın etkilerini doğrudan yaşamış veya şiddete maruz kalmış olabilirler. Öğretmenlerin psikososyal bakımdan iyi olmalarını etkileyecek herhangi bir durum, eğitim alanındaki çalışmalarını da etkileyecektir. Öğretmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, hem eğitimin hem de psikososyal destek çalışmalarının nitelikli olması bakımından gerekli görülmektedir. Öğrencilerin psikososyal iyi olma halini sağlamak için öğretmenlerin bu konuda güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Savaş ve göçün yarattığı travmanın öğrenciler üzerindeki etkileri, öğretmenlerin yanıtlarına göre kız ve erkek öğrenciler bakımından farklılık göstermektedir. Erkek çocukların en çok agresif davranışlar göstermesi, kız çocukların ise içe kapanmaları öğretmenlerin gözlemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerden aldığımız verilere göre kız ve erkek çocuklar üzerinde travmanın etkileri, toplum tarafından kız ve erkek çocuklarından beklenen tepkilerle benzerlik göstermektedir. Savaş ve göçün neden olduğu travma sonucu çok doğal bir şekilde yaşanabilecek olan içe kapanma ve duygusallaşma halleri, toplumsal olarak erkeklerden beklenmeyen durumlar olarak görülmektedir. Agresif davranış gösterme gibi dışa dönük ve bedensel hareketler ise kız çocuklarından beklenmeyen durumlardır. Öğretmenlerin destekleyici olarak kullanabilecekleri yöntemlerden biri olarak sosyal duygusal öğrenme, duyguları tanımak ve empati kurmakla başlar. Üzüntü de dahil tüm duyguları hissetmek, bastırmamak ve geçiştirmemek sağlıklı bir ruh hali için çok önemlidir. Sosyal duygusal öğrenmenin temelinde başkalarının bakış açılarına değer vermek, kişiler arası konuları yapıcı bir şekilde ele almak ve zorlayıcı durumlarda yapıcı ve etik biçimde baş edebilmek gibi beceriler yer almaktadır. Bu konuda öğretmenlerin kendilerini geliştirebilmeleri için gerekli koşulların oluşturularak ilgili materyallerin sağlanması önemlidir.

Suriyeli öğrencilerin eğitim konusundaki ihtiyaçları ve yaşadıkları sorunlar cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir. Kız çocuklarının karşılaştıkları riskler erkek çocuklardan daha farklıdır. Bu durum, nitelikli eğitime erişim fırsatlarını da etkilemektedir. Bu farklılıkların tespit edilerek uygun çözümlerin üretilmesi önemlidir. Kız çocukları açısından eğitime erişim imkanlarına ve sağlanan koşullara bakıldığında erkek çocuklara göre çok daha kısıtlı oldukları görülmektedir. Ortaokul ve sonraki aşamalarda okullardaki kız çocuklarının sayısının gittikçe azaldığı dünya genelinde görülen bir durumdur. Özellikle savaş ve göç gibi durumlar, yaşanan zarar görebilirliği daha da artırmaktadır. Kız çocukları için eğitim bir “gereklilik” değil “lüks” olarak görülebilmektedir.

Kız çocuklarının eğitime erişiminin sağlanması, kişisel olarak gelişimlerini desteklemenin yanı sıra toplumsal olarak da yapıcı bir etki yaratmaktadır. Göç ile birlikte artan risklerle karşı karşıya kalan kız çocukları ve kadınlar için eğitim özellikle önemlidir. Eğitim, kız çocukları için “koruyucu” bir özellik sağlayarak kız çocuklarının sömürü, cinsel şiddet, çocuk yaşta gebelik ve çocuk yaşta evlilik gibi riskli durumlarda mağdur olmalarını ve savunmasız kalmalarını azaltmaktadır (UNHCR, 2018b).

Kız çocuklarının eğitime devam edebilmeleri için belirli koşulların sağlanması gerekmektedir. Okula güvenli bir şekilde ulaşmalarının sağlanması, okulların kız çocuklarının ihtiyaçlarına (hijyenik malzemeler, temiz su, güvenli tuvaletler) uygun mekanlar olması ve kız ve erkek çocukların eşitliğini sağlamaya yönelik anlayışın benimsenmesi gibi okulda uygulanabilecek düzenlemelerin yanında kız çocuklarının ailelerine ve yaşadıkları topluluklara yönelik çalışmaların da yapılması önemlidir. Kız çocuklarının eğitimi konusu, ailelerinden bağımsız olarak ele alınamaz. Ailelerin kız çocuklarını okula göndermelerinin teşvik edilmesi için yapılacak olan sosyal incelemeyle ailenin kız çocuğunu okuldan uzak tutma nedenleri ortaya konarak buna yönelik çözümler üretilmesi ve gerekli sosyal destek mekanizmalarına yönlendirilmesi gerekir.

Kız çocuklarının farklı ihtiyaçları konusundaki önemli konulardan biri olarak, ergenlik döneminde yaşanan değişimler ile ilgili eğitimlere yönelik ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu konuda özellikle rehberlik hizmetlerinin içeriğinin düzenlenmesi önemli görülmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan bedensel ve ruhsal değişimlere dair kız çocuklarının destek alabilecekleri öğretmenlerin olması ve bu konularda belli aralıklarla etkinliklerin düzenlenmesi, konuyla ilgili yapılabilecekler arasında yer alabilir.

Kız çocuklarının yanı sıra engelli, yoksul, refakatsiz, ayrı düşmüş ve benzeri farklı dezavantajlıklar yaşayan çocukların eğitime erişim ve katılımlarında farklı koşullarının göz önünde bulundurulması önemlidir. Eşit ve nitelikli eğitim alma konusunda sorun yaşayan tüm kişi ve gruplara odaklanan “kapsayıcı eğitim” anlayışı, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı itibarıyla MEB tarafından uygulanmaya başlayan bir model haline gelmiştir (Aktekin, 2017). Kapsayıcı eğitim, farklılıklara saygı temelinde şekillenen, tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatları oluşturmak amacıyla okul ortamının hem mekansal hem de zihinsel olarak yeniden yapılandırıldığı bir eğitim yaklaşımıdır. “Kapsayıcı eğitim tüm öğrenenlerin, kültürlerin ve toplulukların farklı gereksinimlerine, öğrenmeye katılımı artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak yanıt verme sürecidir. Bu süreç, öğrenme çağındaki tüm çocukları içeren ortak vizyonu ve tüm çocukları eğitmenin devletlerin sorumluluğu olduğu inancıyla içerik, yaklaşım, yapı ve stratejiler konusunda yapılması önemli olan değişiklikleri kapsar” (UNESCO, 2005’ten aktaran ERG, 2016). Uygulamaya bakıldığında kapsayıcı eğitim, nitelikli ve amacına uygun olmak şartıyla eğitim hakkını herkes için gerçekleştirmeye yönelik geniş ölçekli stratejiler, aktiviteler ve süreçlere işaret eder (Stubbs, 2008’den aktaran ERG, 2016). Farklı koşullardaki öğrencilerin içinde yaşadığı durumların farkında olmak ve bunları gözetenek öğrencilere bütüncül bir yaklaşım sunabilmek gerekmektedir.

Sağlıklı bir uyum sürecinin işlemesi için MEB, 2020 yılı itibarıyla tüm GEM’lerin kapatılmasını ve Suriyeli öğrencilerin eğitimlerine MEB’e bağlı okullarda devam

etmelerini öngörmektedir. Ayrıca ağırlıklı olarak Suriyeli öğrencilerin meslek okullarına yönlendirilmeleri de hedeflenen politikalar arasındadır (MEB, 2017a). 2020 yılında GEM’lerde bulunan Suriyeli öğrencilerin tamamının resmi okullara aktarılması hedeflenirken okulların kaliteli eğitim ortamı sağlayacak niteliklerde geliştirilmesi ve kapsayıcı eğitim yaklaşımıyla ele alınması önemli bir konudur. Resmi okullarda çalışan öğretmenlerin, çocukların eğitime dahil olmalarının kolaylaştırılması için müfredat içinde çeşitli alanlarda sadeleştirilmeye gidilmesini önerdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin Suriyeli çocukların eğitimine yönelik olarak kapsayıcı eğitim anlayışı içinde yer alan çalışmalara dahil olmaları önemli bir ihtiyaçtır. Suriyeli çocukların eğitimi alanında çıkmış önemli kaynaklar olan MEB’in hazırladığı Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı, Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı ve INEE Eğitimde Asgari Standartlar; Hazırlık, Müdahale, Toparlanma kitabının öğretmenler arasında yeterince yaygınlaşmadığı görülmektedir. Nitelikli bir kapsayıcı eğitim anlayışının uygulamaya geçirilmesi için öğretmenlerin uygulama, içerik ve materyal gibi konularda beslenmelerini sağlamak ve konuyla ilgili çalışma yürütmeleri için alan açmak gerekmektedir. Yapılan çalışmaların duyurulması ve yaygınlaştırılarak uygulamaya geçirilmesi için okul yönetimlerine de önemli sorumluluklar düşmektedir.

Araştırmayla birlikte Suriyeli çocukların eğitimi alanında öğretmenlerin gözlemleri, tespitleri, değerlendirmeleri ve öğrencilere daha kaliteli eğitim verebilmek için çözüm önerileri derlenmiştir. Araştırmamızda merkeze aldığımız öğretmenler, eğitim sisteminin en önemli öğeleridir. Öğretmenlerin de aynı zamanda kendilerini öğrenciler için birincil destek mekanizması olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Tüm çocukların 12 yıl kesintisiz ve daha kaliteli eğitim alabilmeleri için öğretmenlerin desteklenmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin de destek alma konusunda açık oldukları görülmektedir. Kapsayıcı eğitimin en önemli aktörleri olan öğretmenlerin tutumları, eğitim sisteminin geliştirilebilmesi için son derece önemlidir. Öğretmenlerin

güçlenmesine ve kapasitelerinin geliştirilmesine katkı sunmak, devletin dışında sivil toplumun ve ilgili tüm paydaşların sorumluluk alması gereken bir konudur. Suriyeli çocukların eğitimi konusunda Bakanlığın benimsemiş olduğu kapsayıcı eğitim anlayışının yaygınlaşması için öğretmen, öğrenci, veli, okul yönetimi gibi eğitim alanındaki tüm aktörlerin işbirliği içinde hareket etmesi gerekmektedir ■

Kaynaklar

Aktekin, S. (Ed.) (2017).

Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı. Ankara: MEB Yayınları. 25 Ocak 2019, http://corluiho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/59/03/743463/dosyalar/2018_06/20133339_yabancY_YYrenciler_iYin_YYretmen_el_kitabY.pdf

Aydın, D., Şahin, N., & Akay, B. (2017).

Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi, 7(1), 8-14. doi:10.5222/buchd.2017.008.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) (2016).

Türkiye’de Ortaöğretimde Kapsayıcı Eğitim Durum Analizi (ISBN 978-605-9178-22-8). 22 Ocak 2019, http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_DurumAnalizi.pdf

Emin, M. N. (2016).

Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi-Temel Eğitim Politikaları. İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık. 10 Ocak 2019, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf.

İstanbul Bilgi Üniversitesi (İBÜ) (2015).

Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu Politika ve Uygulama Önerileri. 9 Ocak 2019, <http://www.cocukcalismalari.org/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-EgitimSistemi-Politika-Notu.pdf>.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2017a).

Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı (ISBN 978-975-11-4451-5). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2017b).

Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı (ISBN 978-975-11-4451-5). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı (2018a).

Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri. 2 Ocak 2019, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_03/26120318_26-03-2018__Ynترنت_BYIteni.pdf.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018b).

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Telafi Eğitimi Çerçeve Öğretim Programı. 4 Ocak 2019, <http://pictes.meb.gov.tr/izleme/Uploads/telafi/Turkce.pdf>

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018c).

Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim (ISBN 978-975-11-4797-4). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. 9 Ocak 2019, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf.

Neuman, L. (2010).

Toplumsal Araştırma Yöntemleri (4. Baskı). (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası.

Taştan, C. & Çelik, Z. (2017).

Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

The Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE) (2018).

INEE Guidance Note Psychosocial Support. New York: INEE. 9 Ocak 2019,

http://s3.amazonaws.com/inee-assets/page-images/INEE_Guidance_Note_on_Psychosocial_Support_ENG.pdf

United Nations Children's Fund (UNICEF) (2018).

Syria Crisis November 2018 Humanitarian Results. 10 Ocak 2019,

https://www.unicef.org/appeals/files/UNICEF_Syria_Crisis_Situation_Report_Nov_2018.pdf.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2011).

The Hidden Crisis: Armed Conflict and Education, Efa Global Monitoring Report. 9 Ocak 2019,

<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001907/190743e.pdf>.

United Nations Refugee Agency (UNHCR) (2018a).

Turkey: Engaging at Local Level and Promoting Social Cohesion. 8 Ocak 2019,

<https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2018/09/10.-UNHCR-Turkey-Engaging-at-the-Local-Level-and-Promoting-Social-Cohe....pdf>.

United Nations Refugee Agency (UNHCR) (2018b).

Her Turn. 8 Ocak 2019, <https://www.unhcr.org/herturn/>.

United Nations Refugee Agency (UNHCR) (2018c).

Turn the Tide: Refugee Education in Crisis. 5 Ocak 2019,

<https://www.unhcr.org/publications/brochures/5b852f8e4/turn-tide-refugee-education-crisis.html>

Yasal Metinler

Geçici Koruma Yönetmeliği

http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf

Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-15.pdf>

"Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim - Öğretim Hizmetleri" Başlıklı Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi

"Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" Başlıklı Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi

"Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" Başlıklı 2014/21 Nolu Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi

<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>

İnternet Siteleri

<https://www.avrupa.info.tr/> (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu)

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü)

<https://www.malala.org/> (Malala Fund)

<https://pictes.meb.gov.tr> (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi)

<https://mavikalem.org> (GEM Araştırma Raporu)

EK

Araştırma Formu

Araştırma Suriyeli öğrencilere eğitim veren öğretmenlere Suriyeli çocukların eğitim konusundaki ihtiyaçları hakkında oluşturulan sorular ışığında yüz yüze görüşme gerçekleştirilerek uygulanacaktır. Görüşmeye katılan öğretmenler soruların cevaplarını kendileri doldurmayacaktır. Sorulara cevap alınırken seçenekler görüşülen kişiye belirtilmeyecek, kişinin cevap vermekte zorluk çektiği gözlenirse kişiye ek sorular sorulacaktır. Öğretmenlerden gelen cevaplar uygun şık sosyal çalışmacı tarafından yerleştirilecek ve eğer uygun şık bulunmuyorsa 'Diğer' seçeneğinde açıklanacaktır. Görüşmeler sırasında sosyal çalışmacı ile birlikte bir Arapça-Türkçe tercüman da olacaktır. Türkçe bilmeyen/Arapça konuşarak kendini daha iyi ifade edeceğini düşünen kişiler ile tercümanın ardıl çeviri yapmasıyla görüşme gerçekleştirilecektir.

1- Uyuşgunuz

- a) Türkiyeli b) Suriyeli c) Diğer

2- Branşınız

- a) Türkçe
b) Matematik
c) Din Kültürü
d) Rehberlik
e) Sınıf
f) Sosyal Bilgiler
g) Fen Bilgisi
h) Beden Eğitimi
i) Resim/Görsel sanatlar
j) Müzik
k) İngilizce
l) Arapça
m) Diğer

3- Doğum yılınız

4- Cinsiyetiniz

- a) Kadın
b) Erkek

5-(Sadece Suriyeli öğretmenler için) Suriye’de öğretmenlik yaptınız mı?

- a) Evet
b) Hayır

6- Evet ise, süresi nedir?

7- Türkiye’de ne kadar süredir öğretmenlik yapıyorsunuz?

8- Öğrenim durumunuz nedir?

- a) Lise
b) Üniversite
c) Yüksek Lisans
d) Ön Lisans
e) Diğer

9- Çalıştığınız kurum? (Kurum adı ve resmi okul ya da GEM olduğunu belirtiniz)

- a) Bağcılar Aşkaleli İbrahim Polat Ortaokulu GEM
b) Zeytinburnu Haluk Ündeğer İlkokulu GEM
c) Fatih Ali Nar İmam Hatip Ortaokulu GEM
d) Küçükçekmece Tayfur Sökmen İlkokulu GEM
e) Bahçelievler Prof. Dr. Osman Öztürk İmam Hatip Ortaokulu GEM
f) Bağcılar İnönü Ortaokulu (Resmi Okul)
g) Güngören İncirlibahçe Ortaokulu (Resmi Okul)
h) Küçükçekmece İkitelli Ortaokulu (Resmi Okul)

- i) Zeytinburnu Reşat Tardu Ortaokulu (Resmi Okul)
j) Güngören Mehmetçik İmam Hatip Ortaokulu(Resmi Okul)

10- Sınıfınızda/girdiğiniz sınıflarda toplam kaç öğrenci var?

11- Sınıfınızda/girdiğiniz sınıflarda toplam kaç Suriyeli öğrenci var?

12- Kurumunuzdaki eğitim kalitesini (Suriyeli çocuklar açısından) nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a) Çok iyi
b) İyi
c) Orta
d) Zayıf
e) Çok zayıf

13- Kurumunuzdaki eğitim kalitesini (Suriyeli çocuklar açısından) artırmak için neler yapılabilir?

- a) Kitap eksiklikleri giderilebilir
b) Dersliklerin desteklenmesi
c) Psikososyal destek
d) Öğretmenlere yönelik çalışma
e) Öğrencilerin Türkçe dil bilgilerinin geliştirilmesi
f) Ders saatlerinin düzenlenmesi
g) Ek kurslar
h) Diğer (belirtiniz) _____

14- Eğitim müfredatının (Suriyeli çocuklar açısından) geliştirilmesinin gerektiğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
b) Hayır - 6. SORUYA GİR

15- Evet ise, müfredatta nelerin geliştirilmesini önerirsiniz?

- a) Suriye kültürüne özgü öğeler eklenebilir
b) Ders çeşitliliği artırılabilir (Hangi dersler eklenebilir cevabı 'Diğer' şıkkına yazın)
c) Türkçe öğrenimini kolaylaştıracak materyaller çeşitlendirilebilir (Ne tarz materyaller kullanılabilir cevabı 'Diğer' şıkkına yazınız)
d) Eğitim interaktif hale getirilebilir
e) Ders zamanının arttırılması
f) Konuların sadeleştirilmesi
g) Kitapların geliştirilmesi (Ne tür geliştirme olduğunu 'Diğer' şıkkına yazınız)
h) Diğer (belirtiniz) _____

16- (Suriyeli çocukların eğitimi için) Öğretmen olarak mesleğinize yönelik ihtiyaçlarınız var mı?

- a) Evet - DEVAM
b) Hayır - 8. SORUYA GİR

17- Evet ise, mesleğinize yönelik ne gibi ihtiyaçlarınız var?

- a) Dil Eğitimi
b) Mesleki alanda gelişim eğitimi
c) Maaş artışı
d) Eğitim materyalleri

- e) Suriye kültürü ile ilgili bilgi edinme
- f) Mesleki güvence
- g) Çalıştığı okulu seçme hakkı
- h) Diğer (belirtiniz) _____

18- (Suriyeli) Öğrencilerin ihtiyaçları olduğunu gözlemliyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 20. SORUYA GİR

19- Evet ise, öğrencilerin ihtiyaçlarına dair gözlemlerinizi nelerdir?

- a) Dil ve kendini ifade etme konusunda gelişim
- b) Öğretmenlerle iletişim konusunda gelişim
- c) Kültürel adaptasyon
- d) Psikososyal destek
- e) Aile desteği
- f) Maddi Destek/ Eğitim materyalleri
- g) Üniforma
- h) Diğer (belirtiniz) _____

20- (Suriyeli) Kız çocuklarının farklı ihtiyaçları olduğunu gözlemliyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 22. SORUYA GİR

21- Evet ise, kız çocuklarına özgü ihtiyaçlara dair gözlemlerinizi nelerdir?

- a) Psikososyal destek
- b) Aile desteği ve ailelerin bilinçlendirilmesi
- c) Öğretmenler ile yakın iletişim
- d) Maddi Destek
- e) Çocuk yaşta evliliği önleme üzerine bilinçlendirme çalışmaları
- f) Diğer (belirtiniz) _____

22- Öğrencilerin Türkçe bilgi düzeyleri nedir?

- a) Çok iyi
- b) İyi
- c) Orta
- d) Zayıf
- e) Çok zayıf
- f) Değişiyor

23- (Suriyeli öğrencilerin de bulunduğu) Sınıfınızda zorluklarla karşılaşılıyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 25. SORUYA GİR

24- Evet ise, sınıf içinde ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

- a) Öğrencilerin derse odaklanamaması
- b) Sınıfta düzenli çalışmayı zorlaştıran öğrenci davranışları
- c) Öğrencilerin yaşadığı uyum sorunları

- d) Sınıf mevcutlarının fazla olması
- e) Eğitim materyalleri eksikliği
- f) Dil engeli
- g) Ders saatinin az olması
- h) Diğer (belirtiniz)

25- Sınıf içinde karşılaştığınız zorluklarla baş etme stratejileriniz neler?

- a) Sözel iletişim
- b) Ceza verme
- c) Okul idaresine bildirme
- d) Aileyle görüşme
- e) Rehberliğe yönlendirme
- f) Diğer (belirtiniz)

26- (Suriyeli öğretmenlere sorulacak) Savaş ve göçün neden olduğu travmanın sizin üzerinizde etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 28. SORUYA GİT

27- Evet ise, savaş ve göçün neden olduğu travmanın sizin üzerinizde ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?

- a) Dikkat dağınıklığı/odaklanamama
- b) Agresif davranışlar
- c) Depresyon
- d) Umutsuzluk
- e) İçer kapanma
- f) Ayrımcılığa maruz kalma
- g) Yalnızlık hissi
- h) Diğer (belirtiniz)

28- Savaş ve göçün neden olduğu travmanın erkek öğrenciler üzerinde etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 30. SORUYA GİT

29- Evet ise, savaş ve göçün neden olduğu travmanın erkek öğrencilerde ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?

- a) Dikkat dağınıklığı/odaklanamama
- b) Agresif davranışlar/ Şiddet eğilimi
- c) Depresyon
- d) Umursamazlık
- e) Umutsuzluk
- f) İçer kapanma
- g) Aşırı endişe
- h) Erken olgunlaşma
- i) Korku
- j) Diğer (belirtiniz)

30- Savaş ve göçün neden olduğu travmanın kız öğrenciler üzerinde etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 32. SORUYA GİR

31- Evet ise, savaş ve göçün neden olduğu travmanın kız öğrenciler üzerinde ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?

- a) Dikkat dağınıklığı/odaklanamama
- b) Agresif davranışlar/şiddet eğilimi
- c) Depresyon
- d) Umursamazlık
- e) Umutsuzluk
- f) İçer kapanma
- g) Aşırı endişe
- h) Erken olgunlaşma
- i) Korku
- j) Diğer (belirtiniz) _____

32- Erkek çocukları sorunları olduğunda sizce en iyi şekilde kimden/kimlerden/ne/nelerden destek alabilir? (Geçerli olanların tümünü seçiniz)

- a) Akran grupları (örn: Arkadaşlar)
- b) Ebeveyniler
- c) Kardeşler
- d) Akrabalar
- e) STK'lar
- f) Okulda öğretmenler
- g) Rehber öğretmen
- h) Okul Yönetimi/İdaresi
- i) Psikolog
- j) Diğer (belirtiniz) _____

33- Kız çocuklarını sorunları olduğunda sizce en iyi şekilde kim/kimler/ne/ neler destekleyebilir?

- a) Akran grupları (örn: Arkadaşlar)
- b) Ebeveyniler
- c) Akrabalar
- d) STK'lar
- e) Okulda öğretmenler
- f) Rehber öğretmen
- g) Okul Yönetimi/İdaresi
- h) Psikolog
- i) Diğer (belirtiniz) _____

34- Sınıfınızda Suriyeli çocukların arasında daha dezavantajlı olan çocuklar var mı?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 36. SORUYA GİR

35- Evet ise, hangi çocuklar?

- a) Engelli çocuklar
- b) Çalışan çocuklar
- c) Yoksul çocuklar
- d) Türkçe bilmeyen çocuklar
- e) Öksüz/yetim ya da annesinden/babasından haber alınamayan çocuklar
- f) Ayrımcılığa maruz kalan çocuklar
- g) Aile içinde sorun yaşayan çocuklar
- h) Okula geç başlayan/ara veren çocuklar
- i) Diğer (belirtiniz) _____

36- Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlararası Ağ / Inter-Agency Network for Education in Emergency / INEE asgari standartlar konusunda bilginiz var mı?

- a) Evet - DEVAM
- b) Hayır - 38. SORUYA GİR

37- Evet ise, nereden bilgi aldınız?

38- Öğretmenlere yönelik bir psiko- sosyal destek kılavuzu olsa yararlanmak ister misiniz?

- a) Evet
- b) Hayır

39- MEB'in Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı'ndan haberiniz var mı, kılavuzdan yararlandınız mı?

- a) Hayır, haberim yok.
- b) Evet, haberim var ama kullanmadım
- c) Evet, haberim var, kullanıyorum.

40- MEB'in Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı'ndan haberiniz var mı, kılavuzdan yararlandınız mı?

- a) Hayır, haberim yok.
- b) Evet, haberim var ama kullanmadım
- c) Evet, haberim var, kullanıyorum.

MAVİ KALEM
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA DERNEĞİ

SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE DAİR
MODEL OLUŞTURMA PROJESİ

SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMA RAPORU